

SOCIÁLNA PRÁCA – POMOC BLÍŽNEMU

Zborník príspevkov zo IV. študentskej konferencie

Katedra kresťanskej antropológie a sociálnej práce

Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity

GORLICE 2011

Editor: Mgr. Anastazij Momot

Recenzenti: PhDr. Tomáš Hangoni, PhD.

Mgr. Bohuslav Kuzyšin, PhD.

ISBN 978-83-931180-8-3

Konferenčné referáty

RADOSLAV HOBLÁK

Sociálna andragogika

MARTINA KORMOŠOVÁ, MARTINA MASKALOVÁ
Voľný čas – ohrozenie mládeže sociopatologickými vplyvmi

ANASTAZIJ MOMOT

Špecifiká kresťansky orientovanej rómskej religiozity v kontexte sociálnej inklúzie

ANNA ONDEREŠINOVÁ

Patologické hráčstvo

KAMIL ROŠKO

Supervízia

LENKA SKARUPOVÁ

Problematika zdravotne postihnutých

Referáty

VERONIKA HOLOVAČOVÁ

Poskytovanie sociálnej starostlivosti umierajúcim a ich najbližším

ZUZANA REPKOVÁ

*Bratstvo pravoslávnej mládeže
na Slovensku – SYNDESMOS a jeho skutky lásky k blížným*

MAROŠ ŠIP

Niektoré pojmy v sociálnej práci

IVANA VOJTAŠEKOVÁ

*Úlohy sociálneho pracovníka v procese
prevencie sociálno-patologických javov v školskom prostredí*

MIROSLAV ŽUPINA

Antropologicko-etické chápanie blížneho v kontexte kresťanskej lásky

Úvod

V dnešnej dobe sa medzi ľuďmi vytráca vrúcny vzťah, nezištnosť a potreba pomáhať. Hodnoty, ktoré sú človeku vlastné a prirodzené sa stávajú archaické a nemoderné. Študentská konferencia si vytýčila cieľ – vzhliadnuť očami študentov charitatívnej a sociálnej služby na rôzne problémy bližných.

Predkladaný zborník tvorí komplementárnu súčasť IV. študentskej konferencie a zároveň je jej základným výsledkom. Problematika pomoci bližnému v kontexte sociálnej práce a charitatívnej a sociálnej služby je obsahovo širokospektrálna. Referujúci mali na výber rozľahlú platformu tém, čo sa prirodzene odzrkadlilo v jeho polytématickom zameraní. Primárny cieľ sympózia spočíval v otvorení študentskej diskusie na aktuálne témy v oblasti charitatívnej služby, sociálnej práce a príbuzných vedných odborov. Pre mnohých študentov bola konferencia jedinečnou a aj prvou skúsenosťou v prezentácii výsledkov svojej práce pred odborným obecnstvom. Predkladané články preto sumarizujú vedecké počiny mladých bádateľov.

Zborník je diferencovaný na dve časti. Prvú tvoria konferenčné referáty odprezentované na študentskom sympóziu. Druhá sumarizuje referáty členov vedeckopedagogického pléna a doktorandov Pravoslávnej bohosloveckej fakulty. Veríme, že zborník bude obohacujúci a podnetný nielen pre študentov charitatívnej a sociálnej služby, ale aj mladých bádateľov z príbuzných odborov.

editor

SOCIÁLNA ANDRAGOGIKA

Radoslav Hoblík

Abstrakt

Procesy vzdelávania dospelých sú veľmi zložité. Dôležitá je súdržnosť teórie a praxe. Andragogika je vedou, ktorá v tomto smere veľmi napomáha. Základom je poznať a pomenovať problémy, ktoré je potrebné riešiť. Tento príspevok charakterizuje jednak históriu andragogiky a je zameraný aj na sociálnu andragogiku ako samostatnú vedu a jej vzťah s inými vedami. Kontext tejto vednej disciplíny tvorí spoločenské, kultúrne a sociálne prostredie vedeckej tvorby a sociálnej praxe.

Pred tým ako sa na začiatku 19. storočia prvý krát objavil pojem andragogika, predpokladalo sa, že metódy a techniky učenia detí by mohli byť aplikované i pre potreby vzdelávania dospelých. V skutočnosti bola pedagogika pojmom zahŕňajúcim umenie a vedu vzdelávania všeobecne, i keď grécky pôvod tohto slova znamenal "vedenie detí". Pojem andragogika bol teda vytvorený, aby kompenzoval túto nesprávnu interpretáciu pedagogiky a referoval výslovne k umeniu a vede vzdelávania dospelých.

Pojem andragogika po prvý krát použil nemecký učiteľ Alexander Kapp v roku 1833 na opis prvkov Platónovej vzdelávacej teórie. Kappov pojem bol však dlho otázkou sporu a postupne upadol do zabudnutia. Termín andragogika sa však znovu objavil v roku 1921 v správe od Rosenstocka, v ktorej argumentoval, že "vzdelávanie dospelých si vyžaduje špeciálnych učiteľov, metódy a filozofiu" a tieto špeciálne požiadavky zhrnul práve pod pojmom andragogika.

S prihliadnutím na psychickú a sociálnu zrelosť, na životné skúsenosti dospelých sa výchova dospelých skôr chápe ako sociálny a emocionálny vplyv na dospelých. „V andragogike ako vednej disciplíne a vednej praxi sa vedie pozornosť skúmaniu efektivity vzdelávania a následne kvalite zmien vo vzdelanostnej úrovni a rozvoji kompetencií

jednotlivcov, účastníkov vzdelávania dospelých (zvyčajne začlenených do skupín vzdelávania). A rovnako začlenených aj do individuálnych foriem vzdelávania sa“.¹ Javy tohto vzdelávania sa neredukujú na psychické procesy, vlastnosti a stavy jednotlivcov, teda na účastníkov vzdelávania dospelých. Záujem tejto vednej disciplíny je sústredený na poznanie externality osobnosti, na činnosti a správanie sa dospelých v procese vzdelávania. Andragogika podnecuje ľudí k reflexii samého seba a okolitého sveta.

„Dospelý jedinec ma právo vzdelávať sa tak ako má právo nevzdelávať sa“.² Poznanie vzdelávania nám prináša nielen lepšie možnosti a schopnosti slobodného rozhodovania, ale aj hodnotu byť sám sebou. Treba skúmať a rozvíjať vedné disciplíny o človeku a prenášať tieto poznatky aj do praxe. Poznáme viacero druhov andragogiky ako profesionálna, ktorá sa zaoberá rekvalifikačným vzdelávaním, personálnym manažmentom, starostlivosťou o rozvoj ľudských zdrojov podnikov a organizáciách, poradenstvom v profesijnej kariére a podobne. Ďalej je to kultúrna andragogika, ktorá je zameraná na voľno časové aktivity, kultúrno-výchovnú činnosť a záujmové vzdelanie dospelých. Andragogika je veľmi obširná, preto sme sa zamerali konkrétne, na sociálnu andragogiku.

Sociálna andragogika je jednou z andragogických disciplín, teda vied o výchove a vzdelaní dospelých. Má viacero teórii. Jedná teória ju charakterizuje tak, že jej predmetom sú dospelí – subjekty sociálnej práce.³ Tá ďalšia, že je to edukatívna sociálna práca, ktorej predmetom je edukačné a resocializačné pôsobenie na dospelých.⁴

„Sociálna andragogika je zameraná na teóriu a metodiku výchovy a vzdelávania dospelého jedinca v rôznych smeroch sociálnej práce“.⁵ Pre sociálneho pracovníka je táto vedná disciplína zdrojom rôznych odborných poznatkov o formách, metódach a princípoch kvalifikovaného a efektívneho uplatňovania nielen vzdelávacích, výchovných

¹ MACHALOVÁ, M.: *Psychológia vo vzdelávaní dospelých*. Bratislava 2006, s. 17.

² MACHALOVÁ, M. – PRUSÁKOVÁ, M.: *Získavanie nových cieľových skupín vo vzdelávaní dospelých*. Bratislava 2004, s. 12.

³ Pozri TOKÁROVÁ, A. a kol.: *Sociálna práca*. Prešov 2003, s. 67.

⁴ Tamže, s. 67.

⁵ Tamže.

a terapeutických techník, ale je prospešná aj pri integrácii jedincov do spoločnosti a pri riešení problémov, ktoré vznikajú v procese adaptácie dospelých jedincov i skupín na meniace sa sociálno-ekonomické podmienky.¹ V rámci sociálnej andragogiky sa postupne konštituuju viaceré disciplíny :

- Sociálne poradenstvo pre dospelých – teória a metodika poradenstva riešením sociálnych problémov dospelých klientov: zameranie na pomoc pri orientácii jednotlivca v zložitých spoločenských podmienkach a zvládání negatívneho dopadu sociálnych problémov na jeho osobnosť a rodinu.
- Edukačné poradenstvo pre dospelých – teória a metodika poradenstva v oblasti efektívneho štúdia, plánovania ďalšieho vzdelávania a profesijnej kariéry: zameranie na pomoc pri voľbe kurzu, odboru či špecializácie štúdia, pri riešení študijných a výučbových problémov, ale aj na poradenstvo pre andragogických praktikov.
- Sociálny manažment – teória a metodika personálneho riadenia, efektívneho prednášania a komunikácie s klientmi sociálnej práce.
- Geragogika – teória a metodika výchovy a vzdelávania seniorov, osôb v tzv.treťom veku.²
- Resocializačná (špeciálna) andragogika – teória a metodika výchovy, vzdelávania a poradenstva pre dospelých so špeciálnymi edukačnými potrebami – pre zmyslovo, telesne a mentálne postihnutých, zdravotne, sociálne a kultúrne znevýhodnených a pre iné kategórie osôb špeciálnej edukácie napr. nevidomí, dlhodobo hospitalizovaní, rekvalifikovaní po úraze, drogovovo závislí, delikventní, nezamestnaní, prisťahovalci z cudziny a podobne.³

Vzťah sociálnej práce, sociálnej pedagogiky a sociálnej andragogiky vychádza z praktických potrieb, čo znamená, že na jednej strane je potreba špecializovať proces vedeckého poznania v uvedených oblastiach a na strane druhej potreba odlišne

¹ TOKÁROVÁ, A. a kol.: *Sociálna práca*. Prešov 2003, s. 68.

² Tamže, s. 68

³ Tamže, s. 68–69.

uplatňovať špecializované znalosti pri úplnom riešení individuálnych a spoločenských problémov.¹ Prienik poznania psychológie a sociálnej andragogiky sa dá vysvetliť na základe princípu jednoty teórie a praxe.² Spolupráca týchto obidvoch disciplín je nereálna bez interdisciplinárnych vzťahov a komunikácie. Tento problém slovenskí psychológovia charakterizujú tak, že *„aplikácia a profesionálna realizácia vedy, to nie je len ľubovoľné paberkovanie, náhodný výber, izolované využívanie alebo nalepovanie poznatkov psychológie na potreby teórie a praxe v iných oblastiach, ale taký stupeň s inými, najmä hraničnými disciplínami a profesiami, aký vyžaduje totalita skúmanej, riešenej aj vyvíjanej situácie, javu, úlohy, bez popierania ich existencie ako relatívne samostatných systémov, osobitných aspektov, osobitných profesionálnych špecializácií a nevyhnutností teamovej spolupráce, koordinácie“*.³ Metodológia charakterizuje spoločný znak sociálnej práce, sociálnej psychológie a sociálnej andragogiky ako orientáciu vedeckého výskumu na aktuálne problémy jednotlivca v spoločnosti a toleranciu na teoretické a praktické postupy, ktoré hľadajú účinne metódy a formy.

Pedagogika a andragogika sa predmetom skúmania zameriavajú na odlišné vekové skupiny, ale ich intervencia v procese socializácie so sociálnou prácou má spoločné:

- je to celoživotný proces začleňovania sa jednotlivca a skupín do spoločnosti
- výchovné intencionálne pôsobenie a intervenciu sociálnych problémov jednotlivca
- angažovanú intervenciu do sociálneho prostredia a sociálno-patologických javov⁴

Slovenská andragogika začala svoj rozvoj po roku 1990 nadväzujúc na pedagogiku dospelých. Sociálna pedagogika i sociálna andragogika vychádzajú z politiky, výchovy a vzdelávania a samozrejme jestvuje väzba medzi sociálnou politikou a politikou výchovy a vzdelávania. Sociálna pedagogika a sociálna andragogika majú

¹ TOKÁROVÁ, A. a kol.: *Sociálna práca*. Prešov 2003, s. 69.

² MACHALOVÁ, M.: *Psychológia vo vzdelávaní dospelých*. Bratislava 2006, s. 18.

³ Tamže, s. 18–19

⁴ TOKÁROVÁ, A. a kol.: *Sociálna práca*. Prešov 2003, s. 69.

svoje ukotvenie vo vedách o výchove, teda v pedagogike a andragogike. Ich interdisciplinarita nepreniká do iných vied, ale jej multidisciplinarita je charakteristická ako hlboký prienik vedných disciplín teda závislá od nich.¹

Výskum potvrdil správnosť orientácie sociálnej andragogiky, ktorá je založená na spoločných východiskách profesijného vzdelávania, kultúrno-výchovnej a sociálnej práce.

Záver

Tento príspevok sa snaží ozrejmiť čo predstavuje pojem andragogika, konkrétne sociálna andragogika. Prečo je táto vedná disciplína dôležitá pre sociálnych pracovníkov (andragógov) a prečo je im nápomocná. Čím človek dosiahne vyššie vzdelanie, tým lepšie dokáže pochopiť podstatu problémov a tým je schopný ich efektívnejšie a úspešnejšie riešiť. Na vzdelávanie nie je nikdy neskoro, či už v mladom, strednom alebo seniorskom veku.

Zoznam bibliografických odkazov

HANGONI, T. – GERKA, M.: *Človek – práca – nezamestnanosť*. Prešov 2009. ISBN 978–80–555–0163–5.

MACHALOVÁ, M.: *Psychológia vo vzdelávaní dospelých*. Bratislava 2006. ISBN 80–89142–7–9.

MACHALOVÁ, M. – PRUSÁKOVÁ, M.: *Získavanie nových cieľových skupín vo vzdelávaní dospelých*. Bratislava 2004. ISBN 80–89142–04–4.

MACHALOVÁ, M.: Sociálno-andragogické poradenstvo a rozvoj individuálneho potenciálu. In: *Technológia vzdelávania*. Vol. 17, No. 9/2009, s. 2–8. ISSN 1335–003 X.

ŠÍROVÁ, L.: Východiska k druhom a formám sociálno-edukačného pôsobenia. In: MATULČÍK, J.: *Acta andragogica*. Bratislava. ISBN 978–80–89142–14–9.

TOKÁROVÁ, A. a kol.: *Sociálna práca*. Prešov 2003. ISBN 80–968367–5–7.

¹ Tamže, s. 70.

TOKÁROVÁ, A.: K teórii rozvoja ľudského a sociálneho rozvoja potenciálu. In: *Vzdelávanie dospelých*, 1997, roč. 2, č.2. ISSN1335–2350.

ZOZULAK, J.: Človek v centre pozornosti sociálneho pracovníka. In: *Sociálna a duchovná revue. Vedecko–odborný recenzovaný zborník*. PU v Prešove, PBF 2010, roč. I, č. 2, s. 3–11. ISBN 978–80–555–0180–2.

VOĽNÝ ČAS**– OHROZENIE MLÁDEŽE SOCIOPATOLOGICKÝMI VPLYVMI***Martina Kormošová, Martina Maskaľová***Abstrakt**

Príspevok prezentuje aktuálnu problematiku využívania voľného času detí a mládeže. Je zameraný hlavne na rozporuplné pozitíva a negatíva vplyvu televízie, internetu, rovesníckych skupín, ktoré preberajú primárne socializačné funkcie rodiny.

Voľný čas je významnou oblasťou života človeka, taktiež je spätý s výchovou a vývinom detskej psychiky. Je oblasťou živo sa rozvíjajúcou a súčasne prináša rad problémov. Práve voľný čas je nielen pre mládež priestor ich rozvoja, ich realizácie, je časom odpútania sa od povinností a nátlaku dnešnej doby. Voľný čas je významný hlavne pre deti a mládež, preto by to našej spoločnosti nemalo byť ľahostajné. Nenaplnenie alebo zlé naplnenie voľného času môže spôsobovať vážne problémy.

„Zariadenia, ktoré realizujú výchovnú činnosť vo voľnom čase, okrem rodiny, pre deti a mládež:

- Školské výchovné zariadenia (školské družiny, školské kluby, domovy mládeže, základné umelecké školy, jazykové školy, školy v prírode),
- Mimoškolské výchovné zariadenia (detské domovy, domy detí a mládeže, strediská záujmovej činnosti),
- Detské a mládežnícke organizácie, záujmové spolky,
- Telovýchovné a športové zariadenia,
- Kultúrno-osvetové inštitúcie a zariadenia.“¹

¹ KOMINAREC, I. – ŠUŤÁKOVÁ, V. – DARGOVÁ, J. : *Základy pedagogiky. Vybrané pedagogické problémy*. PU FHaPV Prešov 1997, s. 62.

Súčasná slovenská spoločnosť so sebou prináša krízy takmer v každom smere. Krízu školstva, krízu výchovy, ktorá je spôsobená krízou rodiny a mladá generácia v týchto krízach vyrastá a len vo výnimočných prípadoch je schopná nepreberať tieto negatívne vzory správania. Deti a mládež potrebujú viac než iné vekové kategórie mať pred sebou správne modely správania a čas, ktorý strávia s rovesníkmi v zmysluplnej činnosti, ktorá nebude prispievať k prehlbovaniu spomínanej „Krízy výchovy“. V kríze sa však ocitli aj výchovné inštitúcie. Podľa projektu „MILÉNIUM“ – Konceptia rozvoja výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike je systém výchovy a vzdelávania vo voľnom čase pre deti a mládež nedostatočne rozpracovaný.¹

- Centrá voľného času sú prípustné len pre nízky počet detí a mládeže, ktorí žijú v mestách, pretože na vidieku nie sú zriaďované.
- Kvalita práce v týchto centrách je na nízkej úrovni z dôvodu nedostatku kvalifikovaných pracovníkov, ako aj z nedostatku technického a materiálneho vybavenia.
- Centrá nie sú v dostatočnom rozsahu prístupné aktivitám mimovládnych občianskych združení detí a mládeže, ktoré by mali priniesť viac nových trendov a aktivít.
- Štát venuje malú starostlivosť kvalitným dobrovoľným pracovníkom pre prácu s deťmi a mládežou.

Správa Slovenského výboru UNICEF konštatuje, že starostlivosť o voľný čas detí a mládeže zo strany štátu je horšia ako pred rokom 1989.²

Voľný čas je čas „kedy človek nevykonáva činnosti pod tlakom záväzkov, ktoré vyplývajú z jeho sociálnych rolí. Niekedy sa vymedzuje ako čas, ktorý ostáva po splnení pracovných i nepracovných povinností a inokedy ako činnosť, do ktorej člo-

¹ Pozri JUŠČÁK, J.: Pedagogické aspekty detských a mládežníckych kresťanských organizácií alebo „maják“ v rozbúrenom mori voľného času. In: *Zborník z vedecko-odbornej konferencie*. PU v Prešove, GTF 2007, s. 74.

² Tamže, s. 74.

vek vstupuje s očakávaním, zúčastňuje sa jej na základe svojho slobodného rozhodnutia a ktorá mu prináša príjemné zážitky a uspokojenie.“¹

Rozporuplné pozitíva a negatíva TV a internetu.

Významnou aktivitou vo voľnom čase sa stala **televízia** ako súčasť životného štýlu mládeže. Mládež si ju obľúbila preto, že jej poskytuje zábavu, oddych a sprostredkovanie informácií pohodlnejšou formou. Jej frekvencia vo voľnom čase často kompenzuje nedostatok inej záujmovej činnosti, prípadne spoločenských, športových a kultúrnych aktivít.

Formačné pôsobenie televízie sa negatívne premieta do delikvencie a kriminality detí a mládeže. V štruktúre delikvencie mladistvých dominujú krádeže a vlámania. Vzrastá počet trestných činov násilnej mravnostnej a ekonomickej povahy. Deti do 14 rokov sú vedome zneužívané na trestnú činnosť, pretože ich nemožno súdiť a odsúdiť. Štatistiky ukazujú, že počas letných prázdnin stúpa kriminalita detí a mládeže, taktiež znepokojujúco vzrastá opovážlivosť i brutalita mladých páchatelov. Znižuje sa veková hranica začiatku páchania trestnej činnosti detí. Pribúdajú žobrajúce a fetujúce deti. Aj takto vyzerajú ich voľno-časové aktivity, ktoré sú ovplyvňované aj touto „elektronickou pestúnkou“.²

Všetko sa to deje za tichého súhlasu dospelaj občianskej spoločnosti, ktorá rezignovala a je rezistentná na uvedenú realitu. „Aj keď médiá nedokážu ľuďom nahovoriť, čo si majú myslieť, sú vynikajúce práve v nahováraní, o čom majú uvažovať.“³ Ak k tomu pripočítame permanentné šetrenie na výdavkoch na deti a mládež v štátnom rozpočte SR minimálne posledných dvadsať rokov – negatívne výsledky sa zákonite museli dostaviť.

¹ HOFBAUER, B.: *Deti, mládež a voľný čas*. Praha: Portál 2004, s. 13.

² OLEJÁR, I.: *Tvorba, riadenie a fungovanie regionálneho systému školskej prevencie pred negatívnymi javmi v okrese Bardejov: záverečná práca II. kvalifikačnej skúšky*, 1999, s. 18–22.

³ ZASEPA, T.: *Média v čase globalizácie*. Bratislava : LÚČ, 2002, s. 66.

Negatívne vplyvy televízie demoralizujú mladého diváka, človek sa vyhýba realite, má prebytok informácií, stáva sa pasívnym čo úzko súvisí s poklesom kreativity a iniciatívy.

Televízia prináša samozrejme aj pozitíva, ktoré sú v jej univerzálnosti, v rýchlosti prenosu informácií a v možnosti rozširovania kultúry. Deti sa dokážu prostredníctvom nej naučiť rozprávať, čítať, rozumieť cudziemu jazyku a získavajú všeobecný prehľad. Je však na nás, aby sme pre naše deti vybrali programy, ktoré ich ovplyvnia len v pozitívnom zmysle a prinesú im nové poznatky.

Snaží sa vôbec rodina vyplniť voľný čas detí aj niečím iným ako televíziou? V mnohých prípadoch nie, lebo od roku 1969 získala televízia v rodinách prominentnú pozíciu, ktorú si v mnohých domácnostiach udržiava dodnes. Odborníci dokonca začínajú televíziu považovať za *sociálneho člena rodiny*, pretože predstavuje prostriedok, pri ktorom sa rodina schádza, diskutuje, zabáva, čiže podieľa sa na spoločnom trávení času.¹

Ak spomíname televíziu ako jeden z prostriedkov trávenia voľného času nesieme zabudnúť na fenomén 21. storočia a to **internet a sociálne siete** môžu pomôcť v tom, aby sa tínedžeri naučili ako vystupovať na verejnosti, taktiež pomáhajú hľadať im svoju vlastnú identitu, bezbolestne si ju skúšať a efektívne komunikovať. Získavajú tu aj mnoho dôležitých schopností. Napríklad aj vďaka sieťam viac dobrovoľne píšú a čítajú ako generácie pred nimi. Je to jazyk atypický, ale to nie je až také dôležité.²

Na druhej strane však vedie deti k pasivite a to hlavne v tom, že namiesto osobnej komunikácie s priateľom využívajú tu virtuálnu.³

¹ Porov: HOLLÁ, K. – VEVERKA, M. : Rodina a masmédiá. In: *Vychovávateľ*: Bratislava, Educatio, 2008, č. 7, s. 10.

² Pozri *Rodič internet neprekričí, lepšia je vzájomná dôvera*. (online). [cit. 2010-04-20]. Dostupné na internete: <<http://pocitace.sme.sk/c/5108512/rodic-internet-neprekrici-lepsia-je-vzajomna-dovera.html#ixzz0lfsZmcc5>>

³ Pozri *Online komunikácia, tzv. četovanie, zlepšuje u detí komunikačnú zručnosť, ale má aj mnohé negatíva*. (online). [cit. 2010-04-20]. Dostupné na internete: <<http://korzar.sme.sk/c/4467841/online-komunikacia-tzv-cetovanie-zlepsuje-u-deti-komunikacnu-zrucnost-ale-ma-aj-mnohe-negativa.html#ixzz0lftRBWtS>>

Deti sa tu zverujú zo svojich problémov a riešiť ich chcú tým najabsurdnejším spôsobom. Celé fórum napríklad diskutuje o tom, ako sa hromadne zabijú a ako si majú rezať ruky. Píšu o tom, ako im to urobilo dobre. A dieťa, ktoré má nejaký problém a niečo ho ťaží, nadobudne dojem, že ak to toľkým urobilo dobre, urobí to dobre aj jemu. Pritom tí, čo to opisujú, to vôbec nemuseli prežiť a už vôbec to nevyriešilo ich problém.

Aj na čítanie vzniká závislosť. Na pozore by sa mali mať tí rodičia, ktorých dieťa číta každý deň. Sú rodičia, ktorí si o vznik závislosti doslova koledujú. Zrejme si myslia, že je už dnes úplne normálne, aby deti sedeli pred počítačom aj do polnoci. Veľa rodičov deťom nevenuje dostatočnú pozornosť. Málo ich kontrolujú a v príkazoch nie sú dôslední. Rodičia nevedia, že ich deti majú porezané predlaktia, že prichádzajú domov pod vplyvom alkoholu a drog. Veľa rodičov to radšej nechce vidieť. Lahnú si spať o ôsmej, aby sa nemuseli o dve hodiny opýtať dcéry, kde bola a čo robila. Nechcú to vidieť, aby si nemuseli priznať, že zlyhali.¹

„Detská psychiatrička MUDr. Terézia Rosenbergerová, zaoberajúca sa problémami súčasnej mládeže tvrdí, že podstata problémov mladých ľudí tkvie v ich spôsobe života, ktorý je odlišný od života predošlých generácií. Deti už nemajú toľko záujmových krúžkov, športových aktivít ani domácich prác ako voľakedy. „Dnešné deti nepracujú, nemajú povinnosti, len práva... Je málo takých detí, ktoré doma vysávajú, umývajú riad, alebo vynášajú smeti. Ich matky väčšinou hovoria: Nič od neho nechceme, len aby sa učil... Tento postoj je nesprávny, lebo deti sa aj tak učiť nebudú. Práve preto, že nemajú žiadnu povinnosť a hlavne, často majú všetko. Rodičia dávajú prednosť poväčšine len materiálnym potrebám.“²

¹ Pozri *Online komunikácia, tzv. čítanie, zlepšuje u detí komunikačnú zručnosť, ale má aj mnohé negatíva*, cit. dielo.

² Pozri *Online komunikácia, tzv. čítanie, zlepšuje u detí komunikačnú zručnosť, ale má aj mnohé negatíva*, cit. dielo.

Rovesnícke skupiny, ktoré môžu ohroziť mládež

Sociálnu oporu pri riešení svojich problémov hľadá mládež veľmi ťažko, pretože úlohu pomocníka už nezaujíma ani rodina ani výchovní pracovníci, ale priatelia, či rovesnícke skupiny. Tieto partie a rovesníci nemajú potrebnú sociálnu zrelosť, životný nadhľad a skúsenosti k tomu, aby mohli dostatočne pomôcť.

Rovesnícke skupiny sú prirodzenou formou socializácie detí a mládeže a majú veľký význam z hľadiska ich osamostatnenia a zníženia závislosti na dospelých. Deti sa mnoho učia nielen od dospelých, ale aj od seba navzájom.

Činnosť rovesníckych skupín sa uskutočňuje prevažne vo voľnom čase detí a mládeže. Výskumy poukazujú na skutočnosť, že nedostatočná intervencia rodiny a školy do usmerňovania voľného času často vedie k deviantným formám správania mládeže, najmä delikvencii, toxikománii a pod.

Negatívny vplyv takýchto sociálnych skupín dokumentuje aj skutočnosť, že väčšina delikventnej činnosti (3/4 prípadov) je páchaná v skupinách. V týchto skupinách sa tiež viac vyskytuje alkoholizmus, fajčenie a iné druhy patologických javov.¹

Najnebezpečnejšími rovesníckymi skupinami sú bandy alebo gangy. Uspokojenie svojich spoločenských potrieb, hlavne príslušnosti a uznania, hľadajú medzi podobnými, zle prispôsobivými, narušenými jednotlivcami, pričom postupne vykračujú na cestu delikvencie. Voči dospelým zaujímajú postoj nepriateľstva, vzbury a agresie.²

Skupiny mladistvých ktoré patria do delikventných partíí, bánd či extrémistických skupín sa môžu niekedy dostať aj do veľmi blízkeho kontaktu s organizovanými skupinami profesionálnych zločincov, ktorí ich môžu zneužívať aj pri páchaní trestnej činnosti.

¹Pozri BRINDZA, J. : Voľný čas detí a jeho miesto pri formovaní ich životného spôsobu. In: *Rodina a škola* 2000, roč. 48, č. 8, s. 12.

² Pozri BABIC, B.: *Vplyv úpolov na znižovanie agresivity detí 2. stupňa základnej školy*: diplomová práca. Banská Bystrica: PF UMB. s. 43–44. (online). [cit. 2010–04–23]. Dostupné na internete: <http://www.judo.sk/index.php?option=com_docman&task=doc_view&gid=224&Itemid=78>

Vzhľadom na skutočnosť, že vplyv skupiny na svojich členov môže byť nielen pozitívny ale aj negatívny je zdôrazňovaná nutnosť intervencie do vrstovnickej skupiny, ktorá by mala patriť do kompetencie sociálnych asistentov (sociálni pedagógovia, sociálni pracovníci).¹

Dnešná mládež si myslí, že jej životným cieľom sú radovánky. Tie veľmi často končia neúspešne, a tak stále viac sa stupňuje a narastá kriminalita. Pri porušovaní práv deťmi, len ich trestanie nepomôže. Cestou je dôsledná, komplexná a koordinovaná **starostlivosť o mládež**.

Táto starostlivosť musí byť jednou z najvýznamnejších súčastí sociálnej politiky štátu. Nič ale nedokáže plne nahradiť dobre fungujúcu rodinu. Štát by preto mal vytvárať podmienky pre fungovanie úplných rodín. Spoločnosť by mala mládeži dávať len kladné vzory. Štát by mal viac využívať svoju represívnu moc v boji s elimináciou dostupnosti rizikových prostredí, ako sú rôzne herne, predaj alkoholu a pod.²

To speje k zamysleniu, či môže náš stabilný právny systém svojím fungovaním napomôcť znižovaniu kriminality, ak vývoj spoločnosti, v ktorej mládež existuje, sa javí ako prostredie, ktoré pre ňu nie je príliš dobrým vzorom. Okrem spomenutej dôležitosti materiálnych hodnôt, sú tu aj iné nevhodné faktory. Násilie a brutalita sú vďaka médiám bežnou súčasťou každého dňa. Mládež sa neustále stretáva s tým, že obohatiť sa na úkor niekoho iného je normálny jav. Cesta k náprave problémovej mládeže, vedie cestou nápravy celej spoločnosti.

Veď záujmom celej spoločnosti je, aby mladá generácia vyrastala zdravo a s pozitívnymi postojmi k dodržiavaniu spoločenských noriem.

¹ Pozri PELIKÁN, J.: Hledání těžiště výchovy. In: *Výchova v kontextu sociálních proměn (v současné české společnosti)*. Brno: Konvoj 2004, s. 11–20.

² Pozri MALJOKOVÁ, Z.: *Vplyv sociálneho prostredia a stability právneho systému štátu na kriminalitu mládeže*: bakalárska práca. Banská Bystrica: Bankovní institut vysoká škola Praha, 2009. s. 49–50.

Zoznam bibliografických odkazov

- BABIC, B.: *Vplyv úpolov na znižovanie agresivity detí 2. stupňa základnej školy: diplomová práca*. Banská Bystrica: PF UMB. 68 s. (online). [cit. 2010-04-23]. Dostupné na internete: <http://www.judo.sk/index.php?option=com_docman&task=doc_view&gid=224&Itemid=78>
- BRINDZA, J.: Voľný čas detí a jeho miesto pri formovaní ich životného spôsobu.. In: *Rodina a škola 2000*, roč. 48, č. 8. ISSN 0231-6463.
- GERKA, M.: *Sociálna služba v Cirkvi. Soľ zeme*. 1. vydanie. Prešov: PBF PU, 2007. ISBN 978-80-8068-639-0.
- HOFBAUER, B.: *Deti, mládež a voľný čas*. Praha: Portál 2004. ISBN 80-7178-927-5.
- HOLLÁ, K. – VEVERKA, M.: Rodina a masmédiá. In: *Vychovávateľ.*: Bratislava, Educatio, 2008, č. 7. ISSN 0139-6919.
- JUŠČÁK, J.: Pedagogické aspekty detských a mládežníckych kresťanských organizácií alebo „maják“ v rozbúrenom mori voľného času. In: *Zborník z vedecko-odbornej konferencie*. PU v Prešove, GTF 2007. ISBN 978-80-8068-586-7.
- KOMINAREC, I. – ŠUŤÁKOVÁ, V. – DARGOVÁ, J. : *Základy pedagogiky. Vybrané pedagogické problémy*. 2. vydanie. PU FHaPV Prešov 1997. ISBN 80-88885-05-1.
- MALJOKOVÁ, Z.: *Vplyv sociálneho prostredia a stability právneho systému štátu na kriminalitu mládeže: bakalárska práca*. Banská Bystrica: Bankovní institut vysoká škola Praha, 2009. 55 s.
- OLEJÁR, I.: *Tvorba, riadenie a fungovanie regionálneho systému školskej prevencie pred negatívnymi javmi v okrese Bardejov, záverečná práca II. kvalifikačnej skúšky*, 1999.
- Online komunikácia, tzv. četovanie, zlepšuje u detí komunikačnú zručnosť, ale má aj mnohé negatíva*. (online). [cit. 2010-04-20]. Dostupné na internete:< <http://korzar.sme.sk/c/4467841/online-komunikacia-tzv-cetovanie-zlepsuje-u-deti-komunikacnu-zrucnost-ale-ma-aj-mnohe-negativa.html#ixzz0lftRBWtS>>
- PELIKÁN, J.: *Hledání těžiště výchovy*. In: *Výchova v kontextu sociálních proměn (v současné české společnosti)*. 1. vydanie, 2004. Brno: Konvoj; s. 11-20. ISBN 80-7302-087-4.

Rodič internet neprekričí, lepšia je vzájomná dôvera. (online). [cit. 2010-04-20]. Dostupné na internete: <<http://pocitace.sme.sk/c/5108512/rodic-internet-neprekrici-lepsia-je-vzajomna-dovera.html#ixzz0lfsZmcc5>>

ZASEPA, T.: *Média v čase globalizácie*. Bratislava : LÚČ, 2002. s. 425. ISBN 80-7114-387-1.

ZOZULAKOVÁ, D.: Kresťanská rodina a jej vplyv na deti podľa svätého Jána Zlatoústeho. In: *Pravoslávny teologický zborník*. PU v Prešove, PBF 2002, roč. XXV (10), s. 195-202. ISBN 80-8068-166-X.

ŠPECIFIKÁ KREŠŤANSKY ORIENTOJVANEJ RÓMSKEJ RELIGIOZITY V KONTEXTE SOCIÁLNEJ INKLÚZIE

Anastazij Momot

Abstrakt

Príspevok neaspiruje na vertikálne vyčerpanie problematiky, jeho úlohou je ponúknuť základnú charakteristiku rómskej religiozity. Sondáž je zameraná na hlavne špecifiká rómskej religiozity v našom geografickom priestore. Príspevok nie je hodnotiaci, snaží sa o komparačný a deskriptívny pohľad do problematiky.

Namiesto úvodu – vymedzenie terminologickej platformy

Autori, ktorí sa venujú rómskej problematike, nemajú zjednotený terminologický aparát v súvislosti so svojím objektom skúmania. Termíny „rómska kultúra“ a „rómska religiozita“ sa používajú intuitívne, za predpokladu, že im každý viac alebo menej rozumie. Často sa hovorí, že v dnešnej dobe sa stáva aktuálnou potreba emancipácie, ktorá sa musí budovať na religióznom a kultúrnom pilieri. Kultúrna integrácia sa chápe hierarchický – Rómovia zaostali na doposiaľ nedefinovanom stupni vývoja. Ideál predstavuje západoeurópsky kultúrny vzor, inštancia, ku ktorej je potrebné priblížiť ten rómsky.¹ Komparatívno-hodnotiace vnímanie v lineárnom kontexte nie je správne, pretože rómska kultúra predstavuje relatívne autonómny celok, ktorý síce s majoritou zdieľa rovnakú lokálno-územnú minulosť, ale je vybudovaná na orientálnej platforme.

Biologizujúce konotácie, ktoré ovplyvňujú pohľad na rómsku kultúru sú škodlivé a nebezpečné. Kultúra jednotlivca je ovplyvňovaná prostredím, v ktorom jedinec

¹ V rézii marxistických paradigiem sa rómska kultúra považovala za určitý vývojový stupeň, definovala sa ako zaostalý spôsob života. Lineárne chápanie vývoja kultúry pretrváva aj v dnešnej dobe. Pozri JAKOUBEK, M.: *Rómové – koniec (ne)jendoho mýtu*. Praha 2004, s. 69 – 88.

vyrastá, nie je predispozične daná a ani antropologický zakódovaná.¹ Róm, ktorý má rómske antropologické črty² nemusí byť nositeľom rómskej kultúry, tá je príznačná pre sociálne vylúčené spoločenstva. Keďže náboženské cítenie je súčasťou kultúry, spomínaná prizma je konštantná aj pre túto oblasť skúmania.

Rómsku religiozitu pre potreby príspevku definujeme ako relatívne autonómnú a špecifickú náboženskú orientáciu nositeľov tradičnej rómskej kultúry,³ ktorá tvorí pertraktovaný, synkretický hybrid kresťanských prvkov, obyčajových tradícií typických pre majoritnú spoločnosť⁴ a archaicky zakorenených modelov⁵. Rómska religiozita v kontexte variability rómskeho etnika má flexibilný charakter.

Integrované žijúci Rómovia, ktorí sú taktiež nositelia antropologického typu „Róm“ zdieľajú podobné náboženské predstavy ako majoritné obyvateľstvo. Konvertiti⁶ tvoria samostatnú kategóriu, ich konfesionalita je viacvrstvová, preto je ťažké jasne vymedziť jednotlivé zložky tejto zbožnosti. V rámci príspevku pod pojmom Róm/rómsky chápeme nositeľa špecifickej kultúry, s ktorou sa najčastejšie stretávame v sociálne vylúčených spoločenstvách. Konvertiti a integrované žijúci Rómovia nie sú predmetom analýzy.

Náčrt špecifík rómskej religiozity zo zreteľom na kresťanku vierouku

T. Podolinská tvrdí, že Rómovia sú v oblasti viery silný pragmatici. Viera je vnímaná ako „obchodný artikel“. „Kontrakt“ má obojstranne záväzný charakter.

¹ Pozri BERNASOVSKÝ, I. – BERNASOVSKÁ, J.: *Anthropology of Romanies (Gypsies). Auxiological and Anthropogenetical study*. Brno 1999.

² Farba pleti, oči, vlasov, stavba tela a pod.

³ Rómska religiozita nikdy neašpirovala na svoje sformalizovanie. Rómska kultúra nemá literárnu povahu, preto sa nezakladá na žiadnej posvätej knihe, nevytvorila si vlastné božstvo a nemá vypracovaný žiadny teologický aparát.

⁴ Prítomnosť Rómov na našom území sa datuje od 15. storočia. Keďže náboženstvo je pružný socio-kultúrny jav, tak v tomto kontexte je nesporné, že rómska religiozita musela absorbovať niektoré kresťanské prvky.

⁵ Mieru vykazovania archaických prvkov determinuje miera integrácie, resp. segregácie konkrétnej komunity. Archaické prvky sú magický a animistický orientované, ich pôvod je potrebné hľadať v prehistorických koreňoch endogénne zameraných spoločenstiev.

⁶ Pod pojmom konvertita rozumieme jedinca, ktorý je nositeľom antropologického typu „Róm“, je členom niektorej registrovanej/neregistrovanej náboženskej spoločnosti alebo cirkvi a najmenej raz konvertoval, zmenil príslušnosť k cirkvi alebo náboženskej spoločnosti, v ktorej prijal krst.

Hlavnou službou, ktorú Rómovia očakávajú od Boha je ochrana. V prípade nezdaru si vyhradzuju právo hnevať sa na Boha, zničiť alebo potrestať sakrálny predmet¹, pri ktorom bola „zmluva“ uzatvorená. Ak prísahu poruší Róm, tak „sa vyplatí“ peňažná satisfakcia. Niektorí Rómovia hádžu drobné mince ku krížu alebo k soche, takto si myslia, že obnovia porušenú „zmluvu“ s Bohom a uchránia sa pred trestom.²

Napriek tomu, že rómske etnikum je silne heterogénne, môžeme definovať spoločné znaky, ktoré vykazuje väčšina jednotlivcov v sociálne vylúčených spoločnostiach. Tieto znaky nie sú výsledkom striktne vnútorného vývoja rómskej religiozity. Počas historickej genézy na našom území medzi rómskou minoritou a majoritou fungovala kultúrna a ekonomická spätosť. Špecifiká rómskej religiozity v tomto kontexte museli byť determinované obyčajovými praktikami okolitej spoločnosti. Pôvodné, archaické náboženské predstavy³ Rómovia „nadobudli“ vo svojej pravlasti. Tieto náboženské predstavy aj dnes tvoria hlavný pilier v ich religiozite, kresťanská vierouka vytvára nadstavbu, resp. obal, ktorým sú vyjadrované pôvodné znaky.

Nositelia rómskej kultúry zväčša bohoslužby nenavštevujú, väčšinu sviatkov ignorujú a vo všeobecnosti známky kresťanskej viery nepreukazujú. Tieto skutočnosti však nie sú explicitným dôkazom religióznej vlačnosti Rómov. Domnievame sa, že pravdou je pravý opak – každodenný život rómskej rodiny prebieha pred „tvárou Boha“⁴. Je to dôkaz silného religiózneho cítenia, ktoré nemá iba formálne črty, naopak viera je silne zvnútornená a prejavuje sa v ich každodennom živote.

V rézii kultúry majoritnej spoločnosti chrám/kostol nie je iba miestom, kde sa vykonávajú bohoslužby alebo slávnostné obrady. Chrám plní aj sociálnu funkciu, je to miesto, kde sa utvárajú sociálne väzby.⁵ Zvlášť cirkevná komunita veriacich sa javí

¹ Potrestať Boha znamená zničiť sakrálny predmet, poškodiť sochu a pod.

² Pozri PODOLINSKÁ, T.: „Čokoládová Mária“ – „rómske kresťanstvo“ na Slovensku. In: *Etnologické rozpravy*. Ústav etnológie SAV, Bratislava 2007, roč. 14 (1), s. 61.

³ Napr. viera v „mula“ – ducha človeka, ktorý sa po smrti reinkarnuje do človeka alebo zvierat a takto navštevuje svojich známych.

⁴ Hagiografické malby tvoria sakrálnu časť rómskeho príbytku. V tejto časti obydli sa v niektorých oblastiach môže vykonávať sobáš, posvätné prísahy, tj. všetko čo súvisí s transcendentným svetom. Sakrálne predmety Rómovia častokrát vnímajú ako amulety.

⁵ Obzvlášť to platí na vidieku, kde je sústredená väčšina sociálne vylúčených spoločností.

ako societa, ktorá je vnútorne diferencovaná a pre Rómov predstavuje cudzorodé prostredie, ktoré nielen že je samo o sebe cudzie ale je aj neprívetivé¹. Chrám ako každé majoritné sakrum² predstavuje pre Rómov miesto späté so zariekavaním a preklínaním. Z. Palubová v tejto súvislosti spomína, že priestor chrámu/ kostola má predovšetkým magickú funkciu, iba v čase sviatkov nadobúda vo väčšej miere funkciu kultového miesta.³ Z cirkevných sviatkov Rómovia svätia najviac Veľkú noc a Vianoce. Predpokladáme, že táto skutočnosť je dôsledkom preberania náboženských praktík a súvisí s dlhodobým spolunažívaním minority a majority.

Kresťanská vierouka má dogmatický charakter, čo je cudzie pre slobodne mysliacich Rómov. Podľa výskumov Rómovia vnímajú Boha (rómsky – Devel, sanskrtsky – deva) individuálne, z pohľadu kresťanskej vierouky skreslene. Vznikajú rôzne deformácie, hlavne v triadologickej oblasti.⁴ Boh, tak isto ako aj diabol (rómsky – Beng, sanskrtsky – vyanga⁵), je často v rómskych predstavách personifikovaný. Kresťania majoritnej spoločnosti vnímajú Boha ako osobného Otca, absolútne, ktoré nie je v plnosti racionálne poznateľné, naopak Rómovia často synkretizujú svet metafyzický so zmyslami poznateľným svetom. V tomto kontexte sa Boh stáva genealogickým prapredkom, predchodcom veľkorodiny – fajty.⁶

V minulosti sa predpokladalo, že Rómov obzvlášť priťahuje katolícka cirkev. Za hlavné dôvody boli považované: široká paleta svätcov, pestrosť farieb katolíckeho

¹ Voči predsudkom a stereotypom nie sú „imúnni“ ani kresťania. V kontexte nezištnosti pomoci a lásky ku všetkým ľuďom bez ohľadu na majetkovú, alebo etnickú príslušnosť by to mali byť v prvom rade kresťania, ktorým záleží na osude Rómov – blížnych.

² Rómske sakrum podľa T. Podolinskej je lokálne a predmetné, avšak nie je fixne ako u „majoritných kresťanov“, ale táto predmetnosť a lokálnosť má flexibilný charakter. Takýmto spôsobom môže sakrálny predmet stratiť svoju posvätnosť a ďalší ju môže nadobudnúť. Sakrum je v predmete prítomne dovtedy, kým sa takto javí. Indikátorom posvätná je človek. Pozri POLINSKÁ, T.: cit. dielo, s. 58.

³ Pozri PALUBOVÁ, Z.: Eudové náboženstvo Rómov z Levoče a okolia na prelome 20. a 21. storočia. In: *Etnologické rozpravy*. Ústav etnológie SAV, Bratislava 2001, roč. 8 (2), s. 53.

⁴ V Božskej trojici absentuje Svätý Duch a popri Bohu Otcovi a Lógu sa v rómskych predstavách objavuje Bohorodička. Pozri KOVÁČ, M. – JURÍK, M.: Religiozita Rómov a aktivity cirkvi vo vzťahu k Rómom. In: *Čačipen pal o Roma – Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku*. Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 2002, s. 129.

⁵ Meno hinduistického démona, ktorý mal podobu hada alebo žaby.

⁶ Tamže, s. 130.

kostola a vonkajšia honosnosť obradov.¹ Tieto argumenty však nie sú v kontexte štatistických ukazovateľov relevantné, pretože Rómovia sa matrične hlásia ku konfesii, ktorá je v ich okolí majoritná, bez ohľadu na druh konfesie alebo na dogmatickú platformu, ktorú daná konfesia hlása. Pre niektorých Rómov nielenže je ľahostajná príslušnosť ku kresťanskej denominácii, ale málo podstatná je aj samotná participácia na určitom náboženskom systéme.² A. Bartosz sa domnieva, že balkánsky Rómovia moslimského vierovyznania sa ochotne zúčastňujú sviatkov svätého Juraja. Je to jeden z veľkých pravoslávnych sviatkov v tomto regióne. Veľmi silno sa s tým identifikujú a to spôsobuje, že považujú tento deň tiež ako špecifický sviatok Rómov. Dominantné postavenie Pravoslávnej cirkvi na Balkáne ma za následok, že aj moslimovia sa zúčastňujú na pravoslávnych odpustoch. Zase pravoslávny Rómovia putujú k hrobom slávnych svätých islamu, aby tam poprosili o pomoc v osudných nešťastiach.³

Človek sa stáva členom Cirkvi krstom. V minulosti Rómovia svoje deti dávali krstiť z pragmatických dôvodov. Za krstných rodičov vybrali zámožných obyvateľov, páry z majority, niekedy šľachticov, aby si zabezpečili zisk a bohaté dary. Svoje deti dávali krstiť aj niekoľko krát. V niektorých lokalitách bol veľký záujem o krst rómских detí, pretože sa verilo, že takýto krst prináša šťastie.

Rómovia veria, že do krstu je novorodenec ohrozovaný nečistými silami.⁴ V súčasnosti je krst pre Rómov veľmi dôležitý, pretože má magické ochranné účinky. Trefne definuje význam krstu I. Raichová a hovorí, že „konkrétne prvky kresťanstva sú

¹ Pozri DÁVIDOVÁ, E.: Lidové náboženství trebišovských Cikánů – Romů koncem padesátých let 20. století, před rozpadem jejich tradiční komunity. In: *Slovenský národopis*. Národopisný ústav Slovenskej akadémie vied, Bratislava 1988, roč. 36 (1), s. 94.

² „Členovia skupiny Xoxorané v Bulharsku sú mohamedáni, ale oslavujú pravoslávne sviatky, iné skupiny sa dajú pokrstiť katolíckym kňazom a pochovať mohamedánskym hodžom.“ LIÉGEOIS, J. P.: *Roma, Tsiganes, Voyageurs*. Strassburg 1985, s. 81. V prípade „čerstvých“ konvertitov táto skutočnosť neplatí. Konvertiti sa vyznačujú silnou horlivosťou, niekedy spojenou s misijným pôsobením.

³ Pozri BARTOSZ, A.: *Nie bój się Cygana – Na dara Romestar*. Sejny 2004, s. 114.

⁴ Najčastejšie túto negatívnu bytosť nazývajú „gulí daj“ – sladká mama. V rómских predstavách ide o ženu, ktorá zomrela gravidná a porodila na „druhom svete“. Táto žena chodí zo svojím nepekňým dieťaťom a chce ho vymeniť za nepokrsteného novorodenca. Pozri MANN, A.B.: *Magická ochrana novorodenca u Rómov na Slovensku*. In: *Boh všetko vidí – o Del sa dikhel*. Bratislava 2003, s. 85 – 86.

vytiahnuté zo svojho starého kontextu a starostlivo a uvážene vsadené do kontextu nového, v ktorom je ich symbolika iná a často veľmi odlišná od ich pôvodného významu“¹. Pred krs-
tom dieťa ochraňuje jeho matka, ktorá sa od neho nemôže vzdialiť. Ochranný účel
plnia aj predmety každodennej spotreby – hrebeň, nožnice, nožík atď. Tieto predme-
ty sa dávajú dieťaťu pod vankúš alebo pod perinku.

Dieťa nemusí byť vymenené, môže by aj urieknuté. Rómovia, synkretici reál-
neho a nadprirodzeného, každý nekonformný prejav a stav dieťaťa² vnímajú ako
urieknutie alebo výmenu. V prípade urieknutia majú vytvorený systém odklínania,
pri domnienke výmeny dieťaťa sa výskumníci stretli s „radikálnejšími riešeniami“³.

Rómovia preferovali matričné, úradmi uznané sobáše, iba vtedy, ak im z toho
plynuli určité finančné výhody⁴. Dnes si myslíme, že Rómovia najčastejšie žijú ako
druh a družka, pretože manželstvo neuzatvárajú pred orgánom cirkevnej ani štátnej
správy. Domnievame sa, že inštitúcie Rómov nechcú sobášiť z dôvodu, že snúbenci
sú častokrát neploletý. Rómsky sobáš sa koná „pred zrakom“ celej komunity, stále
pred sakrálnym predmetom, aby dôležitosť prísahy nabrala metafyzický nádych.
Spravidla sa pri sobáši určia aj sankcie, kliatby, ktoré postihnú niektorého z manže-
lov v prípade, ak poruší manželskú prísahu.⁵ Rómovia na takýto obrad kňaza (róm-
sky – rašaj, sanskrtsky rovnako – veštec, mudrc) nepozývajú. Naopak „veľkej obľu-
be“ sa osobnosť kňaza teší pri pohreboch, pretože iba on má moc poskytnúť rozhre-
šenie – pomocnú magickú silu.

¹ RAICHOVÁ, I.: Romové a náboženství. In: *Romové – tradice a současnost*. Moravské zemské muzeum, Brno 1999, s. 65.

² Nadmerný plač, choroba a pod.

³ Matka vymenené dieťa musí biť prútenou metlou do vtedy, kým ho „guľi daj“ nepočuje plakať, potom ho vymení naspäť. Pozri MANN, A.B.: cit. dielo, s. 87.

⁴ Benefity boli spojené s rodinnými dávkami.

⁵ Porušenie prísahy manželskej vernosti sa chápe ako najťažší hriech. Rómska kultúra je patriarchálna. Táto prísaha je záväzná pre ženy. Za tento hriech Boh trestá smrťou alebo ťažkou chorobou. Trest sa môže preniesť aj na dieťa.

Niekoľko poznámok o možnostiach sociálnej inklúzie v etnografickom kontexte

Pochopenie religiozity a kultúry Rómov si vyžaduje vysokú mieru empatie. Iba takto dokážeme vidieť svet očami nositeľ tradičnej rómskej kultúry. Cesta akceptácie a podpory rómskej kultúry nie je garanciou, kľúčom k úspechu v integrácii, predstavuje historické nóvum, ktoré aspiruje na titul spoluriešiteľa, kľúčového participienta problematiky. V tomto kontexte je potrebné vnímať integračné programy, ktoré sa musia zameriavať na rozvoj komunitných centier a domovov rómskej kultúry.

Hlavnou náplňou terénnej sociálnej práce je výchovne pôsobenie za účelom rozvoja a zmeny správania klienta v jeho prirodzenom prostredí. V tomto kontexte terénna sociálna práca je nenahraditeľným podporovateľom integračných snáh. Komunikačný kanál, ktorý akceptuje a podporuje kultúrne špecifiká Rómov a zároveň vníma tlak inštitucionálnej mašinerie, zabraňuje zvyšovaniu miery segregácie. Úlohou terénnej sociálnej práce je znižovať možnosti vzniku negatívnych spoločenských javov, ktoré vznikajú v dôsledku chudoby a exklúzie sociálne vylúčených spoločenských skupín. Terénna sociálna práca v tomto kontexte využíva všetky dostupné metódy sociálnej práce. Intermetodický prístup je základným východiskom úspešnej intervencie, pretože prijímateľmi terénnej sociálnej práce sú jednotlivci, rodiny a aj samotná komunita. Sociálna práca v kontexte analyzovanej problematiky by mala predstavovať zastrešovateľa, interdisciplinárneho garanta, ktorý vychádza z poznatkov jednotlivých vied¹, sumarizuje ich a implementuje prostredníctvom svojich metód do praxe. Rozvoj metodologického aparátu by sa mal uberať smerom k zvyšovaniu účinkov sociálnej intervencie a za účelom znižovania miery segregácie.

¹ Myslíme etnológiu, antropológiu, právne, politické, psychologické, pedagogické, sociologické vedy a ich hraničné a aplikované disciplíny, ktoré sa zaoberajú problémami Rómov.

Zoznam bibliografických odkazov

- BARTOSZ, A.: *Nie boj się Cygana – Na dara romestar*. 1. vydanie. Sejny 2004. ISBN 83–86872–58–6.
- BERNASOVSKÝ, I. – BERNASOVSKÁ, J.: *Anthropology of Romanies (Gypsies). Auxiological and Anthropogenetical Study*. 1. vydanie. Brno 1999. ISBN 80–86258–05–X.
- DÁVIDOVÁ, E.: Lidové náboženství trebišovských Cikánů – Romů koncem padesátých let 20. stoletím, před rozpadem jejich tradiční komunity. In: *Slovenský národopis*. Národopisný ústav Slovenskej akadémie vied, Bratislava 1988, roč. 36 (1), s. 93 – 104.
- HANGONI, T.: Podiel sociálnej práce na eliminácii dôsledkov chudoby na Slovensku. In: *Sociálna a duchovná revue: Vedecko – recenzovaný zborník*. PU v Prešove, PBF 2010, roč. 1 (3), s. 11 – 19. ISBN 978–80–555–0213–7.
- JAKOUBEK, M.: *Rómové – koniec (ne)jendoho mýtu*. 1. vydanie. Praha 2004. ISBN 80–86140–21–0.
- KOVÁČ, M. – JURÍK, M.: Religiozita Rómov a aktivity cirkvi vo vzťahu k Rómom. In: *Čačipen pal o roma – Súhrna správa o Rómoch na Slovensku*. Inštitút pre verejné otázky, Bratislava 2002. s. 127 – 143. ISBN 80–88935–41–5.
- KUZYŠIN, B.: Špecifiká rómskeho rodinného prostredia – širokospektrálna analýza. In: *Sociálna a duchovná revue: Vedecko – recenzovaný zborník*. PU v Prešove, PBF 2010, roč. 1 (1), s. 61 – 66. ISBN 978–80–555–0156–7.
- LIÉGEOIS, J. P.: *Roma, Tsiganes, Voyageurs*. 1. vydanie. Strassburg 1985. ISBN 92–871–2348–9.
- MACHALOVÁ, M.: *Psychológia vo vzdelávaní dospelých*. 1. vydanie. Bratislava 2004. ISBN 80–969339–6–5.
- MACHALOVÁ, M.: Rozvoj individuálneho potenciálu. In: *Grafológ: Časopis Slovenskej grafologickej spoločnosti*. roč. 17 (35), s. 3 – 6. ISSN 1335–8790.
- MACHALOVÁ, M.: Psychologická podstata učenia sa dospelých – súčasť poznania a praxe vzdelávateľov dospelých. In: *Další vzdelávaní jako nástroj rozvoje jednotlivce a společnosti*. Praha 2008, s. 59 – 72. ISBN 978–80–87306–00–0.

- MANN, A.B.: Magická ochrana novorodenca u Rómov na Slovensku. In: *Boh všetko vidí – o Del sa dikhel*. FiF UK a Ústav etnológie SAV, Bratislava 2003, s. 85 – 102. ISBN 80–89027–06–7.
- PALUBOVÁ, Z.: Ľudové náboženstvo Rómov z Levoče a okolia na prelome 20. a 21. storočia. In: *Etnologické rozpravy*. Ústav etnológie SAV, Bratislava 2001, roč. 8 (2), s. 52 – 62. ISSN 1335–5074.
- PODOLINSKÁ, T.: „Čokoládová Mária“ – „rómske kresťanstvo“ na Slovensku. In: *Etnologické rozpravy*. Ústav etnológie SAV, Bratislava 2007, roč. 14 (1), s. 50 – 77. ISSN 1335–5074.
- RAICHOVÁ, I.: Romové a náboženství. In: *Romové – tradice a současnost*. Moravské zemské muzeum, Brno 1999, s. 64 – 68. ISBN 80–7028–141–3.
- ŠIP, M.: *Spiritualita v kontexte fenoménu siekt a nových náboženských hnutí*. 1. vydanie. Prešov 2010. ISBN 978–80–555–0031–7.
- ZOZULAK, J.: Človek v centre pozornosti sociálneho pracovníka. In: *Sociálna a duchovná revue: Vedecko – recenzovaný zborník*. PU v Prešove, PBF 2010, roč. 1 (2), s. 3 – 11. ISBN 978–80–555–0180–2.

PATOLOGICKÉ HRÁČŠTVO

Anna Onderišinová

Abstrakt

Príspevok hovorí o problematike patologického hráčstva ako novodobej nelátkovej závislosti. Poukazuje na problematiku tejto závislosti, tiež popisuje typy hráčov, motiváciu k liečbe, recidívu a dopad tejto závislosti na rodinu. Ďalej poukazuje na sociálne opatrenia v tejto oblasti a kresťanský pohľad.

Mnohé rodiny vo svete, nevynímajúc Slovensko denno-denne trpia dôsledkami nového spôsobu zábavy a trávenia voľného času spojeného s možnosťou výhry väčšej sumy peňazí. Viaceré sa už nikdy nepozviechajú z finančných a morálnych úderov spôsobených neznalosťou, ľahkomyselnosťou a v určitých prípadoch i duševnou poruchou niektorého zo svojich členov, ktorý podľahol takému spôsobu života.

V roku 1980 Americká psychiatrická asociácia uznala patologické hráčstvo ako chorobu. U nás sa diagnóza patologického hráčstva používa od roku 1994, keď vstúpila do platnosti 10. revízia medzinárodnej klasifikácie chorôb. Patologické hráčstvo sa zaraďuje medzi návykové a impulzívne poruchy a je definované ako „porucha spochívajúca v častých opakovaných epizódach hráčstva, ktoré prevládajú na úkor sociálnych, materiálnych, rodinných a pracovných hodnôt a záväzkov. Ľudia trpiaci touto poruchou môžu riskovať svoje zamestnanie, veľmi sa zadlžiť, klamať alebo porušovať zákon, aby získali peniaze alebo unikli plateniu dlhov. Postihnutí jedinci opisujú intenzívnu túžbu hrať, ktorá sa dá ťažko ovládnuť, spolu so zaujatými myšlienkami a predstavami o hraní a o okolnostiach, ktoré túto činnosť sprevádzajú. Toto zaujatie a túžba sa často zvyšuje v čase, keď je život stresujúci“.

Na Slovensku musí patologické hráčstvo spĺňať nasledujúce štyri kritériá:

1. V období minimálne jedného roka sa u subjektu vyskytnú dve alebo viac epizód hráčstva.
2. Tieto epizódy nie sú pre jedinca výnosné, no opakujú sa napriek tomu, že vyvolávajú tieseň a narušujú každodenný život.
3. Človek opisuje silné nutkanie hrať, ktoré je ťažké ovládnuť a hovorí o tom, že nie je schopný silou vôle hre odolať.
4. Subjekt je zaujatý myšlienkami a predstavami hrania a okolnosťami, ktoré túto činnosť sprevádzajú.

K. Nešpor píše, že *„najhoršia je výhra, či už skutočná, alebo výhra, o ktorej iba sníva. Patologickí hráči často opisujú, že sa ich problémy začali krátko po nejakej výhre. Je to práve výhra, ktorá vyvoláva baženie, teda silnú túžbu po hazardnej hre.“*¹

Patologické hráčstvo ako závislosť

V dôsledku napätia a vzrušenia z hry sa v organizme hráča tvoria v nadmernom množstve látky podobné opiátovým drogám (endorfíny, enkefalíny, dopamín). Telo si zvyká, prispôsobuje, toleruje ich určitú zvýšenú hladinu. Pri poklese spomínaných látok si organizmus vyžaduje ich doplnenie, teda hráč pocífuje chuť až nutkavú potrebu hrať. Ako každá iná závislosť aj patologické hráčstvo je sprevádzané určitými abstinенčnými príznakmi, a to: chuť, potreba, alebo nutkavé myšlienky hrať, podráždenosť, úzkosť, depresívna nálada, nepokoj, neschopnosť sústrediť sa na niečo iné, agresivita, niekedy dokonca telesné príznaky: trasenie, potenie, zvýšená teplota a podobne. Tieto príznaky vymiznú v momente začiatku hry. Hráč potrebuje

¹ HUPKOVÁ, I.: *Vybrané aspekty problematiky patologického hráčstva* In: Sociálna prevencia. s. 16. (online). [cit. 2011-02-09]. Dostupné na internete: <<http://www.nocka.sk/uploads/jX/iE/jXiER8p3Q36dWiZt5r7EsQ/Nelatkovc.pdf>>.

postupne zvyšovať stávky a hrať čoraz častejšie a dlhšie, aby sa dostavilo žiaduce vzrušenie z hry.¹

Typy hráčov

1. Sociálni hráči:

- hrajú kvôli finančnému zisku, alebo v životnej kríze,
- nebyva u nich plne rozvinutá závislosť, dokážu prestať hrať, keď prehrajú vo pred stanovenú sumu, alebo pociťujú problémy kvôli hraníu,
- možno sem zaradiť aj dospelých mladých hráčov, ktorí si hraním získavajú členstvo v určitej skupine ľudí,
- je tu prítomné riziko vzniku závislosti, nakoľko hranie sa stáva súčasťou životného štýlu.

2. Hráči s narušenou osobnosťou:

- majú nízku odolnosť voči záťaži,
- majú ťažkosti so sebaovládaním (ťažko ovládajú zlosť),
- konajú impulzívne a neuvážene,
- ťažko sa prispôbujú realite a unikajú do problémov,
- nemávajú pocity viny kvôli hraníu.

3. Hráči s nízkou sebaúctou:

- hra je spôsob uvoľnenia napätia, hnevu, ktorí sa v nich hromadí, kvôli vyhýbaníu sa konfliktom s konkrétnymi ľuďmi,
- bývajú väčšinou úspešní v povolání aj sociálnych vzťahoch,
- hranie im poskytuje pocit vyššej hodnoty seba samého,
- po skončení hry pociťujú viny a hanby.¹

¹ Združenie abstinentov Slovenska: *Didakto II.*, s. 6–7.

Motivácia k liečbe

Motivácia v prípade závislosti, znamená ochotu podstúpiť liečenie. Čím sa prežívanie prítomnosti so všetkými problémami blíži k pocitu bolesti, tým silnejšie je hráč motivovaný k hľadaniu východiska. Ak svoju situáciu neprežíva negatívne a necíti naliehavosť zmeny, rýchlo sa uspokojí myšlienkami, že na tom nie je až tak zle, v takomto prípade je liečba neúspešná. Motiváciu k liečbe nemožno vnucovať, človeka možno inšpirovať, pomáhať mu vo vyjasňovaní si toho, čo chce a čo potrebuje. Duševnú závislosť odstrániť nevieme, tá zostáva aj dôsledne abstinujúcemu až do konca jeho života.²

Abstinencia

Abstinencia je zisk z výkonu. Nie je to len nehranie bez zmeny postojov, ale proces, ktorého kvalita závisí od usilovnosti, dôslednosti a čestnosti abstinujúceho voči sebe. Časom abstinujúci vníma abstinenciu ako životnú filozofiu, ktorá je prostriedkom k spokojnému životu, a nie hotový výtvor.

Prvé zahranie po období abstinencie môžeme považovať za prvý objektívny dôkaz recidívy, ktorá však väčšinou vzniká, odohráva sa v myšlienkach a nápadných náznakoch opúšťania filozofie abstinencie.³

Recidíva

Recidíva: opätovný návrat k hraniu akejkoľvek hazardnej hry (kde sa dajú vyhrať, ale aj prehrať peniaze, prípadne niečo cenné formou hazardnej stávky) po určitom období abstinencie od hrania.

¹ Združenie abstinentov Slovenska: *Didakto II.*, s. 10–11.

² Združenie abstinentov Slovenska: *Didakto II.*, s. 14.

³ Klub Abstinentov Žilina: *Fázy abstinencie*. (online). [cit. 2010–02–09]. Dostupné na internete: <<http://www.klubabstinentovzilina.sk/26/fazy-abstinencie-/>> .

Varovné signály spúšťajúcej sa recidívy :

- a. zmena postoja – pochybnosti o správnosti rozhodnutia abstinovať. Hazardná hra sa nezdá už nebezpečná, škodlivá;
- b. zmena myslenia – „ nie som až tak veľmi závislý, netreba to s abstinenciou preháňať, občasná hra nikomu neuškodí...“;
- c. zmena nálady – nespokojnosť, podráždenosť, alebo naopak.
- d. zmena správania – zanedbávanie návštevy klubov, kontroly, zdravej životosprávy, (nočný život alebo pasívne zabíjanie voľného času), porušovanie zásad abstinencie, čiže nosenie väčšej sumy peňazí, odmietanie kontroly, navštevovanie miest, kde je možnosť hry, nadmerné fajčenie, pitie alkoholu, počiatok "nevinných" klamstiev.¹

Predchádzať recidívam znamená dôsledne dodržiavať zásady abstinujúceho hráča. Ľuďom abstinujúcim od akejkoľvek drogy je adresované odporúčanie: **Nebuď príliš hladný, zlostný, osamelý, unavený = vysoko rizikové stavy nepohody.**

Druhy recidív podľa ich priebehu a rozsahu

Recidívou môže byť:

- a. jednorazové zahranie hazardnej hry, ktoré hráč zvládne najčastejšie vďaka oznámeniu príbuzným, lekárovi alebo na klube abstinujúcich,
- b. niekoľko zahraní po sebe a následné účinné zastavenie recidívy + vyhľadanie odbornej pomoci (okrem finančných strát a naštrbenej dôvery blízkych nedechádza k strate zdravého životného štýlu a abstinencie),
- c. plná recidíva – návrat k hráčskemu životnému štýlu Hranie sa zosilňuje, dochádza k strate kontroly nad hraním rovnako ako pred liečbou, len situácia je

¹ Združenie abstinentov Slovenska: *Didakto II.*, s. 24.

zúfalejšia (sklamanie blízkych, odmietanie pomoci, pred ničím sa nezastavím, hazardujem s vlastným životom).

- d. Suchá recidíva. Špeciálnym stavom u abstinujúceho hráča je náhle pociťovanie nepríjemných pocitov nervozity, podráždenosti, napätia, potenie chvenie rúk alebo vnútra, teda abstinenčné príznaky. V skutočnosti nedošlo k hraniu, objavuje ešte na liečení alebo v začiatkoch abstinencie.¹

Rodina a partnerstvo

Člen rodiny, ktorý je závislý od hazardnej hry zásadným spôsobom narúša spolužitie i život ostatných členov rodiny, a tak ovplyvňuje plnenie základných funkcií rodiny:

- ekonomická (zabezpečovacia): nastávajú finančné ťažkosti, rodina sa dostáva sa do izolácie a dokonca sa môže stať aj "sociálnym prípadom" odkázaným na pomoc štátu;
- citová a ochranná: poskytovanie dostatku lásky, bezpečia, istoty, úcty a slobody všetkým členom rodiny. Tieto hodnoty nie je možné vyjadriť množstvom peňazí, ale dajú sa prehrať.
- výchovná: otec ako mužský vzor pre dieťa je matkou nenahraditeľný. Syn podľa otcovho príkladu prijíma rolu muža a dcéra si na základe skúseností s otcom formuje postoj k mužom a zväčša si podľa vzoru otca vyberá podobného partnera. Deti bývajú viac ohrozené závislosťami ako deti zdravých rodičov. V dôsledku dlhodobého stresu bývajú častejšie choré, v škole a medzi vrstovníkmi sú menej úspešné. Zriedkavejšie prežívajú radosť a viac sa u nich vyskytujú odchýlky v duševnom vývoji, čo môže viesť k duševným poruchám. Mávajú problémy so sebahodnotením v kolektíve, bežné sú u nich pocity strachu, sklamanie, osamelosti, odmietnutia, bezmocnosti, neistoty, vlastnej viny za zúfalú situáciu doma. Mnohé problémy, najmä nízka

¹ Združenie abstinentov Slovenska. *Didakto II.*, s. 20 – 22.

sebadôvera ich sprevádza aj v dospelosti. Podobne ako život detí, aj život partnerky (partnera) ich vnútorné prežívanie, nálada, správanie sa – závisí od výhier a prehier gamblera, jeho výkyvov nálady pri výhrach a prehrách. Hovoríme o spoluzávislosti príbuzných. Rodinná atmosféra býva napätá, presýtená konfliktami a narušenou komunikáciou. Občas býva osviežovaná zábleskami nádeje, že sa to zlepší, ale po mnohých sľuboch a sklamaníach môže dôjsť k rezignácii príbuzných riešiť problém a svojou pasivitou vlastne udržiavajú gamblera i seba v závislosti. Inokedy volí partnerka vyslobodenie pre seba a deti v podobe rozchodu alebo rozvodu a rodina sa rozpadá.¹

Sociálne opatrenia

Sociálna práca vykonáva svoju činnosť v rôznych formách, ale najčastejšie je to vo forme: poradenstva, prevencie, psycho-sociálnej liečby, vzdelávania, riadenia sociálnych procesov.²

Metódy sociálnej práce, čiže určité postupy, princípy, ktorými dosahuje svoj cieľ môžeme rozdeliť na tri skupiny:

1. „na mikro úrovni: Sociálna práca s jednotlivcom,
2. na mezo úrovni: Sociálna práca so skupinou,
3. na makro úrovni: Sociálna práca s komunitou.“³

Účinným spôsobom boja proti spoločensky nežiaducim javom je prevencia. „Sociálna prevencia sa zameriava na vytváranie priaznivých spoločenských podmienok v oblasti ekonomickej, sociálnej, kultúrnej, výchovno-vzdelávacej, v oblasti zamestnanosti, podmienok pre využitie voľného času, rastu životnej úrovne, duchovného rozvoja, humanizá-

¹ Združenie abstinentov Slovenska. *Didakto II.*, s. 12 .

² BALOGOVÁ, B.: *Úvod do sociálnej práce pre charitatívnu a sociálnu službu*, s. 53.

³ Tamže s. 23.

cie a skvalitňovanie spôsobu života spoločnosti ako celku, sociálnych skupín, ako aj na socializáciu a sociálnu integráciu každého jednotlivca.“¹

Sociálni pracovníci zasahujú do tohto procesu prácou napríklad v resocializačných zariadeniach, na psychiatrických oddeleniach nemocníc, v centre pre drogovovo závislých, ale aj na úrovni štátnej správy.

Kresťanský pohľad na problematiku

„Základnou tézou svätých Otcov je, že cirkev je liečebňou, ktorá lieči poraneného človeka.“²

„Počiatkom každého hriechu je pýcha.“³ Cirkev považuje všetky patologické javy za následok hriechu. Teda všetko konanie motivované pýchou je vždy prejavom hriechov a vášni v človeku, ktoré vzdávajú človeka od Boha. Samotné vášne sú klamlivé, oslabujú ľudskú osobnosť. Človek sa stáva závislý, stáva sa akoby služobníkom svojej slabosti. Jeho vášne ho sprevádzajú v myšlienkach, túžbach, a takto zatemňujú duchovný zrak. Človek prestáva striedmo žiť a začína konať prízemne.

Cirkev ako najúčinnjší liek v boji s vášňami pozná pokánie. Čiže priznanie si svojho hriešneho skutku, ľútosť, sebazaprenie, pevné rozhodnutie bojovať s hriechom cez spoluprácu s Bohom pomocou modlitby a pôstu.

Hriechom oslabený človek potrebuje duchovné vedenie, aby spoznal realitu, v ktorej sa nachádza. Kňaz prostredníctvom spovede významne prispieva k posilneniu vôle hriešnika.⁴

¹ Pozri SCHAVEL, M. – ČISECKÝ, F. – OLÁH, M.: *Sociálna prevencia*, s. 11.

² Metropolita Hierotheos. *Pravoslávna spiritualita*. Prešov 2006, s. 22 .

³ Sir 10, 15.

⁴ GERKA, M.: *Sociálna služba v Cirkvi. Soľ zeme*, s. 77–84.

„Cirkev nemôže ostať ľahostajná a indiferentná, ale nemôže ani násilne presadzovať svoje učenie alebo riešenie problémov. Jej hlavnou a prvoradou zodpovednosťou je odkrývať vnútorný rozmer problémov a ponúkať vlastné riešenie.“¹

Zoznam bibliografických odkazov

- BALOGOVÁ, B.: *Úvod do sociálnej práce pre charitatívnu a sociálnu službu*. 2. vydanie. Prešov 2006. ISBN 80–8068504–5.
- BALOGOVÁ, B a kol.: *Vybrané kapitoly zo sociálnej patológie*. 1. vydanie. Prešov 2003. ISBN 80–8068–183–X.
- BIBLIA. *Písmo Sväté Starej a Novej Zmluvy*. Slovenská Biblické spoločnosť, Banská Bystrica, 1991.
- GERKA, M.: *Sociálna služba v Cirkvi. Sol' zeme*. 1. vydanie. Prešov 2007. ISBN 978–80–8068–639–0.
- HUPKOVÁ, I.: *Vybrané aspekty problematiky patologického hráčstva* In: *Sociálna prevencia*. Bratislava 2009, roč. 4, č. 2. ISSN 1336–9679. Dostupné na internete: <<http://www.nocka.sk/uploads/jX/iE/jXiER8p3Q36dWiZt5r7EsQ/Nelatkov.pdf>>
- Klub Abstinents Žilina: *Fázy abstinencie*. Dostupné na internete: <<http://www.klubabstinentovzilina.sk/26/fazy-abstinencie-/>>
- Združenie abstinents Slovenska: *Bud' zdravý – bud' potrebný: Didakto II Gambleri*. 1. vydanie. Malacky. ISBN 80–968126–2–9.
- Metropolita Hierotheos. *Pravoslávna spiritualita*. Prešov 2006. ISBN 80–8068–465–0.
- SCHAVEL, M. – ČISECKÝ, F. – OLÁH, M.: *Sociálna prevencia*. 3. vydanie. Prešov 2008. ISBN 978–80–89271–22–1.

¹ BALOGOVÁ, B a kol.: *Vybrané kapitoly zo sociálnej patológie*. Prešov 2003, s. 137.

SUPERVÍZIA

Kamil Roško

Abstrakt

Zámerom článku je priblížiť potrebu a význam supervízie, a to nie len v oblasti sociálnej práce, ale aj iných v odboroch. Supervízia ako jedna z metód sociálnej práce má multispektrálny charakter, je veľkým a plnohodnotným prínosom do života človeka.

*„Slovo supervízia má svoj pôvod v latinčine a voľne sa prekladá ako – vidieť nad – alebo – hľadiť cez. Najčastejšie sa tento pojem využíva v psychoterapii a v iných pomáhajúcich profesiách. Vo všeobecnosti sa supervízia vzťahuje na psychické, sociálne a inštitučné faktory“.*¹

V sociálnej práci plní supervízia veľmi dôležitú úlohu. Považujeme ju za metódu profesionalizácie sociálnej práce. Supervízia v sociálnej práci sa zväčša rozumie ako poradenská metóda, ktorá sa využíva pre zabezpečenie a zvýšenie kvality profesionálnej činnosti, či kompetencie sociálnych pracovníkov.² Sociálneho pracovníka vedie k samostatnému vykonávaniu profesie. Snaha supervízie spočíva v pomoci rozvíjať spoluprácu medzi sociálnym pracovníkom a klientom. Sociálnemu pracovníkovi poskytuje možnosť rozprávať sa o svojej práci s odborníkom, ktorý mu v rozhovore môže pomôcť ujasniť si čo je v jeho praxi dobré, čo funguje, kde sú riziká a čo by sa mohlo zmeniť.

„Ide o proces stretnutí a rozhovorov sociálnych pracovníkov s odborníkmi – supervízormi vo forme individuálnej, skupinovej, alebo tímovej práce, ktorá vedie k nájdeniu riešenia

¹ OLÁH, M.: *Supervízia v sociálnej práci – jej filozofia, formy, školy, ciele a súčasný stav*. Prešov 2005, s. 14.

² Tamže, s. 15.

náročných situácií a k nájdeniu prípadných potrebných zmien“.¹ Supervíziu rozdeľujeme na individuálnu a skupinovú.²

Supervízie sa zúčastňujú profesionálni sociálni pracovníci – supervízor (školiaci sociálny pracovník) a supervizant (sociálny pracovník, ktorý je školený). „*Supervízor a supervidovaný tvorí malý, uzavretý sociálny systém. Proces supervízie je uskutočňovaný v kontexte vzťahov. Pokiaľ je funkčný, je kooperatívny, demokratický, otvorený, vzájomný, rešpektujúci a zúčastnený*“.³

„*Potreba supervízie vyplýva z profesionálnych stereotypov v práci s ľuďmi. Pomáha sociálnemu pracovníkovi pri hľadaní alternatívnych riešení klientovho problému, je prevenciou jatropatogenizácie klienta a prostriedkom skvalitňovania práce s klientom. Supervízia v sociálnej práci podľa západoeurópskeho kontextu priamo súvisí s kvalitou.*“⁴

Supervízia je veľmi podstatná už pri výučbe sociálnych pracovníkov a taktiež pri sledovaní pracovníkov v rámci organizácie.⁵ Nakoľko je supervízia súčasťou odbornej prípravy na určité povolanie, študent začiatok jej zásluhou pracuje v reálnych situáciách pod vedením skúseného odborníka.⁶

Je potrebné spomenúť, že supervízia postupne začala prenikať do netradičných komerčných oblastí. V niektorých podnikoch sa súčasťou operatívnych porád vedenia stalo aj skupinové riešenie problémov, ktoré mali vedúci pracovníci s podriadenými, so spolupracovníkmi alebo s ľuďmi mimo podniku. Je zrejme, že supervízia vychádza zo spontánnej potreby zvýšiť kvalitu profesionálnej činnosti. Poukazuje na to aj snaha občianskeho združenia Asociácia supervízorov a sociálnych pracovníkov, ktorá vznikla v roku 2001 a poskytuje certifikované vzdelávanie sociálnych

¹ IMRICHOVÁ, A.: Supervízia ako základný aspekt v práci budúcich pracovníkov sociálnej práce. In: *Vedecko-odborný recenzovaný zborník. Sociálna a duchovná revue*. PU v Prešove, PBF 2010, roč. I/2010 (2), s. 51.

² Pozri OLÁH, M.: *Supervízia v sociálnej práci – jej filozofia, formy, školy, ciele a súčasný stav*. Prešov 2005, s. 20.

³ MATOUŠEK, O. a kol.: *Metody a řízení sociální práce*. Praha 2008, s. 349–350.

⁴ OLÁH, M. – SCHAVEL, M.: *Úvod do štúdia a dejín sociálnej práce*. Prešov 2006, s. 99.

⁵ Pozri MATOUŠEK, O.: *Slovník sociální práce*. Praha 2003, s. 231.

⁶ Pozri HARTL, P. – HARTLOVÁ, H.: *Psychologický slovník*. Praha 2000, s. 576.

pracovníkov, poradenstvo a konzultácie, sociálno–psychologické výcviky a supervízie.¹

*„Riziko supervízie úzko súvisí s etikou supervízie. Profesionálna etika v supervízii súvisí so základnými etickými pravidlami (Charta ľudských práv atď.) a konkrétnymi etickými pravidlami zaznamenanými v kódexoch jednotlivých profesií (napr. Etický kódex sociálnych pracovníkov). Za základné etické pravidlá môžeme v supervízii považovať: byť prospešný, neuškodiť, nezneužívať, nemanipulovať“.*²

„Okrem toho vieme, že supervízia patrí do kompetencie psychoterapeutov, poradenských psychológov a ostatných odborníkov“.³

Supervízia má nezastupiteľné miesto v poradenstve. „Všetky systémy poradenstva si vyžadujú budovanie paralelného supervízneho systému, ktoré sa už na Slovensku začalo prvým výcvikom supervízorov v sociálnej práci. Účinný systém sociálneho poradenstva vyžaduje kvalifikovaných sociálnych pracovníkov, ktorí profesionálne zvládnu poradenský prístup ku klientovi, naučia sa akceptovať alternatívne možnosti riešenia problémových situácií, diagnostikovať okruh klientových ťažkostí a využívať účinné metódy a formy práce s klientom, rodinou, skupinou a komunitou“.⁴ Preto je potrebné sa usilovať o odbornú prípravu sociálnych pracovníkov, nevynímajúc z toho systém odbornej supervízie. Nezabúdajúc, že supervízia končí tam, kde začína poradenstvo alebo psychoterapia.⁵

Supervízia plní významnú úlohu aj v právnych úpravách a to konkrétne v sociálnej oblasti zákonom č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, kde sa objavuje vyjadrenie uskutočňovať supervíziu v subjektoch sociálnoprávnej ochrany. Ďalej sa právna úprava supervízie nachádza v sociálnych službách,

¹ Pozri OLÁH, M.: *Supervízia v sociálnej práci – jej filozofia, formy, školy, ciele a súčasný stav*. Prešov 2005, s. 18.

² MATOUŠEK, O. a kol.: *Metody a řízení sociální práce*. Praha 2008, s. 360.

³ Pozri IMRICHOVÁ, A.: Supervízia ako základný aspekt v práci budúcich pracovníkov sociálnej práce. In: *Vedecko–odborný recenzovaný zborník. Sociálna a duchovná revue*. PU v Prešove, PBF 2010, roč. I/2010 (2), s. 51.

⁴ TOKÁROVÁ, A. a kol.: *Sociálna práca. Kapitoly z dejín, teórie a metodiky sociálnej práce*. Prešov 2003, s. 533–534.

⁵ Pozri OLÁH, M. – SCHAVEL, M.: *Sociálne poradenstvo a komunikácia*. Prešov 2006, s. 153.

v zákone č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.¹

Za hlavný cieľ supervízia považuje:

- verifikáciu správnosti a alternatív pri práci s klientom, rodinou alebo skupinou,
- rozširovanie možností a alternatív práce s určitým prípadom,
- korigovanie neefektívnych postupov,
- prevenciu poškodzovania klientov poradcom,
- učenie sa a zbieranie skúseností.²

J. Gabura rozlišuje tieto typy supervízie:

- *„tútorská supervízia – je orientovaná najmä na vzdelávanie, pomáha začínajúcim pracovníkom osvojiť si základy práce s klientom pod odborným vedením skúseného pracovníka.*
- *výcviková supervízia – je súčasťou širšie koncipovaného výcviku, má vzdelávaciu i riadiacu funkciu; supervízor preberá zodpovednosť za prácu supervizanta s klientmi.*
- *riadiaca supervízia – supervízor je v nadradenom postavení k poradcovi, riadi a kontroluje jeho prácu a supervízia je jedným z jeho riadiacich nástrojov, preberá časť zodpovednosti za kvalitu práce poradcu (takto chápaná supervízia je v súčasnej praxi často považovaná za jej hlavný cieľ).*
- *konzultantská supervízia – je dobrovoľná a výberová, poradca si môže zvoliť typ a formu supervízie, môže si voľiť supervízora; táto supervízia je určená skúsenejším praktikom, zodpovednosť za riešenie prípadu leží na supervizantovi.“³*

¹ Pozri SCHAVEL, M.: Aktuálne otázky uplatnenia supervízie v sociálnej praxi. In: *Kvalita vzdelávania pracovníkov v oblasti sociálnej práce (Biblicko–teologické a sociologické východiská)*. PU v Prešove, PBF 2010, s. 16.

² Porovnaj OLÁH, M.: *Supervízia v sociálnej práci – jej filozofia, formy, školy, ciele a súčasný stav*. Prešov 2005, s. 46

³ GABURA, J et. al.: *Poradenský proces*. Praha 1995. In: OLÁH, M.: *Supervízia v sociálnej práci*. Prešov 2005, s. 22.

Prečo byť supervízorom?

Existuje mnoho dôvodov, prečo sa v budúcnosti môžeme stať supervízormi. U niektorých ľudí môže ísť o prirodzený postup plynúci z povýšenia. Môžu sa z nich stať praktizujúci lektori, vedúci sociálni pracovníci alebo miestni úradníci pre prácu s deťmi a mládežou, pričom zisťujú, že namiesto aby trávili čas s klientmi, na čo majú potrebné vzdelanie, trávia teraz všetok svoj čas práci s podriadenými. Ďalší sa naopak dajú na supervíziu, aby sa zbavili tlaku práce s klientmi, v mylnej domnienke, že práca s personálom prináša nerušený život.

Byť supervízorom poskytuje mnoho možností rozvinúť svoje pedagogické schopnosti a pomáhať tak druhým učiť sa a vyvíjať v práci. Ako nový supervízor je človek nútený sa zastaviť, zamyslieť sa a formulovať spôsoby svojej predchádzajúcej práce v pomáhajúcej profesii, z ktorých mnohé azda začal považovať za prirodzené. Apelom je potom využiť svoje skúsenosti a schopnosti, pomáhajúc supervidovaným rozvíjať vlastné štýly práce a vlastné riešenie zložitých pracovných situácií.¹

Vlastnosti supervízora sú:

- *Flexibilita*: v pohybe medzi teoretickými koncepciami a užívaním širokej škály intervencií a metód.
- *Pohľad z mnohých perspektív*: schopnosť vidieť tú istú situáciu z rozličných uhlov pohľadu.
- *Zmapovanie disciplíny, v ktorej vykonáva supervíziu*.
- *Schopnosť pracovať naprieč kultúrami*.
- *Schopnosť usmerňovať a zvládať úzkosť*: svoju vlastnú i supervidovaného.
- *Otvorenosť voči učeniu*: od supervidovaných i z nových situácií, ktoré vzniknú.
- *Citlivosť voči otázkam širšieho kontextu*: pôsobiaceho ako na terapeutický, tak na supervízny proces.
- *Vzdelanosť v postupoch proti utlačovaniu*: dokáže vhodne nakladať s mocou.

¹ Pozri HAWKINS, P. – SHOHET, R. *Supervize v pomáhajících profesích*. Praha 2004, s. 49–50.

- *Humor, skromnosť, trpezlivosť*.¹

„Supervízor poskytujúci začiatočníkovi adekvátnu spätnú väzbu má byť systematický (t. j. objektívny, presný a konzistentný pri poskytovaní spätnej väzby), má reagovať včas (t. j. poskytnúť spätnú väzbu a interpretáciu dostatočne zavčasu), mal by byť schopný zreteľne formulovať pozitívne, ako aj negatívne významy pre začínajúceho sociálneho pracovníka a pridržiavať sa princípu vzájomnosti (t. j. nepodávať svoje interpretácie alebo názory ako jediné vysvetlenie, ale ako návrhy, ktoré majú aj isté alternatívy a môže sa k nim vyjadriť aj začiatočník v sociálnej práci)“.²

Zoznam bibliografických odkazov

- GABURA, J et. al.: Poradenský proces. Praha 1995. Podľa OLÁH, M.: *Supervízia v sociálnej práci*. 1.vydanie. Prešov 2005. ISBN 80–8068–307–7.
- HARTL, P. – HARTLOVÁ, H.: *Psychologický slovník*. 1. vydanie. Praha 2000. ISBN 80–7178–303–X.
- HAWKINS, P. – SHOHET, R.: *Supervize v pomáhajících profesích*. 1. vydanie. Praha 2004. ISBN 80–7178–715–9.
- MATOUŠEK, O.: *Metody a řízení sociální práce*. 2. vydanie. Praha 2008. ISBN 978–80–7367–502–8.
- MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1. vydanie. Praha 2003. ISBN 80–7178–549–0.
- OLÁH, M. *Supervízia v sociálnej práci*. 1. vydanie. Prešov 2005. ISBN 80–8068–307–7.
- OLÁH, M. – SCHAVEL, M. *Sociálne poradenstvo a komunikácia*. 1. vydanie. Prešov 2006. ISBN 80–8068–487–1.
- OLÁH, M. – SCHAVEL, M.: *Úvod do štúdia a dejín sociálnej práce*. 1. vydanie. Prešov 2006. ISBN 80–969449–9–1.
- TOKÁROVÁ, A. a kol.: *Sociálna práca*. Prešov 2003. ISBN 80–968367–5–7.

¹ Pozri HAWKINS, P. – SHOHET, R. *Supervize v pomáhajících profesích*. Praha 2004, s. 52.

² OLÁH, M.: *Supervízia v sociálnej práci – jej filozofia, formy, školy, ciele a súčasný stav*. Prešov 2005, s. 29–30.

IMRICHOVÁ, A.: Supervízia ako základný aspekt v práci budúcich pracovníkov sociálnej práce. In: *Vedecko–odborný recenzovaný zborník. Sociálna a duchovná revue*. PU v Prešove, PBF 2010, roč. I/2010 (2), s. 51. ISBN 978–80–555–0180–2.

SCHAVEL, M.: Aktuálne otázky uplatnenia supervízie v sociálnej praxi. In: *Kvalita vzdelávania pracovníkov v oblasti sociálnej práce (Biblicko–teologické a sociologické východiská)*. PU v Prešove, PBF 2010, s. 16. ISBN 978–80–555–0211–3.

PROBLEMATIKA ZDRAVOTNE POSTIHNUTÝCH

Lenka Skarupová

Abstrakt

Problematika zdravotne postihnutých je veľmi obsiahla a je potrebné sa jej venovať v čo najväčšom meradle, nakoľko ľudia s handicapom sú súčasťou našej, ale aj ktorejkoľvek inej krajiny sveta. Zdravotné postihnutie môžeme zjednodušene nazvať zdravotným znevýhodnením jedinca, ktoré prináša rôzne obmedzenia v jeho aktivitách nevynímajúc jeho sociálne znevýhodnenie. Tieto znevýhodnenia je potrebné čo najviac minimalizovať a snažiť sa o integráciu zdravotne postihnutých do spoločnosti.

Súčasťou našej spoločnosti sú aj ľudia so zdravotným postihnutím. Táto skutočnosť je niekedy ťažko prijateľná, či už ide o rodinu zdravotne postihnutého alebo samotného jedinca, ktorý má handicap. Je potrebné si uvedomiť, že hodnota ľudskej osobnosti vychádza z podstaty človeka, a tou je Boží obraz v človeku. Preto je človek rozumné osobné a slobodné bytie, nevynímajúc to, že je objektom večnej Božej lásky.¹

*„Zdravotné postihnutie možno vymedziť ako stratu alebo poškodenie určitého orgánového systému. V dôsledku toho dochádza k narušeniu, obmedzeniu či úplnému chýbaniu niektorej zo štandardnej funkcie, resp. kompetencie“.*²

„Zdravotné postihnutie nepriaznivo ovplyvňuje kvalitu života človeka, najmä schopnosť nadväzovať a udržiavať vzťahy s ľuďmi a schopnosť pracovať. Hlavnými bežne užívanými kategóriami zdravotného postihnutia sú – postihnutie sluchu, postihnutie zraku, poruchy reči/komunikácie, mentálne postihnutie, postihnutie pohybového ústrojenstva, postihnutie

¹ Pozri HANGONI, T. – GERKA, M.: *Človek – práca – nezamestnanosť*. Prešov 2009, s. 5.

² VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha 2008, s. 161.

duševnou poruchou. U jednotlivého človeka sa môžu vyskytovať v rôznych stupňoch a v rôznych kombináciách“.¹

Vágnerová, M. upriamuje pozornosť aj na psychologické hľadisko zdravotného postihnutia, kde platí, že: *„akékoľvek postihnutie sa neprejaví len poruchou funkcií jedného orgánového systému, ale ovplyvňuje rozvoj celej osobnosti postihnutého jedinca a podieľa sa na vytvorení špecifickej sociálnej situácie spoluurčujúcej jeho spoločenské postavenie“.²*

Na prekonanie alebo zmiernenie sociálnych dôsledkov ťažkého zdravotného postihnutia a na podporu sociálneho začlenenia osôb s ťažkým zdravotným postihnutím sa poskytujú rôzne druhy peňažných príspevkov. Poskytovanie príspevkov upravuje zákon č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia.

„Ťažké zdravotné postihnutie prináša postihnutej osobe nie len zdravotné problémy, ale aj s nimi spojené znevýhodnenia v sociálnej oblasti, ktoré sa štát snaží rôznymi spôsobmi kompenzovať. Ťažké zdravotné postihnutie je zdravotné postihnutie s mierou funkčnej poruchy najmenej 50%. Funkčnou poruchou sa rozumie nedostatok telesných, zmyslových alebo duševných schopností fyzickej osoby, ktorý z hľadiska predpokladaného vývoja zdravotného postihnutia bude trvať dlhšie ako 12 mesiacov“.³

V praxi sa stretávame aj s ďalším pojmom, ktorým je – handicap, ten predstavuje znevýhodnenie dané nielen určitým obmedzením alebo postihnutím, ale i mierou jeho subjektívneho zvládnutia a sociálnej pozície jedinca. Ide o psychosociálnu kategóriu, ktorá označuje mieru zaťaženia daného jedinca nielen biologicky.⁴ Človek s handicapom môže byť znevýhodnený v orientácii, samostatnom pohybe, vo vedení samostatného života, v schopnosti sa ekonomicky zaistiť, v sociálnych kon-

¹ MATOUŠEK, O.: *Slovník sociální práce*. Praha 2008, s. 255.

² VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha 2008, s. 161.

³ Zákon č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia: *Kompenzácia sociálnych dôsledkov ťažkého zdravotného postihnutia* (online). [cit. 2011-02-10]. Dostupné na internete: <<http://portal.gov.sk/Portal/sk/Default.aspx?CatID=39&aid=2139>>

⁴ Pozri VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha 2008, s. 161.

taktoch a pod.¹ Jedincomi môže spôsobiť zmeny nielen v sociálnej, ale aj v jeho emocionálnej oblasti.²

Výskyt a príčiny vzniku zdravotného postihnutia

Sme si vedomí toho, že v súčasnej populácii sa vyskytuje značné množstvo rôzne postihnutých ľudí. Ich počet sa v priebehu času mení, niektoré postihnutia sú vrodené (3 – 5% detí), iné sa prejavia až v priebehu ďalšieho vývoja, eventuálne vznikajú ako dôsledok úrazu či ochorenia v ktoromkoľvek období života. K nárastu týchto problémov dochádza v spojitosti so starnutím, nech už sú ich príčiny hocija-ké.³

*„Príčiny vzniku zmyslových, komunikačných či pohybových postihnutí môžu byť rôzne. Môžu sa na nich podieľať poruchy genetických dispozícií, ale i prenatálne, perinatálne a postnatálne pôsobiace vplyvy vonkajšieho prostredia. Môžu vzniknúť následkom ochorenia alebo úrazu. Z hľadiska ich dôsledkov pre ďalší život postihnutého jedinca, resp. jeho celkového rozvoja, i z hľadiska subjektívne prežíwanej záťaže je užitočné rozlišovať kategóriu vrodených a neskôr získaných postihnutí“.*⁴ Zdravotné postihnutie jedinca sa môže zreteľne odraziť taktiež fyzicky, napr. rôznou deformáciou, narúšajúcou vzhľad človeka. Keďže sú na prvý pohľad tieto zmeny viditeľné, vyvolávajú i v prípade, že nie sú spojené s funkčným postihnutím, pomerne výrazný handicap.⁵

Psychické zmeny vyplývajúce z vrodeného postihnutia

„Každý človek sa pod vplyvom prostredia vyvíja odlišne. Následkom obmedzení daných zdravotným postihnutím bude vonkajšie prostredie pôsobiť inak než za normálnych okolností. Odchýlky v socializačnom vývoji závisia predovšetkým na tom, ako sa spoločnosť,

¹ Pozri MATOUŠEK, O.: *Slovník sociální práce*. Praha 2008, s. 67.

² Pozri MAGDZIAKOVÁ, E.: Výhody a nevýhody špeciálnych a integrovaných škôl pre dieťa so zrakovým postihnutím. In: *Vedecko-odborný recenzovaný zborník. Sociálna a duchovná revue*. PU v Prešove, PBF 2010, roč. I/2010 (1), s. 67.

³ Pozri VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha 2008, s. 162.

⁴ Tamže, s. 162.

⁵ Pozri SLOWÍK, J.: *Komunikace s lidmi s postižením*. Praha 2010, s. 32.

vrátane rodiny, k postihnutému dieťaťu chová a ako mu umožňuje rozvinúť jeho sociálne kompetencie. Mnohé problémy postihnutých detí vznikajú v dôsledku neadekvátnej výchovy a bolo by možné ich odstrániť. Môže ísť o neprijemnú a pretrvávajúcu závislosť, nesamostatnosť, egocentrizmus vypestovaný hyperprotektívnou výchovou, pocity neistoty a menejcennosti vzniknuté ako reakcie na odmietanie a podceňovanie a pod.“¹ Toto býva len pár z mnohých reakcií na zmeny v správaní rodičov, ktoré vyplývajú z vrodeneho postihnutia ich dieťaťa. Pretože už samotné vedomie, že ich novonarodené dieťa je handicapované vplýva na celú rodinu smutne.² Prijatie skutočnosti, že práve ich dieťa bude handicapované, je rôzne. Mladá rodina, ktorá sa doposiaľ stretávala s bežnými problémami, aké život prináša každému z nás, stojí tvárou v tvár situácii, ktorá ich núti prijať fakt, že ich dieťa nie je ako ostatné.³ Niekedy však nastáva aj taká situácia, že handicap dieťaťa sa objaví v prvom roku života, alebo kedykoľvek neskôr v priebehu detstva.⁴ Rodina tak prežíva o to väčšiu záťaž, ktorá neraz vyplýva z pocitu, že v niečom zlyhali.

*„Každý z nás je iný, a každý rodič preto na postihnuté dieťa reaguje po svojom. Asi nikto nie je spočiatku ušetrený pocitom typu – prečo práve ja – a pocitom zúfalstva. Plakať sa dá, ale len určitý čas. Potom, zatiaľ čo jeden prijme situáciu ako výzvu a dá sa do boja, iný z boja utečie, pretože túto ranu osudu neunesie. Je to skúška osobných vlastností a síl, ktoré život prináša“.*⁵

Rodina, ktorej členom je postihnuté dieťa má inú sociálnu identitu, je niečím výnimočná. Táto skôr negatívne hodnotená odlišnosť sa stáva neodmysliteľnou súčasťou sebapoznania všetkých ich členov – rodičov i zdravých súrodencov. Z toho všetkého je zrejmé, že sa určitým spôsobom zmení životný štýl celej rodiny, pretože musí byť prispôbený možnostiam a potrebám postihnutého dieťaťa. Následkom

¹ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha 2008, s. 163.

² Pozri VOJTAŠEKOVÁ, I.: Význam socializácie handicapovaného dieťaťa. In: *Vedecko–odborný recenzovaný zborník. Sociálna a duchovná revue*. PU v Prešove, PBF 2010, roč. I/2010 (1), s. 71.

³ Pozri CHVÁTALOVÁ, H.: *Jak se žije dětem s postižením. Problematika pěti typů zdravotního postižení*. Praha 2001, s. 11.

⁴ Pozri FITZNEROVÁ, I.: *Máme dítě s handicapem*. Praha 2010, s. 33.

⁵ Tamže, s. 11.

toho bude aj zmena ich chovania, nielen v rámci rodiny, ale taktiež vo vzťahu k blízkeму okoliu, kde sa títo ľudia môžu v rámci obranných reakcií prejavovať iným spôsobom než predtým, resp. než je obvyklé, alebo sa od nej aj dokonca izolovať.¹ Rodina so zdravotne postihnutým dieťaťom podriaďuje režim jemu, ba často aj druhé dieťa je zamestnávané starostlivosťou oň. Je nevyhnutná maximálna tolerancia a neraz odpustenie si súkromie, pohodlia, návštevy, kultúrnych podujatí atď.²

Psychická adaptácia na získané postihnutie

*„Neskôr získané postihnutie predstavuje silnú emočnú traumú. Spôsob, akým sa jediniec s takouto záťažou vyrovnáva, závisí na dosiahnutej vývojovej úrovni, jeho osobnostných vlastnostiach i sociálnej podpore najbližších ľudí. Prežitie straty vyvoláva negatívne emočné reakcie, ako je depresia, úzkosť, postihnutý človek sa trápi, vtierajú sa mu rôzne negatívne myšlienky, ktorých sa nemôže zbaviť, koncentruje sa na tento problém a neustále sa ním zaoberá, cíti sa vo svojej novej situácii osamelý. Pokiaľ strata zdravia vznikla náhle, predstavovala väčšiu záťaž, než keby šlo o dôsledky dlhodobého pôsobiaceho ochorenia, na ktoré sa chorý mohol aspoň čiastočne adaptovať“.*³ Človek so získaným postihnutím musí nájsť nový zmysel svojho života, nový cieľ kam by mohol smerovať a urobiť tak šťastným seba a plnohodnotným aj napriek svojmu handicapu. Preto je dôležitá zmena jeho životných hodnôt i jeho sebahodnotenia.

Nesmieme zabúdať na to, že Boh miluje rovnako každého, zdravého i zdravotne postihnutého, spravodlivého i hriešneho.⁴

„Každý človek sa správa v živote tak, ako keby mal celkom určitú mienku o svojej moci a svojich schopnostiach, a ako keby si už na začiatku svojho konania jasne uvedomoval, či je daná úloha ťažká alebo ľahká a podľa toho konal; stručne povedané, že jeho správanie vyplýva

¹Pozri VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha2008, s. 164.

² OLEJÁROVÁ, A.: Aktivity základnej organizácie rodičov a priateľov telesne postihnutých detí v Prešove. In: *Sociálna práca a ľudské práva. Zborník referátov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. PU v Prešove, FF 1997, s. 138.

³ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha2008, s. 179.

⁴ Pozri GERKA, M.: Starostlivosť pravoslávnej cirkvi o zdravotne postihnutých. In: *Pravoslávny teologický zborník*. PU v Prešove, PBF 2009, roč. XXXV (20), s. 52.

z toho, čo si myslí“.¹ Tak teda, ak bude oplývať optimizmom, bude jeho život jednoduchší, s pomocou a podporou blízkych už nebude mať pocit, že je na obtiaž.

*„Zo strany zdravých ľudí jediný prvoradý liek je tu prejavíť im istotu, že sú objektom našej lásky a berieme ich ako právoplatných členov nášho spoločenstva. Je potrebné zdravotne postihnutých presvedčiť, že každý človek má určité svoje problémy a má byť prínosom pre spoločnosť“.*²

Dospelosť postihnutého človeka

*„Dospelosť možno definovať ako obdobie slobody rozhodovania spojeného so zodpovednosťou za svoje rozhodnutia a schopnosti získať a plniť príslušné roly. Dospelý postihnutý človek preukáže svoju zrelosť mimo iného tým, že si vytvorí určitú identitu, ktorá zahŕňa i jeho handicap, a počíta s obmedzením, ktoré mu prináša. Keď to dokáže môže usilovať o dosiahnutie ďalšieho vývojového stupňa, štádia intimity, to znamená, že môže byť na psychickej úrovni rovnocenným partnerom. V dospelosti je dôležité zvládnutie troch základných rolí a to – profesijnej, partnerskej a rodičovskej“.*³

Jednou zo základných ľudských potrieb je potreba sebarealizácie. Táto potreba má snahu sa naplňať výlučne v činnostiach, ktorých cieľom je prospech jednotlivca a spoločnosti, v ktorej jedinec žije. Výkon takýchto činností nazývame prácou, tá dáva človeku možnosť ďalších socializačných procesov prostredníctvom ktorých sa osobnosť človeka zdokonaľuje, je preňho osobitým zdrojom sociálnych kontaktov a tak ho chráni od sociálnej izolácie.⁴ Práve preto je neraz zdravotne postihnutý jedinec vďačný za akúkoľvek možnosť byť užitočný a pracovať.

¹ ADLER, A.: *O zmysle života*. Bratislava 1998, s. 11.

² GERKA, M.: Starostlivosť pravoslávnej cirkvi o zdravotne postihnutých. In: *Pravoslávny teologický zborník*. PU v Prešove, PBF 2009, roč. XXXV (20), s. 51.

³ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha 2008, s. 183–184.

⁴ Pozri HANGONI, T. – GERKA, M.: *Človek – práca – nezamestnanosť*. Prešov 2009, s. 31.

Postoje spoločnosti k postihnutým ľuďom a postihnutých k zdravým ľuďom

„Postoje spoločnosti k postihnutým ľuďom bývajú odmietavé či ambivalentné, často vychádzajú z nedostatku porozumenia ich problémov. Postoje majú svoju racionálnu i emotívnu zložku a prejavujú sa v chovaní. Tak to býva i v prípade postojov k postihnutým ľuďom. Vzhľadom k tomu, že táto problematika bola po dlhú dobu tabuizovaná, mala laická verejnosť o problémoch, možnostiach a obmedzeniach handicapovaných ľudí len veľmi málo informácií“.¹

Postihnutí ľudia môžu mať problémy so svojim zaradením sa do majoritnej spoločnosti. Veľakrát sa cítia neakceptovaní, a preto môžu mať sklon vytvárať špecifické skupiny. Zaujímajú pocity ukrivdenia a podozrievavosti, bez ohľadu na to, či sú aktuálne oprávnené. Mávajú očakávania, ktoré nepriaznivo ovplyvňujú interpretáciu prejavov zdravých ľudí i vlastného chovania.

Je potrebné upozorniť na to, že zdraví a postihnutí sa vo svojich názoroch a postojoch dosť často líšia a nemávajú ani rovnaké očakávania. Ich vzájomné vzťahy sú ovplyvnené predsudkami i vlastnou skúsenosťou. A tak nedostatok informácií a neporozumenia posilňuje tendenciu k vzájomnej izolácii na oboch stranách.²

Integrácia postihnutých ľudí

Doba sa veľmi zmenila. Integrácia detí, ale aj dospelých so zdravotným postihnutím je stále obvyklejšia záležitosť. Pomáha nám technika, najmä počítače. Teraz už môžeme povedať, že vo vzťahu rôzne postihnutých ľudí a ostatných pomaly svoje ovocie prináša i rozsiahla osveta posledných rokov.³

Postihnutí sú samozrejmosťou súčasťou každej spoločnosti, no nie vždy sú tu uspokojivo prijímaní. Je veľmi potrebné sa naučiť ľuďom so zdravotným postihnutím rozumieť, chápať príčiny ich odlišnosti a prijímať ich takých akí sú. *„Integráciu možno definovať ako začlenenie postihnutého jedinca do spoločnosti zdravých, kedy v nej dokáže bez*

¹ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha 2008, s. 189.

² Tamže, s. 191.

³ Pozri CHVÁTALOVÁ, H.: *Jak se žije dětem s postižením. Problematika pěti typů zdravotního postižení*. Praha 2001, s. 12.

problémov žiť, cíti sa ňou prijatý a sám sa s ňou identifikuje. Integrácia je vždy dvojstranným procesom, dôležité sú postoje postihnutých i zdravých a z nich vyplývajúce chovanie“.¹ A tak morálny aspekt spočíva v tom, že postihnutí majú byť vnímaní ako bytostná súčasť našej spoločnosti, a každý zdravo uvažujúci človek mal by mať túto skutočnosť hlboko zafixovanú v srdci a v pamäti.²

Pretože zdravie je veľmi krehká vec a vôbec nie je samozrejmosťou. Pričom by mal človek neustále myslieť na spojenie s Bohom a jeho večnú lásku.

Zoznam bibliografických odkazov

- ADLER, A.: *O zmysle života*. Bratislava: IRIS, 1998. 169 s. ISBN 80–88778–05–0.
- FITZNEROVÁ, I.: *Máme dítě s handicapem*. 1. vyd. Praha: Portál, 2010. 155 s. ISBN 978–80–7367–663–6.
- GERKA, M.: Starostlivosť pravoslávnej cirkvi o zdravotne postihnutých. In: *Pravoslávny teologický zborník*. PU v Prešove, PBF 2009, roč. XXXV (20), s. 52. ISBN 978–80–8068–999–5.
- HANGONI, T. – GERKA, M.: *Človek – práca – nezamestnanosť*. 1. vyd. Prešov: PU v Prešove, PBF 2009. 154 s. ISBN 978–80–555–0163–5.
- CHVÁTALOVÁ, H.: *Jak se žije dětem s postižením. Problematika pěti typů zdravotního postižení*. 2. vyd. Praha: Portál 2001. 184 s. ISBN 80–7367–013–5.
- MAGDZIAKOVÁ, E.: Výhody a nevýhody špeciálnych a integrovaných škôl pre dieťa so zrakovým postihnutím. In: *Vedecko–odborný recenzovaný zborník. Sociálna a duchovná revue*. PU v Prešove, PBF 2010, roč. I/2010 (1), s. 67. ISBN 978–80–555–0156–7.
- MATOUŠEK, O.: *Slovník sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál 2008. 272 s. ISBN 978–80–7367–368–0.

¹ VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha 2008, s. 192.

² Pozri GERKA, M.: Starostlivosť pravoslávnej cirkvi o zdravotne postihnutých. In: *Pravoslávny teologický zborník*. PU v Prešove, PBF 2009, roč. XXXV (20), s. 54.

- OLEJÁROVÁ, A.: Aktivity základnej organizácie rodičov a priateľov telesne postihnutých detí v Prešove. In: *Sociálna práca a ľudské práva. Zborník referátov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. PU v Prešove, FF 1997, s. 138. ISBN 80-88885-07-8.
- SLOWÍK, J.: *Komunikace s lidmi s postižením*. 1. vyd. Praha: Portál 2010. 160 s. ISBN 978-80-7367-691-9.
- VÁGNEROVÁ, M.: *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 4. vyd. Praha: Portál 2008. 872 s. ISBN 978-80-7367-414-4.
- VOJTAŠEKOVÁ, I.: Význam socializácie handicapovaného dieťaťa. In: *Vedecko-odborný recenzovaný zborník. Sociálna a duchovná revue*. PU v Prešove, PBF 2010, roč. I/2010 (1), s. 71. ISBN 978-80-555-0156-7.
- Zákon č. 447/2008 Z. z. o peňažných príspevkoch na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia: *Kompenzácia sociálnych dôsledkov ťažkého zdravotného postihnutia* (online). [cit. 2011-02-10]. Dostupné na internete: <<http://portal.gov.sk/Portal/sk/Default.aspx?CatID=39&aid=2139>>

POSKYTOVANIE SOCIÁLNEJ STAROSTLIVOSTI UMIERAJÚCIM

A ICH NAJBLIŽŠÍM

Veronika Holovačová

Abstrakt

Príspevok poukazuje na dôležitosť hospicovej starostlivosti nie len pre umierajúcich, ale aj pre ich najbližších. Zdôrazňuje význam ľudskosti a dôstojného zaobchádzania so staršími a s nevyliciteľne chorými.

Život človeka môžeme prirovnať k akejsi ceste, ktorá má svoj začiatok, priebeh, aj svoj koniec. Čím je človek starší, tým viac si uvedomuje svoju pominuteľnosť. V jeho živote dochádza k zmenám v oblasti sociálnej, psychickej a fyzickej.

Demografické údaje jasne hovoria, že naša populácia starne. Stále pribúda čoraz viac starých ľudí, ktorí sú odkázaní na sociálnu a zdravotnú pomoc iných. V nadväznosti na tento fakt sa do popredia dostáva otázka profesionálnej starostlivosti a potreba fundovaných sociálnych a zdravotných pracovníkov a ich následná participácia v paliatívnej a hospicovej starostlivosti.

Svetová zdravotnícka organizácia (World Health Organization) definuje hospicovú starostlivosť ako „integrovanú formu zdravotnej, sociálnej a psychologickkej starostlivosti poskytovanú klientom všetkých indikačných, diagnostických i vekových skupín, u ktorých je prognózou dĺžka života v rozsahu menej než šesť mesiacov.“¹ Samozrejme, že tento časový údaj je len orientačný a hospicová starostlivosť je poskytovaná aj pacientom s dlhšou prognózou avšak je nutné dávať pozor pri rozlišovaní hospicovej starostlivosti od ďalších foriem následnej starostlivosti určenej pacientom dlhodobo chorým.

¹ DOBRÍKOVÁ – PORUBČANOVÁ, P. a kol.: *Nevyliečiteľne chorí v súčasnosti*. Trnava 2005, s. 13.

Do hospicov (špecializovaných lôžkových zdravotníckych zariadení, v ktorých sa poskytuje hospicová a paliatívna starostlivosť¹) sú umiestňovaní terminálne chorí pacienti, o ktorých sa nemôžu alebo nevedia postarať ich príbuzní. Čiže domáca starostlivosť nie je postačujúca a nemocničná nie je nutná.

Myšlienka hospicu vychádza z úcty k životu a z úcty k človeku ako jedinečnej, neopakovateľnej bytosti. Hospic chorému garantuje, že:

- nebude trpieť neznesiteľnou bolesťou,
- v každej situácii sa bude rešpektovať jeho ľudská dôstojnosť,
- v posledných chvíľach života nezostane sám.²

V hospicovej starostlivosti nejde o vyliečenie pacienta, hlavným cieľom sa tu stávajú pacientove posledné dni, aby ich prežil čo najlepšie. Samozrejme, musia byť plne rešpektované všetky jeho prania.

Smrť a zomieranie sa netýka len konkrétneho človeka, ale aj jeho blízkeho okolia. Hospicová starostlivosť nie je preto výsostne len starostlivosťou o chorých a zomierajúcich, ale aj o ich príbuzných a pozostalých. V tejto rovine môžeme Svatošová hovoriť o troch obdobiach hospicovej starostlivosti:

- **prae finem** – je to počiatočná fáza a zahŕňa starostlivosť a sprevádzanie chorého a jeho blízkych od momentu zistenia závažnej diagnózy až po nástup terminálneho stavu. Táto fáza trvá niekoľko dní, ale aj niekoľko mesiacov. Cieľom je poskytnúť celostnú starostlivosť, ktorá zahŕňa aj psychickú podporu a pokúsiť sa o dosiahnutie príméria s chorobou a zachovanie, resp. udržanie čo najväčšej kvality života pacienta a jeho blízkych;

¹ Paliatívna starostlivosť, taktiež nazývaná starostlivosťou o pohodlie, sa sústreďuje predovšetkým na prinášanie úľavy terminálne chorým pacientom prostredníctvom zvládnutia symptómov choroby a bolesti. Cieľom nie je liečiť, ale poskytnúť človeku pohodlie a dosiahnuť maximálne možnú kvalitu života, kým život trvá. Pozornosť sa nesústreďuje na smrť, ale na špecializovanú starostlivosť o kvalitu života zomierajúceho (online). [2011-02-01]. Dostupné na internete: <http://www.hospice.sk/hospice1/seznamy.php?sez=2>

² SVATOŠOVÁ, M.: Hospic. Umenie sprevádzať. Bratislava 2011, s. 24.

- **in finem** – je fáza, ktorá zahŕňa starostlivosť a sprevádzanie chorého a jeho blízkych počas zomierania v užšom slova zmysle. Mnohí pacienti sa obávajú umierania v samote, preto sa počas tejto fázy využívajú služby dobrovoľníkov v prípade, že ani rodina a ani ostatný personál nemá dostatočné časové možnosti tráviť celý čas pri lôžku umierajúceho. Pacient často už nevníma okolie naplno alebo upadá do bezvedomia. Nikto nevie naisto povedať, či pacient v bezvedomí niečo vníma, a ak áno, tak koľko toho vníma. Preto sa odporúča správať k nemu tak, akoby všetko vnímal, čo zahŕňa aj komunikáciu. V tejto fáze sa nesmie zabúdať na často krát vyčerpanú rodinu, ktorá potrebuje psychickú podporu možno viac než sám pacient;
- **post finem** – v tejto fáze ide prevažne o starostlivosť o telo zomrelého aj sprevádzanie pozostalých spravidla po dobu jedného roka. Tento druh starostlivosti mnoho pracovníkov opomína. Nevidia veľký význam tejto činnosti, pričom ide o fázu, ktorá je pre trúchliacu rodinu snáď najdôležitejšia s najväčším významom.¹ „Keď za niekým žialime, neraz sa potom opúšťame a izolujeme od okolitého sveta. Práce, ktoré musíme robiť, zvyčajne vykonávame iba mechanicky, bez štipky radosti. Nerobíme si nijaké plány alebo predsavzatia. To, čomu sme sa zvyčajne venovali, nechávame tak. Po odchode blízkeho sa nám zdá, že všetky iskierky života vyhasli. Nečudo, že sa v prvom období cítime práve takto. Svet sa krúti ďalej, ľudia chodia každé ráno do práce, noviny informujú o aktuálnych udalostiach. No my máme pocit, že sme mimo toho. Nič z okolitého sveta sa nás netýka. Vyhľadávame samotu, ticho. A tak sa ešte viac uzavrieme pred každým a pred všetkým.“²

Problematika starnúcej generácie sa týka aj nás a je našou povinnosťou postarať sa o starnúcu a umierajúcu spoločnosť a zabezpečiť im, aby mohli dôstojne

¹ Pozri SVATOŠOVÁ, M.: Hospice a umění doprovázet. Praha 1999. In: DOBRÍKOVÁ – PORUBČANOVÁ, P. a kol.: *Nevylicitelně chorí v současnosti*. Trnava 2005, s. 199. Porovnaj VORLÍČEK, J. – ADAM, L. a kol.: *Paliativní medicína*. Praha 1998.

² WISLØFF, F.: *Keď blízky odchádza*. Liptovský Mikuláš 2009, s. 49.

a plnohodnotne prežiť svoje posledné dni. Na to, aby mohol človek dôstojne zomrieť¹, treba zabezpečiť vhodné prostredie a psychickú podporu rodiny a profesionálneho tímu. Tomuto tímu hovoríme aj multidisciplinárny tím a patria do neho:

- samotný pacient a jeho rodina,
- sociálny pracovník,
- hospicový lekár,
- hospicová sestra,
- ošetrovateľ,
- psychológ,
- kňaz,
- dobrovoľníci,
- a ďalší špecializovaní odborníci podľa potrieb pacienta. Napr. fyzioterapeut, ergoterapeut,...

Pre pacienta majú veľký význam aj jeho spolupacienti, upratovačka alebo domáce zvieratá. Všetci členovia tímu sú si rovnocenní a rovnako potrební. Zdôrazňuje sa dôležitosť vzdelávania sociálnych pracovníkov no najlepšou „školou“ sú samotní pacienti.

Na túto prácu treba človeka altruistu, so zrelou osobnosťou, s citovou vyrovnanosťou, životným optimizmom, empatiou, flexibilitou, vrelosťou, zodpovednosťou, obetavosťou, kultivovaným spôsobom komunikácie, so schopnosťou trpezlivo počúvať, s prístupom hlboko ľudským, no zároveň profesionálnym a s ďalšími kladnými osobnostnými vlastnosťami.

Treba si uvedomiť, že v centre, našej starostlivosti stojí človek. My sme tu pre neho, nie on pre nás. On udáva tempo a spôsob sprevádzania.

Základom dobrej a efektívnej práce sociálneho pracovníka s pacientom je v prvom rade poznanie jeho situácie. Ide o oboznámenie sa s pacientovými potreba-

¹ Tu treba podotknúť, že sa nejedna o spôsob umierania, ale o spôsob zaobchádzania s umierajúcim.

mi a odhadnutie potrebnej miery podpory – tzv. sociálna anamnéza. Na jej základe potom sociálny pracovník určí sociálnu diagnózu. Všetky informácie ktoré dokumentuje, majú veľký význam pri sledovaní efektívnosti práce a pri budúcom riešení podobného prípadu.

Sociálny pracovník má na rozdiel od ostatných členov multidisciplinárneho tímu výhodu v tom, že sa zameriava na sociálnu situáciu konkrétnej osoby. Preto je správny odhad situácie nesmierne dôležitý.

Sociálny pracovník je akousi spojkou medzi zomierajúcim, jeho rodinou a odborníkmi. Pomáha všetkým zúčastneným prekonať komunikačnú bariéru, vyrovnávať sa s neustále meniacou sa situáciou, riešiť konflikty a využiť „zvyšný čas“. Taktiež zaisťuje duchovnú starostlivosť o pacienta, uspokojenie jeho spirituálnych potrieb a aktivity, ktoré mu spríjemnia posledné chvíle jeho života.

Človek, dozvediac sa o chorobe, ktorá je nezlučiteľná s jeho životom, psychicky zomiera oveľa skôr ako fyzicky. Je známe, že choroba mení aj psychiku chorého človeka, čím môže dôjsť k vážnemu narušeniu jeho vzťahov s rodinou a s okolím. Toto poznanie je dôležité pre pochopenie toho, že o toho človeka sa treba začať starať skôr, aby sa predišlo sociálnej smrti. Sociálnym zomieraním sa označuje stav, kedy „človek síce žije, ale je vyviazaný z dôležitých sociálnych väzieb a interpersonálnych vzťahov, kedy je odtrhnutý od všetkého ľudského a nemožno ho vrátiť do kontextu spoločnosti.“¹

U sociálnych pracovníkov sa stretávame s mimoriadnou otvorenosťou voči náboženským potrebám. Vo vlastnom náboženskom chápaní nachádzajú existenciálny prameň sily. Totižto nie len umierajúci majú potrebu celostného, čiže aj duchovného sprevádzania, ale aj hospicovní pracovníci majú rovnaké potreby. U sprevádzajúcich sa poukazuje na skutočnosť, že sa vyrovnali s hodnotovými a názorovými životnými zásadami sprevádzania umierajúcich. Pri skúsenostiach so zaobchádzaním s umierajúcimi sa so smrťou vzniká potreba zamýšľať sa nad vlastným životom, ako aj nad „prijatím“ vlastného života, ktorý treba žiť už so zreteľom na

¹ HAŠKOVCOVÁ, H.: Fenomén stáří. Praha 1989, s. 373.

jeho konečnosť. Tým sa základná potreba človeka – totiž umieranie ako nevyhnutný krok k završeniu života – integruje do aktuálneho života. Tento postoj motivuje sprevádzanie umierajúcich a formuje vlastný život pomocníkov.¹

Zoznam bibliografických odkazov

DOBRÍKOVÁ – PORUBČANOVÁ, P. a kol.: *Nevyliečiteľne chorí v súčasnosti*. Trnava 2005. ISBN 80-7162-581-7.

GRUN, A.: *Smrt v životě člověka*. Kostelní Vydří 1997. ISBN 80-7192-221-8.

HAŠKOVCOVÁ, H.: *Fenomén stáří*. Praha 1989. ISBN 80-158-2.7038.

MACHALOVÁ, M.: *Biodromálna psychológia pre pomáhajúce profesie*. Brno 2010. ISBN 978-80-87182-140-9.

POMPEY, H.: *Zomieranie*. Trnava 2004. ISBN 80-7141-462-X.

SVATOŠOVÁ, M.: *Hospic. Umenie sprevádzať*. Bratislava 2001. ISBN 80-7114-335-9.

SVATOŠOVÁ, M.: *Hospice a umění doprovázet*. Praha 1999. ISBN 80-900134-7-3.

VORLÍČEK, J. – ADAM, L. a kol.: *Paliatívni medicína*. Praha 1998. ISBN 80-902049-1-0,

WISLØFF, F.: *Keď blízky odchádza*. Liptovský Mikuláš 2009. ISBN 978-80-7140-305-0.

www.hospice.sk

¹ Pozri POMPEY, H.: *Zomieranie*. Trnava 2004, s. 214-25.

**BRATSTVO PRAVOSLÁVNEJ MLÁDEŽE NA SLOVENSKU – SYNDESMOS
A JEHO SKUTKY LÁSKY K BLÍŽNYM**

Zuzana Repková

Abstrakt

Príspevok poukazuje na jednu z mládežníckych organizácií na Slovensku s názvom Bratstvo pravoslávnej mládeže na Slovensku – SYNDESMOS. Analyzuje jej dlhoročnú existenciu a najmä činnosť v rámci miestnej Pravoslávnej Cirkvi, jej prínos nielen pre Cirkev, jej členov ale i ostatnú spoločnosť.

Bratstvo pravoslávnej mládeže na Slovensku – SYNDESMOS (ďalej len BPM) má viacero charakteristík. Je evidované na Ministerstve vnútra Slovenskej republiky v sekcii verejnej správy ako občianske združenie, a to od roku 1990¹. Má svojho prezidenta, dvoch viceprezidentov, Výkonný výbor a najvyšším orgánom je Valné zhromaždenie.

Taktiež je súčasťou celosvetového spoločenstva pravoslávnej mládeže SYNDESMOS², ktoré bolo založené v roku 1953 v Paríži. Táto organizácia dnes v sebe zahŕňa 121 mládežníckych hnutí a teologických škôl v 43 rôznych krajinách po svete. BPM je jeho riadnym členom od roku 1995³.

BPM sa po vzniku Slovenskej republiky rozdelilo na Bratstvo pravoslávnej mládeže na Slovensku a Bratstvo pravoslávnej mládeže v Českej republike. V našej miestnej Cirkvi je BPM jedinečné tým, že nie je ohraničené jej eparchiami, ale má s požehnaním miestnych biskupov rovnocennú účinnosť tak v prešovskej ako i michalovsko-košickej pravoslávnej eparchii. O postavení BPM v rámci Pravoslávnej

¹Pozri *Register občianskych združení* (online). [cit. 2011-01-25]. Dostupné na internete: <<http://portal.ives.sk/registre/detailOZ.do?action=aktualny&formular=nazov&id=45543>>

² Pozri *SYNDESMOS – The world Fellowship of Orthodox Youth* (online). [cit. 2011-01-25]. Dostupné na internete: <<http://www.syndesmos.org/content/en/presentation.php>>

³ Pozri DUTKO, V.: *Mládež pod omoforom Cirkvi (aspekt pastorácie mládeže)*, Prešov 2006, s. 70.

cirkvi na Slovensku nám svedčia tiež skutočnosti zakotvené v jej Ústave. Zástupca BPM je členom správnych a výkonných orgánov Cirkvi¹. Jej snemu, čo je najvyšší vieroučný, ústavodarný, správny a cirkevnokánonický orgán Cirkvi. Taktiež je členom metropolitnej rady, čiže výkonného orgánu snemu pre územnú správu Cirkvi a eparchiálneho zhromaždenia (najvyššieho správneho orgánu eparchie). V neposlednom rade vedúci miestnej skupiny BPM sa zúčastňuje na zasadaní rady pravoslávnej cirkevnej obce ako jej člen. Vo Vykonávacích predpisoch k Ústave Pravoslávnej Cirkvi v českých krajinách a na Slovensku prislúcha správcovi každej cirkevnej obce, zakladať a podporovať činnosť BPM a podľa miestnych možností zabezpečiť priestory pre duchovné aktivity mladých členov cirkevnej obce². *„Týmto je zabezpečené, že mládež má aktívny podiel na dianí v Cirkvi.“*³

Čo je hádam ale najpodstatnejšou charakteristickou črtou BPM, je to otvorené spoločenstvo mladých ľudí, ktorí majú záujem hľadať a spoznávať Boha cez sväté Pravoslávie. Aj keď vo svojom mene hovorí, že je organizáciou pravoslávnej mládeže, za roky existencie BPM v ňom našlo útočisko a odpovede na otázky mnoho mladých ľudí z iných konfesií. Bratstvo celou svojou históriou kráča po láskavej ceste ekumenizmu, ktorý je svedectvom pravoslávneho kresťana o Pravde. Podľa slov Juraja, arcibiskupa michalovsko-košického, je to cesta, na ktorej je podstatné s úctou a rešpektom načúvať duchovnej skúsenosti iných kresťanov, snažiť sa ich spoznať a pochopiť, rovnako však s úctou a rešpektom iným kresťanom sprostredkovať duchovnú cestu Pravoslávnej cirkvi, ktorá dýcha a žije vedomím, že k odkazu Krista a apoštolov nikdy nič nepridala, ale ani z neho neubrala.⁴ A tak môže BPM vo svojej činnosti nasledovať príklad Spasiteľa a šíriť Evanjelium, lásku a porozumenie.⁵

BPM úspešne napomáha pri katechetickej práci organizovaním detských táborov, výletov pre mládež, putovaní na pútnické miesta, duchovných stretnutí

¹ Pozri Ústava Pravoslávnej cirkvi v Českých krajinách a na Slovensku. Prešov 1999.

² Ústava Pravoslávnej cirkvi v Českých krajinách a na Slovensku. Prešov 1999, s. 33.

³ GERKA, M.: Sociálna služba v Cirkvi. Soľ zeme. Prešov 2007, s. 217.

⁴ Pozri *Rozhovor s vladykom Jurajom pre uniatský časopis "Slovo"* (online). [cit. 2011-02-03]. Dostupné na internete: <<http://www.mpe.orthodox.sk/?p=663>>

⁵ Pozri *Stanovy Bratstva pravoslávnej mládeže na Slovensku – SYNDESMOS, čl.1, bod 1.1.*

a vydávaním kníh, brožúr i časopisov s kresťanským obsahom. Tým prispieva k skvalitňovaniu života mladých ľudí, ktorí sa čoraz aktívnejšie zúčastňujú na tajin-
nom živote Cirkvi¹, pretože práve v Cirkvi nachádzajú pevnú pôdu pod nohami
v náročnej životnej etape, kedy sa z detí stávajú dospelí jedinci.

Ak hovoríme, že človek je psychosomatická bytosť, nejde len o pojem psycho-
logických vied. Boh stvoril človeka z hlíny a vdýchol doňho dych života, nestvoril ho
len ako človeka telesného a duševného, ale najmä duchovného, ktorý od začiatku
mal potrebu približovať sa k svojmu Stvoriteľovi, poznávať Ho, ľúbiť Ho a dosiahnuť
večnosť v Jeho príbytku. Môžeme teda povedať, že človek je vo svojej podstate nábo-
ženský, nemôže žiť bez náboženských prejavov, často nielen v tomto období veľmi
zmätených a nejasných.

Viera je veľkým darom od Boha, ktorý však treba zveľaďovať, starať sa oň,
prehlbovať, a to predovšetkým osobnou skúsenosťou.² Je nesprávne sa domnievať, že
túto skúsenosť nájdeme mimo Cirkvi Christovej, pretože, ako Schmemann píše:
*„Christova Cirkev je prameňom pravdy, svetla, slobody a života“*³. Prameň, zdroj, miesto,
kde treba začať čerpať tú živú vodu – živú vieru. A práve o to sa BPM snaží, spro-
stredkovať mladým ľuďom stretnutie s Bohom. Je nutné priniesť im živú vieru, živé-
ho a reálneho Boha, zapáliť v nich plameň, ktorý v nich nezhasne pri životných prob-
lémoch, starostiach, prekážkach.

BPM má vo svojich činnostiach aktivity, ktoré sa tradične každým rokom opa-
kujú, no taktiež sa snaží byť vo svojej práci čo najviac aktuálne a reagovať na mladé-
ho človeka dneška a jeho potreby. *„A aj keď sa tento mladý človek občas poraní hriechom,
prítomnosť Christovej lásky uteší a zahojí jeho srdce. On totiž veľmi dobre vie, že nebude spa-
sený svojimi schopnosťami, ani svojimi silami, ani zachovávaním povinností, ale Božou lás-*

¹ ZUZULAK, J.: *Katechetické poslanie Cirkvi*. Prešov 2001, s.8.

² Pozri KRYŠTOF, metropolita: *Věřící v nevěřícím světě*. In: *Hlas pravoslaví*. Praha 2008, č. 12/2008, roč. LXIII, s. 6–7.

³ SCHMEMANN, A.: *O Cirkvi*. In: *Pravoslávny teologický zborník*. PU v Prešove, PBF 1995, roč. XVIII (3), s. 103.

kou, obeťou Christa na kríži, ktorú priniesol za všetkých nás, ľudí žijúcich na tejto zemi.“¹ Práve toto poznanie je pre mladého človeka veľmi dôležité: Boh je môj priateľ. Prostredníctvom rôznych aktivít, ktoré BPM vyvíja, mladí ľudia spoznávajú Boha a následne nachádzajú Boha i vo svojich blízkych. „Človek nemá žiaden úžitok z toho, že pozná Božie slová, ak mu chýba zbožný život, ktorý sa páči Bohu. Príčinou všetkého zla je omyl, klam sveta a neznalosť Boha.“²

Často od v detstve osvojených návykov a presvedčení závisí, do akej miery sa v dospelom kresťanovi odzrkadlí obraz Boží. BPM sa snaží rozvíjať činnosti, pri ktorých deti majú možnosť tieto návyky prijať za vlastné. Organizovanie letných táborov je činnosť, ktorú BPM realizuje od svojho vzniku. Plnohodnotne a obohacujúco vyplniť deťom prázdninový čas, aby aj mimo hodín náboženstva udržali svoje priateľstvo s Bohom. Aby sa učili kresťanským hodnotám, nadobúdali a upevňovali kompetencie, ktoré sú im v týchto táboroch vštepované mládežníkmi (komunikačné, interpersonálne, kultúrne, a pod.)³. Aj počas každoročne organizovaného Dňa detí v Prešove sa pri vytváraní programu kladie dôraz na ich katechetickú stránku, a tak deti absolvujú hry s náboženskou tematikou, návštevu chrámu či prehliadku Pravoslávnej bohosloveckej fakulty. Už štvorročnú tradíciu má súťaž v prednese duchovnej poézie, prózy a piesne konaná v Detskom domove sv. Nikolaja v Medzilaborciach, na ktorú si deti pripravujú ukážky s religióznym motívom.

BPM vo svojej činnosti myslí aj na staršiu generáciu, s ktorou najviac prichádza do kontaktu v našich chrámoch. Tak ako to bolo od stvorenia sveta, kedy zbor starších mal v spoločnosti významné postavenie, túto úctu im vzdáva i mládež počas svojich návštev farností, počas koledovania a zvestovania Evanjelia. Mládežníci na-

¹ ŠAK, Š.: Miesto mladého človeka v eucharistickom spoločenstve. In: *MLADÝ ČLOVEK – BUDÚCNOSŤ CIRKVI*, Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 12. apríla 2010 na Pravoslávnej bohosloveckej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove, PU v Prešove, PBF 2010, str. 45.

² ZOZULAK, J.: Rady o mravnom základe ľudí a o cnostnom živote. In: *NIPSIS*. Roč. III/2008. č. 6, Prešov 2008, s.51.

³ *Učebné osnovy náboženskej výchovy pre 1.– 9. ročník základných škôl ISCED 1 a ISCED 2*, vydané Metropolitnou radou Pravoslávnej cirkvi na Slovensku v roku 2010, nám ponúkajú prehľad kľúčových kompetencií.

sledujú slová Christa, aby Ho hľadali v chorých a opustených bratoch¹, a práve staroba sa v súčasnom svete vyznačuje chorobou a samotou. BPM preto prichádza potešiť, povzbudiť, rozjasniť úsmevom tváre tých, ktorí sa často krát cítia už len na obťaž. Prichádza do zariadení pre seniorov či nemocníc s piesňou a zvesťou o Bohu; taktiež prichádza s kvetom a vystúpením do chrámov potešiť ženy na sviatok Žien myronosíc, prináša radosť v období sviatkov Narodenia Isusa Christa v podobe kolied. Mládež nezabúda ani na tých, ktorí už odovzdali svoje duše Hospodinu a s modlitbou pristupuje ku hrobom otcov duchovných, mníchov a tiež vojakov padlých vo vojnách na našom území.

Spomeniem tiež výraznú sociálnu angažovanosť členov BPM v posledných rokoch. Naplňajú podľa slov apoštola Pavla Christov zákon, keď pomáhajú niesť ťažšie bremená svojim bližným². Návštevy sociálnych zariadení sa stali súčasťou ich života, života v Bratstve a v Christu. Mládežníci pravidelne navštevujú domovy sociálnych služieb, krízové centrá, nemocnice, sanatóriá, detské domovy, útulky pre bezdomovcov. Už niekoľko rokov sa BPM zapája do projektu „Operácia vianočné dieťa“, vďaka ktorému putujú darčkové balíky pre deti zo sociálne slabších rodín. Sv. Ján Zlatoústý píše, že almužna je kráľovnou dobročinnosti³, a tak podľa vzoru prvotných kresťanov sa mládež angažuje tiež v zbierkach. Či už finančných, na výpomoc cirkevným obciam, alebo tiež zbierkach šatstva, potravín pre pomoc v núdzi svojim bližným. Mládež sa tiež zapája do v súčasnosti aktuálnej rómskej otázky a snaží sa pracovať na poli socializácie a katechézy rómskych detí.

Podľa Jóbových slov, že sa človek rodí pre námahu, ako sa vtáčik rodí pre lietanie⁴, BPM vedie svojich členov cestou svedomitého a zodpovedného prístupu k životu aj čo sa týka postoja k práci. Počas všetkých rokov svojej existencie sa mládežníci stále zúčastňovali rôznych brigád, organizovaných či na svojich farnostiach,

¹ Mt (25, 35–36)

² Gal (6,2)

³ Pozri JACOŠ, J.: Sv. Ján Zlatoústý a sociálna služba. In: *Sociálna práca a jej kresťanské dimenzie* – zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou zo dňa 12. apríla 2005. PU v Prešove, PBF 2005, s. 44.

⁴ Jób (5, 7)

pri stavbách chrámov, opravách farských budov a pod. Pri prípravách letných táborov mládež tiež stále vynaložila všetko úsilie, aby bolo kde deti prijať, aby bolo o „Božích najmenších“ postarané.

Taktiež sa organizujú mládežnícke stretnutia s ekologickou tematikou, pri ktorých je hlavným posolstvom ochrana Božieho stvorenstva.

Bratstvo okrem svojich aktivít v sociálnej sfére, okrem vzťahu a pomoci svojim blížnym, sa v značnej miere venuje duchovnému rozvoju a napredovaniu nielen svojich členov. Svoje katechetické poslanie plní prostredníctvom mnohých besied, prednášok, účasťou na konferenciách a v neposlednom rade vďaka vlastnej edičnej činnosti. Veľký význam predstavujú publikované krátke životy svätých v slovenskom jazyku. Mesačník Bratstva – Istina ponúka hodnotné duchovné čítanie pre všetky generácie. BPM v ňom informuje o svojich podujatiach, no čitateľ tu nájde i kázne, príbehy, poučenia, preklady zahraničných autorov, životy svätých, súčasťou sú detské stránky, ikony, fotografie. Časopis má v súčasnosti 30 strán formátu A5 a vychádza v 950 kusovom náklade.

Bratstvo približuje vo svojej činnosti mladému človeku najmä vzory, ktoré môže v živote nasledovať, aby svoj život prežil plnohodnotne. Najväčším vzorom je sám Spasiteľ, ktorý podstúpil krutú smrť kvôli svojim blížnym – priateľom i nepriateľom, keď mal len 33 rokov. Bohorodička sa odhodlala pre prijatie Božej vôle, čím zaručila našu spásu, už ako 14 ročná. Množstvo mučeníkov počas celej histórie kresťanstva obetovali svoj život za Christa v mladých rokoch.

O tom, že BPM buduje zo svojich mládežníkov plnohodnotných a aktívnych členov Cirkvi svedčí fakt, že väčšina študentov Pravoslávnej bohosloveckej fakulty vychádza z mládežníckej základne, následne sa z chlapcov stávajú kňazi, pracovníci na nive Christovej a dievčatá sú pripravené zodpovedne prijať pozíciu manželky pravoslávneho kňaza. Je tu tiež skutočnosť, že väčšina tých, ktorí prijali mníšsky postih, vyšla rovnako z radov BPM. Mládežníci sú tiež aktívnymi členmi mnohých zborov na našich cirkevných obciach, kňazskom seminári i na Pravoslávnej bohosloveckej fakulte. Aj týmto spôsobom pôsobia misijne vo svojom prostredí.

Z celej, naozaj bohatej a hodnotnej, činnosti Bratstva pravoslávnej mládeže sa ale vynímajú duchovné stretnutia, púte a vsenočné bdenia. Tie totiž približujú mládež k Bohu reálne, prinášajú Boha v rôznych tajinách, najmä vo Svätej Eucharistii. Modlitebné akcie tohto charakteru odkrývajú krásu Nebeského Kráľovstva a večnej prítomnosti Hospodina už tu na zemi. Vďaka nim mládež preniká do transcendentnosti Cirkvi, do jej nadčasového charakteru, pretože prostredníctvom bohoslužieb prežívame práve dnes udalosti dávnej histórie. Stále aktuálne si pripomíname svätcov prvých storočí, zázraky dávno zjavené, udalosti z pozemského života Christa či Bohorodičky a pod. Púte, ktoré organizuje BPM, majú pre Cirkev neoceniteľnú hodnotu. Ich spoločenský, edukačný, misijný a najmä duchovný význam¹ nemôže byť nahradený žiadnou inou aktivitou. Putovala už Mária s Jozefom a podľa ich príkladu aj dnes mládežníci a s nimi veriaci ľud vynakladajú námahu, prinášajú útrapy pútnikov, aby Hospodinu priniesli seba. Celé naše pozemské je len akousi cestou, ktorú musíme prejsť, aby sme došli cieľa, večnej radosti v Božom príbytku.

Aj napriek všetkým týmto aktivitám – či možno práve kvôli nim – Bratstvo v každej dobe prechádza množstvom ťažkostí, ktoré sú spôsobované úkladmi diabla. No vedení duchovnými otcami a posilnení slovami Evanjelia: *„Blahoslavení budete, keď vás budú ľudia nenávidieť, keď vás vylúčia spomedzi seba, potupia a ako zlo zavrhnú vaše meno pre Syna človeka“*² sú odhodlaní stále byť Christovými vojakmi. Patrí im za to veľká vďaka, pretože ich práca na poli našej Cirkvi je naozaj viditeľná a dôležitá. Biskup Irénée z Kanady adresoval v roku 2010 našej mládeži tieto slová: *„Vaša služba bratom, vrátane starých ľudí, mládeže a chorých, z vás robí súčasnými apoštolmi vo vašej spoločnosti. Nech Božia ochrana a Jeho láska budú neustálym zdrojom vášho poslania. Vaša práca je svedectvom pokračovania Christovho spoločenstva a neúnavnej lásky k ľudstvu.“*³

¹ HUSÁR, J.: Prínos púti pre mládež a veriacich. In: *Mladý človek – budúcnosť Cirkvi. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 12. Apríla 2010 na Pravoslávnej bohosloveckej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove*. Prešov 2010. s. 112 – 113.

² Lk (6, 22)

³ IRÉNÉE, biskup Quebec City, Kanada: Príhovor k slávnostnému zhromaždeniu medzinárodnej vedeckej konferencie konanej pri príležitosti 20. Výročia založenia BPM na Slovensku – SYNDESMOS.

Zoznam bibliografických odkazov

- DUTKO, V.: *Mládež pod omoforom Cirkvi (aspekt pastorácie mládeže)* (diplomová práca). Prešov 2006.
- GERKA, M.: *Sociálna služba v Cirkvi. Sol' zeme*. Prešov 2007. ISBN 978–80–8068–639–0.
- HUSÁR, J.: Prínos púti pre mládež a veriacich. In: *Mladý človek – budúcnosť Cirkvi. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 12. Apríla 2010 na PBF PU v Prešove*. PU v Prešove, PBF 2010, s. 110 – 114. ISBN 978–80–555–0210–6.
- IRÉNÉE, biskup Quebec City, Kanada: Príhovor k slávnostnému zhromaždeniu medzinárodnej vedeckej konferencie konanej pri príležitosti 20. Výročia založenia BPM na Slovensku – SYNDESMOS. In: *Mladý človek – budúcnosť Cirkvi. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 12. Apríla 2010 na Pravoslávnej bohosloveckej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove*. PU v Prešove, PBF 2010, s. 5 – 6. ISBN 978–80–555–0210–6.
- JACOŠ, J.: Sv. Ján Zlatoústý a sociálna služba. In: *Sociálna práca a jej kresťanské dimenzie: zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou zo dňa 12. apríla 2005*. PU v Prešove, PBF 2005. ISBN 80–8068–357–3.
- KRYŠTOF (Pulec), metropolita: Věřící v nevěřícím světě. In: *Hlas pravoslaví*. Praha 2008, č. 12/2008, roč. LXIII, s. 6 – 8. ISSN 0323–1089.
- KRYŠTOF (Pulec), metropolita: *Pravoslávny svet*. Prešov 2000. ISBN 80–88885–97–3.
- KRYŠTOF (Pulec), metropolita: Sociální práce Pravoslavné církve v Česko-slovensku za doby reálného socializmu a po něm. In: *Kresťanské východiská sociálnej práce a jej misijný rozmer [elektronický zdroj] – Prešov 2009*. ISBN 978–80–555–0076–8. – S. 6–9. Dostupné na: <http://www.pulib.sk/elpub2/PBF/Sak3/index.html>.
- MACHALOVÁ, M.: Psychologická podstata učenia sa dospelých – súčasť poznania a praxe vzdelávateľov dospelých. In: *Další vzdelávaní jako nástroj rozvoje jednotlivce i společnosti*. Praha 2008, s. 59 – 72. ISSN 978–80–87306–00–0.

MACHALOVÁ, M.: *Psychológia vo vzdelávaní dospelých*. 2. Vydanie, Bratislava 2006. ISBN 80-89142-07-9.

MACHALOVÁ, M.: Rozvoj individuálneho potenciálu. In: *Grafológ. Časopis Slovenskej grafologickej spoločnosti*. Roč. XVII, č. 35, s. 3 – 6. ISSN 1335-8790.

SCHMEMANN, A.: O Cirkvi. In: *Pravoslávny teologický zborník*. PU v Prešove, PBF 1995, roč. XVIII (3), s. 103 – 118. ISBN 80-7097-330-7.

Stanovy Bratstva pravoslávnej mládeže na Slovensku – SYNDESMOS

ŠAK, Š.: Miesto mladého človeka v eucharistickom spoločenstve. In: *MLADÝ ČLOVEK – BUDÚCNOSŤ CIRKVI, Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie konanej 12. apríla 2010 na Pravoslávnej bohosloveckej fakulte Prešovskej univerzity v Prešove*, PU v Prešove, PBF 2010, s. 40 – 47. ISBN 978-80-555-0210-6

Ústava Pravoslávnej cirkvi v Českých krajinách a na Slovensku, 1. Vydanie, Prešov 1999, ISBN 80-968134-2-0.

ZUZUĽAK, J.: *Katechetické poslanie Cirkvi*. Prešov 2001. ISBN 80-8068-058-2.

ZOZUĽAK, J.: Rady o mravnom základe ľudí a o cnostnom živote. In: *NIPSIS*. Roč. III/2008, s. 50-56. ISSN 1337-0111.

Pramene:

Biblia: Písmo Sväté Starej a Novej Zmluvy. Liptovský Mikuláš 1999. ISBN 80-7140-182-X.

Internetové odkazy:

Register občianskych združení (online). [cit. 2011-01-25] Dostupné na internete: <<http://portal.ives.sk/registre/detailOZ.do?action=aktualny&formular=nazov&id=45543>>

Rozhovor s vladykom Jurajom pre uniatský časopis "Slovo" (online). [cit. 2011-02-03] Dostupné na internete: <<http://www.mpe.orthodox.sk/?p=663>>

SYNDESMOS – The world Fellowship of Orthodox Youth (online). [cit. 2011-01-25] Dostupné na internete: <<http://www.syndesmos.org/content/en/presentation.php>>

NIEKTORÉ POJMY V SOCIÁLNEJ PRÁCI

Maroš Šip

Abstrakt

Oblasť sociálnej práce sa vymedzuje terminologickým aparátom multidisciplinárneho charakteru. V prvom rade ide o jasnú súvislosť s etymológiou konkrétneho jadra slov „Sociálna práca“ a z toho vyplývajúcich súborov lingvistických termínov, ktoré bližšie špecifikujú danú oblasť. V našom prípade si predstavíme časť termínov, ktoré úzko súvisia s podstatou sociálnej práce, t. j. práce s klientom v primárnej rovine, v oblasti ľudského prístupu.

Sociálna práca

Je považovaná za veľmi „mladú spoločenskovednú disciplínu“ a svojim charakterom „má svoje nezastupiteľné miesto v systéme vied o človeku, hlavne v jeho spoločenskej dimenzii“. Zaoberá sa riešením životnej situácie človeka, „a to z pozície štátnych opatrení prostredníctvom príslušného modelu sociálnej politiky ako aj z pozície realizácie samotnej praktickej sociálnej práce“.¹ Svojím poslaním sa považuje za sociálnu službu, tzn., že ide v prvom rade o spoločenský fenomén, a teda je táto „aktivita tvorená organizáciou ľudských vzťahov² a interakcií“³.

Tento termín evokuje *činnosť v spoločnosti* a tak determinuje aktivitu vzťahov, „to, čo je spoločné všetkým ľuďom..., taktiež čo sa od toho vzťahuje k jedincovi“⁴. Samotná syntax preto jednoznačne smeruje k pomoci inému. Táto pomoc je definovaná ako „spoločenská komunikácia“, ktorú Beáta Balogová vníma ako „nutnú podmienku a prejavov spoločenského života“, a ďalej dodáva: „Je dôležitou pod-

¹ Pozri HANGONI, T.: Podiel sociálnej práce na eliminácii dôsledkov chudoby na Slovensku. In: *Sociálna a duchovná revue*. Vedecko–odborný recenzovaný zborník, č. 3, roč. I, PBF PU. Prešov 2010, s. 11.

² Pozri JEŽEK, V.: *Od individualizmu k obecnosti Úvod do byzantské teologickej antropologie*. Prešov 2005, zvlášť pozri kapitolu *Osoby a vzťahy*, s. 52 a nás.

³ BARKER, CH.: *Slovník kulturních studií*. Praha 2006, s. 177.

⁴ HARTL, P. – HARTLOVÁ, H.: *Psychologický slovník*. Praha 2004, s. 548.

mienkou psychosomatického vývoja jedinca, ktorého vývin bez nej by bol ohrozený...“¹ Spoločenský prínos úloh sociálnej práce je z tohto hľadiska dôležitý, pretože aplikuje všeobecné sociálne vzorce cez odborných a erudovaných pracovníkov. Táto úloha prebieha vo všetkých sociálnych² zariadeniach určených na starostlivosť o občana vyplývajúca zo zákona.

Sociálny pracovník

Súbor úloh, ktoré predostiera spoločenská služba v praxi, realizuje sociálny pracovník. Jeho úlohou je „úspešne intervenčne pôsobiť vo vzťahu ku klientovi“³, napĺňať všeobecne platné zákony sociálnej politiky a aplikovať čo „najlepšie možné spôsoby, metódy a postupy pre dosiahnutie“⁴ požadovaných cieľov. Ide o osobnostný⁵ predpoklad, dôležitý pre maximálny efekt procesu.

Sociálny pracovník by mal vo všeobecnosti realizovať tieto úlohy⁶:

- predchádzať vzniku nepriaznivých sociálnych udalostí,
- zisťovať príčiny sociálnych rozdielov,
- zlepšovať vzťahy v interakcii sociálneho prostredia,
- byť nápomocný pri riešení sociálnych porúch,
- venovať pozornosť tým, ktorí sa nemôžu zapojiť do normálneho chodu spoločnosti,
- podporovať tvorbu sociálneho spolunažívania,
- povzbudzovať sociálneho klienta k správnym postojom,

¹ BALOGOVIÁ, B.: *Vybrané kapitoly zo sociológie pre sociálnych a charitatívnych pracovníkov a pracovníčky*. Prešov 2005, s. 61–62.

² Domovoch sociálnych služieb, tzv. DSS–ky.

³ K tomu bližšie pozri štúdiu od HANGONI, T.: Sociálny pracovník. In: ONDRUŠOVÁ, Z. a kol.: *Základy sociálnej práce*. Brno 2009, s. 45.

⁴ IMRICHOVÁ, A.: Sociálna práca a vytváranie sociálneho cítenia u mladých ľudí. In: *Sociálna a duchovná revue*. Vedecko–odborný recenzovaný zborník, č. 1, roč. I, PBF PU. Prešov 2010, s. 33.

⁵ MAGDZIAKOVÁ, E. a kol.: Osobnostné predpoklady sociálneho pracovníka pre prácu s jedincom so zrakovým postihnutím. In: *Sociálna a duchovná revue*. Vedecko–odborný recenzovaný zborník, č. 4, roč. I, PBF PU. Prešov 2010, s. 19–23.

⁶ OLÁH, M. a kol.: *Úvod do štúdia a dejiny sociálnej práce*. Bratislava 2008, s. 92.

- pomáhať prekonávať spoločenské¹ ťažkosti,
- pomáhať klientovi orientovať sa v systéme toku nových informácií,
- vyzdvihovať a poukazovať na rozdiely medzi subjektívnou sociálnou realitou, a objektívnou reálnou skutočnosťou,
- odstraňovať negatívne indikátory v spoločnosti, ktoré zabraňujú sociálnemu vývinu občana,
- spolupodieľať sa na rozvíjaní a zlepšovaní schopnosti klienta riešiť vlastnú situáciu,
- sprístupňovať poskytovanie osobnej pomoci tak, aby nepoškodil klienta,
- spolupracovať s inými odborníkmi za účelom poskytnutia komplexnej ochrany, uplatňovať legislatívne opatrenia a normy za účelom zlepšenia výkonu sociálnej práce,
- dodržiavať práva občanov.

Okrem týchto úloh sa očakáva flexibilita vo vzťahu a osobnej angažovanosti. Empatické správanie sociálneho pracovníka má do istej úrovne veľmi pozitívny efekt, no na strane druhej je dôležité, aby sa tento „vzťah“ neľahal za múry súkromia² vykonávateľa sociálnej služby. Psychická vyrovnanosť a zrelosť sú veľmi dôležité atribúty pri psychickej záťaži v teréne alebo poradenskej činnosti. Zaujímavý je zároveň fenomén, ako hlboko sa dokáže sociálny pracovník vžiť do role napr., bezdomovca, ktorý je už niekoľko rokov bez strechy nad hlavou, človeka alkoholika³, užívateľa drog a pod⁴. Ako hlboko dokáže penetrovať do života svojho klienta. Práve z tohto hľadiska je dôležité „v práci s klientmi pracovať na zmene, učiť sa nové veci,

¹ Bližšie pozri HANGONI, T.: The role of social work in solving problems related to the global economic crisis. In: *Sociálna a duchovná revue*. Vedecko–odborný recenzovaný zborník, č. 3, roč. I, PBF PU. Prešov 2010, s. 71–81 .

² Samozrejme, jednoznačne sa to vylúčiť nedá, záleží to od psychickej odolnosti sociálneho pracovníka.

³ K tomu pozri štúdiu od NIKULIN, A.: Psychosociálne príčiny a dôsledky alkoholického závislosti. In: *Sociálna a duchovná revue*. Vedecko–odborný recenzovaný zborník, č. 2, roč. I, PBF PU. Prešov 2010, s. 39–50

⁴ Taktiež NIKULIN, A.: Dušpastierska starostlivosť pri psychických ochoreniach. In: *Sociálna a duchovná revue*. Vedecko–odborný recenzovaný zborník, č. 3, roč. I, PBF PU. Prešov 2010, s. 41–48 .

alebo skúšať nové spôsoby“¹. Práve v tomto ohľade pomáha sociálnemu pracovníkovi supervízia², ktorá „vychádzala zo spontánnej potreby zvýšiť kvalitu profesionálnej činnosti“³.

Z vyššie povedaného vyplýva, že úlohou a „cieľom sociálneho pracovníka je spolupôsobiť v socio-kultúrnom živote občana a zvyšovať spokojnosť občana vtedy, keď nie je schopný si svoje potreby zabezpečiť vlastnými silami, prípadne silami svojho blízkeho okolia...Ide o pomoc k svojpomoci“⁴.

Klient sociálnej práce

Za klienta sociálneho poradenstva „sa považuje osoba, ktorá prichádza alebo je v starostlivosti sociálneho pracovníka, klientom sú jednotlivci, členovia rôznych skupín, ktorí vyžadujú sociálnu starostlivosť, sociálnu pomoc a ocitli sa v sociálnej kolíznej situácii, majú určitý sociálny problém, ktorý je potrebné odstrániť alebo prekonať. Patria tu občania, ktorí sa dostali do situácie sociálnej odkázanosti (týrané deti), všetci tí, ktorí sa ocitli v sociálne kolíznych situáciách (nezamestnaní), občania nachádzajúci a vracajúci sa z výkonu trestu⁵, asociálne prejavujúci sa občania a pod. Klientmi môžu byť ďalej príslušníci minorít a z rôznych príčin sociálne narušení jednotlivci“⁶. Michal Oláh ďalej v praxi sociálneho klienta rozdeľuje na:

- jednotlivec, človek, ktorý sa ocitol v ťažkej situácii,
- rodina, skupina, komunita, spoločnosť.⁷

¹ Pozri HANGONI, T. – IMRICHOVÁ, A.: *Manažment a jeho aplikácia v sociálnej práci*. Gorlice 2010, s. 115.

² OLÁH, M.: Potrebujete supervíziu? In: BALOGOVÁ, B. (ed.): *Sociálna práca a jej kresťanské dimenzie*. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. Prešov 2005, s. 138–148.

³ SCHAVEL, M.: *Aktuálne otázky uplatnenia supervízie v sociálnej práci*. In: ZOZULAK, J. (ed.): *Kvalita vzdelávania pracovníkov v oblasti sociálnej práce*. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. Prešov 2010, s. 15.

⁴ OLÁH, M.: *Sociálnoprávna ochrana detí*. Prešov 2005, s. 129.

⁵ Postpenitenciárna starostlivosť.

⁶ STRIEŽENEC, Š.: *Slovník sociálneho pracovníka*. Trnava 1996. Podľa OLÁH, M.: *Sociálnoprávna ochrana detí*. Prešov 2005, s. 125.

⁷ Tamže, s. 126.

Sociálna prax jednoducho definuje sociálneho klienta ako neschopného sa dostať z ťažkej kolíznej situácie, a preto je nutné mu zabezpečiť čo najadekvátnejšiu pomoc pri vyriešení takéhoto stavu. Samozrejme táto participácia sociálneho pracovníka na riešení sociálneho problému si vyžaduje potrebnú odozvu svojho klienta. Z tohto dôvodu rozlišujeme niekoľko typov (okrem nižšie spomenutých ide o: nedobrovoľného, manipulatívneho a agresívneho) sociálneho klienta:

1. Sociálna patológia (skupina ľudí s delikventným, kriminálnym správaním sa, poruchy rodinného spolunažívania, závislosti a pod.)
2. Problémy veku (aspekt vývinový, detstvo, dospelosť, staroba).
3. Sociálne skupiny (rôzne extrémistické a ideologické skupiny, nekonvenčný /mimo spoločenské normy správania sa/ štýl života).
4. Zdravotné problémy (somatické a psychické problémy, nesamostatnosť a pod.)
5. Sociálno – ekonomické aspekty (bezdomovci, nezamestnaní¹ a pod.)
6. Zdravotné postihnutie (mentálne, zmyslovo a telesne postihnutí).²

Charita

Nemenej používaným termínom v spoločnosti je grécke slovo χάρις (charis), ktoré môžeme preložiť ako „láskavosť, blahosklonnosť, milosť, súcit, dopropajnosť, služba“³. Tento pojem je v spoločnosti neustále prepieraný, hlavne s prípadmi pomoci iným spoločenským skupinám⁴, ale aj rôznymi formami⁵ tejto pomoci⁶. Termín charita je preto „chápaný ako prejav veľkej lásky, ktorá existuje medzi Bohom

¹ K tomu bližšie pozri MACHALOVÁ, M.: Vzdelávanie dospelých ako pomoc, vedenie k svojpomoci a k rozvoju individuálneho potenciálu. In: *Sociálna a duchovná revue*. Vedecko-odborný recenzovaný zborník, č. 4, roč. I, PBF PU. Prešov 2010, s. 2–11.

² OLÁH, M., cit. dielo, s. 126–127.

³ GERKA, M.: *Sociálna služba v Cirkvi Sol' zeme*. Prešov 2007, s. 33.

⁴ Ľuďom v tiesni, postihnutí prírodnými katastrofami, tým, ktorí nie z vlastnej príčiny prišli o strechu nad hlavou, napr., nedávno u nás silné povodne, ktoré mnohých občanov pripravili takmer o všetko.

⁵ K tomu pozri KOCHAN, P.: Kresťanská sociálna starostlivosť v niektorých východných miestnych cirkvách v období stredoveku. In: ZOZULAK, J. (ed.): *Kvalita vzdelávania pracovníkov v oblasti sociálnej práce*. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. Prešov 2010, s. 52–62.

⁶ Benifické koncerty a pod.

a človekom a taktiež medzi človekom a človekom“¹. Vyjadruje vzťah pomoci² „organizovanej starostlivosti“ človeku v núdzi.

Filantropia

Tento termín je úzko spätý s obsahom práce sociálneho pracovníka a predpokladá záujem človeka o človeka. Ináč povedané sa tento pojem vzťahuje na oblasť sociálnych služieb sociálnej práce. Štefan Šak hovorí o filantropii, že „bola spontánna služba, ktorou kresťania pomáhali spoločnosti, v ktorej žili a predovšetkým ľuďom, ktorí trpeli núdzu a ktorí potrebovali podať pomocnú ruku“³. Túto prax vnímali raní kresťania ako živú súčasť svojej existencie. Filantropická služba podčiarkuje vyšší zmysel, ktorý Milan Gerka vidí v samotnej láske Boha a človeka.⁴ Slovo *φιλανθρωπία* – znamená lásku k človeku vychádzajúcu z podstaty vlastného bytia. Sociálny pracovník je v kontexte práce s človekom filantrop, pretože participuje na klientovom „dobre“. Kresťanské prostredie, ktoré „zrodilo“ dnes toľko formálnu sociálnu pomoc⁵ sa dnes vyučuje na akademickej pôde. Táto výučba opätovne školí starým kresťanským zásadám⁶ milovať človeka človekom. Slovo filantropia je preto v dnešnej dobe ako znovu objaveným klenotom pripomínajúcim lásku k človeku, dokonca i tomu, ktorého vôbec nepoznám. Podobne píše aj Štefan Pružinský, keď hovorí: „Princíp úcty ku každému človeku, teda aj k takému, ktorý je chorý a slabý, sa vďaka Cirkvi a veriacim ľuďom rozšíril do celej spoločnosti“⁷, a tá sa teraz musí snažiť o konvergenciu získaných filantropických noriem.

¹ GERKA, M., cit. dielo, s. 33.

² K tomu pozri KLECOVÁ, K.: Sociálno-misijná práca sestier milosrdenstva (historický kontext). In: HUSÁR, J. (ed.): *Pravoslávny biblický zborník Zv. I–III/2010*. Gorlice 2010, s. 310–328.

³ ŠAK, Š.: Filantropia a diakonia ako prirodzená súčasť života cirkvi. In: BALOGOVÁ, B. (ed.): *Sociálna práca a jej kresťanské dimenzie*. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. Prešov 2005, s. 6. ISBN 80–8068–357–3

⁴ GERKA, M., cit. dielo, s. 10.

⁵ Ktorá je nariadená legislatívou. Vnútorý mravný kódex človeka akoby zlyhával, práve preto musí byť láska človeka k človeku „nanútená“ úradmi.

⁶ 1 Jn 4, 8.

⁷ PRUŽINSKÝ, Š.: Sociálna práca a askéza. In: BALOGOVÁ, B. (ed.): *Sociálna práca a jej kresťanské dimenzie*. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. Prešov 2005, s. 60.

Altruizmus

Tento pojem je používaný v kontexte francúzskeho filozofa Augusta Comteho, a je odvodený od latinského slova alter – druhý. Altruista sa „dáva“ do služby druhému v tom zmysle, že neguje vlastný egoizmus pre potrebu druhého. „Často tak koná na úkor svojich vlastných potrieb a záujmov. Pre altruistu je blaho iného dôležitejšie ako jeho vlastné.“¹

Záverom

V krátkej reflexii sme načreli do pojmov sociálnej práce a extrahovali niektoré termíny. Ako sme mohli vidieť, pojmový aparát je úzko prepojený spoločenskými normami života, ktoré v mnohom určujú formy pomoci človeka človeku.

Zoznam bibliografických odkazov

- BALOGOVÁ, B.: *Vybrané kapitoly zo sociológie pre sociálnych a charitatívnych pracovníkov a pracovníčky*. Prešov 2005. ISBN 80–8068–395–6.
- BARKER, CH.: *Slovník kulturních studií*. Praha 2006. ISBN 80–7367–099–2.
- CAP, A.: Sodoma a Gomora a ich zánik alebo zamyslenie sa nad tým, čo je normálne – prirodzené a čo nenormálne – neprirodzené. In: *Sociálna a duchovná revue*. Vedecko–odborný recenzovaný zborník, č. 1, roč. I, PBF PU. Prešov 2010, s. 53–60. ISBN 978–80–555–0156–7.
- GERKA, M.: *Sociálna služba v Cirkvi Sol' zeme*. Prešov 2007. ISBN 978–80–8068–639–0.
- HANGONI, T. – IMRICHOVÁ, A.: *Manažment a jeho aplikácia v sociálnej práci*. Gorlice 2010. ISBN 978–83–928613–4–8.
- HANGONI, T.: Podiel sociálnej práce na eliminácii dôsledkov chudoby na Slovensku. In: *Sociálna a duchovná revue*. Vedecko–odborný recenzovaný zborník, č. 3, roč. I, PBF PU. Prešov 2010, s. 11–19. ISBN 978–80–555–0213–7.

¹ GERKA, M., cit. dielo, s. 35.

- HANGONI, T.: Sociálny pracovník. In: ONDRUŠOVÁ, Z. a kol.: *Základy sociálnej práce*. Brno 2009. ISBN 978–80–7392–409–5.
- HANGONI, T.: The role of social work in solving problems related to the global economic crisis. In: *Sociálna a duchovná revue*. Vedecko-odborný recenzovaný zborník, č. 3, roč. I, PBF PU. Prešov 2010, s. 71–81. ISBN 978–80–555–0213–7.
- HARTL, P. – HARTLOVÁ, H.: *Psychologický slovník*. Praha 2004. ISBN 80–7178–303–X.
- IMRICHOVÁ, A.: Sociálna práca a vytváranie sociálneho cítenia u mladých ľudí. In: *Sociálna a duchovná revue*. Vedecko-odborný recenzovaný zborník, č. 1, roč. I, PBF PU. Prešov 2010, s. 32–36. ISBN 978–80–555–0156–7.
- JEŽEK, V.: *Od individualizmu k obecnstvi Úvod do byzantské teologickej antropologie*. Prešov 2005. ISBN 80–8068–306–9.
- KLECOVÁ, K.: Sociálno-misijná práca sestier milosrdenstva (historický kontext). In: HUSÁR, J. (ed.): *Pravoslávny biblický zborník Zv. I–III/2010*. Gorlice 2010, s. 310–328. ISBN 978–80–555–0211–3.
- KRYŠTOF (Pulec), metropolita: Sociální práce Pravoslavné církve v Československu za doby reálného socializmu a po něm. In: *Kresťanské východiská sociálnej práce a jej misijný rozmer [elektronický zdroj]* – Prešov 2009. ISBN 978–80–555–0076–8. – S. 6–9. Dostupné na: <http://www.pulib.sk/elpub2/PBF/Sak3/index.html>.
- KOCHAN, P.: Kresťanská sociálna starostlivosť v niektorých východných miestnych cirkvách v období stredoveku. In: ZOZULAK, J. (ed.): *Kvalita vzdelávania pracovníkov v oblasti sociálnej práce*. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. Prešov 2010, s. 52–62. ISBN 978–80–555–0211–3.
- KUZMYK, V.: Sociálna služba Cirkvi a jej vplyv na formovanie metód sociálnej práce. In: ZOZULAK, J. (ed.): *Kvalita vzdelávania pracovníkov v oblasti sociálnej práce*. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. Prešov 2010, s. 63–70. ISBN 978–80–555–0211–3.
- KUZYŠIN, B.: Miesto teologických disciplín vo vzdelávaní sociálnych pracovníkov. In: ZOZULAK, J. (ed.): *Kvalita vzdelávania pracovníkov v oblasti sociálnej práce*.

Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. Prešov 2010, s. 35–40. ISBN 978–80–555–0211–3.

KUZYŠIN, B.: Patristické pohľady na sociálnu a charitatívnu službu. In: *Sociálna a duchovná revue*. Vedecko-odborný recenzovaný zborník, č. 2, roč. I, PBF PU. Prešov 2010, s. 12–18. ISBN 978–80–555–0180–2.

MAGDZIAKOVÁ, E. a kol.: Osobnostné predpoklady sociálneho pracovníka pre prácu s jedincom so zrakovým postihnutím. In: *Sociálna a duchovná revue*. Vedecko-odborný recenzovaný zborník, č. 4, roč. I, PBF PU. Prešov 2010, s. 19–23. ISSN 91338–290X.

MACHALOVÁ, M. a kol.: *Dialógy o závislostiach*. Bratislava 2010. ISBN 978–80–970370–9–3.

MACHALOVÁ, M.: Rozvoj individuálneho potenciálu. In: *Grafológ*. Časopis slovenskej grafologickej spoločnosti, roč. XVII, č. 35, s. 3–6. ISSN 1335–8790.

MACHALOVÁ, M.: Sociálno-andragogické poradenstvo a rozvoj individuálneho potenciálu. In: *Technológia vzdelávania*. Vol. 17, No. 9/2009, s. 2–8. ISSN 1335–003 X.

ÚLOHY SOCIÁLNEHO PRACOVNÍKA V PROCESSE PREVENČIE SOCIÁLNO-PATOLOGICKÝCH JAVOV V ŠKOLSKOM PROSTREDÍ

Ivana Vojtašeková

Abstrakt

Sociálno-patologické javy sú jedným zo závažných problémov súčasného spoločenského vývoja. Je to problém, ktorý sa stále dynamicky vyvíja, veľmi úzko súvisí so stavom spoločnosti a citlivo reaguje na spoločenské zmeny. Školopovinná mládež je jednou z ohrozených skupín, pretože jej skúsenosti (vzhľadom na vek) sú slabé a ovplyvniteľnosť je vysoká. Sociálny pracovník v školstve je tým, ktorý by pre žiaka, resp. rodiča predstavoval prvý kontakt v riešení problémov, t.j. sociálno-patologických javov u školopovinných detí a zároveň svojou odbornou pôsobnosťou predchádza ich vzniku.

Úvod

Výrazný nárast sociálno-patologických javov nastal na území SR po roku 1989. Ide najmä o šikanovanie, záškoláctvo, agresívne správanie, drogové a iné závislosti. Tato skutočnosť vyvolala potrebu riešenia formou prevencie vo výchovno-vzdelávacích zariadeniach a rodinách. Sociálny pracovník teda ako odborník, prispieva v školstve ku zdravému vývoju žiaka. Formou priamej interakcie tak napomáha žiakom a ich rodinám prekonávať sociálne a osobné problémy, ktorých dôsledkom sú sociálno-patologické javy v školskom prostredí. Zároveň sa stáva jedným z článkov vytvárania bezpečného prostredia v škole. Prostredníctvom sociálneho pracovníka v školskom prostredí tak dochádza ku vzájomnej spolupráci medzi školou a rodinou, školou a inými odbornými inštitúciami. Zjednodušene vyjadrené, formou preventívnych aktivít, individuálnej a skupinovej práce, poradenstva,

duchovnej podpory sociálny pracovník poskytuje pomoc nielen žiakom a ich rodičom, ale aj učiteľom a ostatným zamestnancom školy.

Pôsobnosť sociálneho pracovníka

Sociálny pracovník v školstve tak zastáva viacero pozícií vyplývajúcich z jeho role. Stáva sa pomocníkom žiaka, obhajcom jeho práv, mediatorom v konfliktoch so žiakmi a rodičmi, koordinátorom voľnočasových aktivít, iniciátorom spolupráce s inými výchovno-vzdelávacími inštitúciami a pod. Z. Bakošová zaraďuje medzi kompetencie sociálneho pracovníka v školstve aj prevenciu, čím akcentuje prevenciu v sociálno-patologických javoch.¹ Žiakom napomáha začleniť sa do kolektívu, chráni ich práva, pôsobí pri sociálnych a mravných poruchách, pri emocionálnom napätí. Pedagogických zamestnancov monitoruje a pomáha riešiť pedagogické situácie najmä začínajúcim učiteľom, predchádza syndrómu vyhorenia formou presadzovania potreby učiteľov v oblasti relaxácie, chráni ich práva... Vo vzťahu k rodičom poskytuje rady o výchovnom procese spojenom s vývinom dieťaťa, o význame komunikácie medzi rodičmi a deťmi, poskytuje rady a individuálne konzultácie.²

Štandardizovať potrebu sociálneho pracovníka na školách

Doposiaľ sa prostredie školy viazalo na pedagogiku. Škola je tak všeobecne charakterizovaná ako výchovno-vzdelávacia inštitúcia. Učitelia žiakov vyučujú a zároveň plnia výchovné ciele. Zmena spoločenskej situácie začala cielene vplývať na ľudí a predložila konfrontáciu ľudí s novými problémami. Dôsledkom bolo zlyhanie osobnosti človeka v jeho sociálnych úlohách. Na základe tejto skutočnosti vznikla potreba cielenej konkrétnej prevencie voči novým sociálno-patologickým javom. Tak nastala tendencia zvyšovania pôsobnosti pedagógov aj v odborných

¹ Pozri BAKOŠOVÁ, Z. : Kompetencie sociálneho pedagóga . In: *Sociálny pedagóg. Zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*, UK v Bratislave, PF 2006, s. 27.

² Tamže.

oblastiach, na ktoré neboli vzdelávaní najmä z aspektu sociálnej prevencie. Tieto činnosti vykonávali a ešte aj vykonávajú bez dôsledného vzdelávania s relatívnou spokojnosťou a výsledkami.¹ Je to hlavne pôsobnosť v oblastiach záškoláctva, šikany, agresivity, alkoholizmu a pod. Tieto kompetencie však patria do pôsobnosti školských sociálnych pracovníkov, čím sa vytvára priestor na vhodnú intervenciu v prípade zistenia nežiaducich, ale žiaľ existujúcich javov v spoločnosti. Žiak môže školského sociálneho pracovníka navštíviť aj z vlastnej iniciatívy, v prostredí, ktoré mu je známe a blízke (t. j. školské prostredie) a predísť návšteve, často krát neznámeho a frustrujúceho prostredia odborných inštitúcií, prevažne v čase po vyučovaní. Pri návšteve školského sociálneho pracovníka sa dieťa nemusí vypýtať od rodiča, resp. sa o návšteve nemusí dozvedieť nikto, kto je pre dieťa neželaný. Po spracovaní informácii z prvého stretnutia s dieťaťom (prípadne jeho rodičom alebo zákonným zástupcom) nasledujú kroky stručnej sociálnej diagnostiky potrebnej aj pre vyber inštitúcie, ktorá môže zohrať dôležitú úlohu a pomôcť mu (v závislosti od druhu problému, ktorý sa rieši). V kontexte s uvedeným je potrebné, aby boli školskí sociálni pracovníci fundovane pripravení, na reálne situácie, ktoré môžu pri ich profesii nastať. Ide hlavne o kvalitnú prípravu v oblasti sociálno-právnej ochrany detí a sociálnej kurately, rodinného práva, sociálnych služieb predovšetkým pri riešení krízových situácií v rodine atď.

Legislatívna úprava sociálneho pedagóga

V podmienkach súčasnej legislatívy je prípustné, aby sociálny pracovník pracoval ako sociálny pedagóg. Ide o úpravu v Zákone o pedagogických zamestnancoch.² V intenciách citovaného zákona vzdelanie, v odbore sociálna práca, je pre výkon tejto funkcie zaradené medzi možné vzdelanie, pričom jeho

¹ Pozri ROHÁČ, J.: Je opodstatnená potreba sociálneho pracovníka aj na ZŠ ? In: *Sociálna a duchovná revue. Vedecko-odborný recenzovaný zborník*. PU v Prešove, PBF 2010, s. 87–90.

² Pozri ZÁKON č. 317/2009o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

kompetencie čiastočne korešpondujú s pôsobnosťou v dimenziách sociálnej práce.¹ Pozícia takého školského sociálneho pracovníka je vytvorená uzatvorením pracovnej zmluvy so zamestnancom. Školský sociálny pracovník pôsobí priamo v škole. Má mať vytvorené také pracovné podmienky, ktoré by umožňovali bezproblémový prístup pre žiakov školy. Jeho dominantnou úlohou je včas odhaliť, a podľa závažnosti, v čo najkratšej dobe intervenovať pri zistení vzniku konkrétneho problému. Okrem aktívnej činnosti môže byť školský sociálny pracovník prítomný na pedagogických poradách, rodičovských združeniach a pri riešení závažných výchovno-vzdelávacích krokov voči konkrétnemu žiakovi. Aktivity školského sociálneho pracovníka môžu tiež prebiehať v triedach, telocvični, v exteriéri. Preventívne aktivity môže organizovať aj v rámci mimoškolskej činnosti v spolupráci s inými špecializovanejšími odborníkmi. Je realizátorom vyhľadávania a vyhodnocovania prieskumných metód zameraných na zistenie šikanovania, rasizmu, ponižovania, týrania a pod. Následne nasmeruje hlavne aktivity orientované na zásah proti týmto sociálno-patologickým javom. Súčasťou aktivít školského sociálneho pracovníka je aj prezentačná činnosť v médiách zameraná na otvorenie spoločenskej diskusie o problémoch detí v školách a o posilňovanie spoločenskej sociálnej kontroly.

Záver

Úlohou tohto príspevku nebolo s konečnou platnosťou vyriešiť potrebu sociálneho pracovníka na školách pri uskutočňovaní komplexnej sociálnej prevencie a na druhej strane tzv. školského sociálneho pracovníka s určitými kompetenciami

¹ § 24 Sociálny pedagóg vykonáva odborné činnosti v rámci prevencie, intervencie a poskytovania poradenstva najmä pre deti a žiakov ohrozených sociálno-patologickými javmi, zo sociálne znevýhodneného prostredia, drogovu závislých alebo inak znevýhodnených deťom a žiakom, ich zákonných zástupcov a pedagogických zamestnancov škôl a školských zariadení. Sociálny pedagóg plní úlohy sociálnej výchovy, podpory prosociálneho, etického správania, sociálno-pedagogickej diagnostiky prostredia a vzťahov, sociálno-pedagogického poradenstva, prevencie sociálno-patologických javov a reedukácie správania. Vykonáva expertíznu činnosť a osvetovú činnosť

v zmysle Zákona o pedagogických zamestnancoch. Skôr, aby sme sa zamýšľali nad potrebou zhodnotenia efektívnosti citovaného zákona a vykonávaných konkrétnych činnosti školského sociálneho pracovníka vo vzťahu k potrebe sociálneho pracovníka pri komplexnej sociálnej prevencii. Inými slovami, žiada sa zanalyzovať danú problematiku aj z pohľadu záverečných prác v študijnom programe v odbore sociálna práca.

Zoznam bibliografických odkazov

BAKOŠOVÁ, Z.: Sociálny pedagóg a jeho kompetencie. In: *Sociálny pedagóg*. Zborník referátov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou. UK v Bratislave, PF 2006. ISBN 80 -223- 2205- 9.

EMMEROVÁ, I. : Možnosti uplatnenia sociálneho pedagóga v praxi. In: HRONCOVÁ, J .-EMMEROVÁ , I. : *Sociálna pedagogika* . Banská Bystrica 2004. ISBN 80 -8083 -028- 2.

GERKA, M.: Sociálna služba v Cirkvi Soľ zeme. Prešov 2007. ISBN 978-80-8068-639-0.

HUSÁR, J.: Prínos púti pre mládež a veriacich. In: *Mladý človek – budúcnosť Cirkvi*. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. PU v Prešove, PBF 2010, s. 110-114. ISBN 978-80-555-0210-6.

KOCHAN, P.: Kresťanské vzory pre mladého človeka. In: *Mladý človek – budúcnosť Cirkvi*. Zborník príspevkov z medzinárodnej vedeckej konferencie. PU v Prešove, PBF 2010, s. 67-71. ISBN 978-80-555-0210-6.

KRYŠTOF (Pulec), metropolita: *Pravoslávny svet*. Prešov 2000. ISBN 80-88885-97-3.

KRYŠTOF (Pulec), metropolita: Sociální práce Pravoslavné církve v Československu za doby reálného socializmu a po něm. In: *Kresťanské východiská sociálnej práce a jej*

- misijný rozmer* [elektronický zdroj] – Prešov 2009. ISBN 978–80–555–0076–8. – S. 6–9. Dostupné na: <http://www.pulib.sk/elpub2/PBF/Sak3/index.html>.
- LORENZOVÁ, J. – POLÁČKOVÁ, V.: *Specifika pomáhaní v podmíenkách školy*. In: KRAUS, B. POLAČKOVÁ, V.: *Člověk , prostředí , výchova*. Brno 2001. ISBN 80 –7315 –004– 2.
- MACHALOVÁ, M.: *Biodromálna psychológia pre pomáhajúce profesie*. Brno 2010. ISBN 978–8087182–10–9.
- MACHALOVÁ, M.: *Psychologická podstata učenia sa dospelých – súčasť poznania a praxe vzdelávateľov dospelých*. In: *Ďalší vzdelávaní jako nástroj rozvoje jednotlivce i společnosti*. Praha 2008. ISBN 978–80–87306–00–0.
- MACHALOVÁ, M.: *Psychológia vo vzdelávaní dospelých*. Bratislava 2006. ISBN 80–89142–07–9.
- PRUŽINSKÝ, Š. – HUSÁR, J.: *Biblické východiská sociálnej práce*. Prešov 2006. ISBN 80–8068–547–9.
- ROHÁČ, J.: *Je opodstatnená potreba sociálneho pracovníka aj na ZŠ ?* In: *Sociálna a duchovná revue. Vedecko-odborný recenzovaný zborník*. PU v Prešove, PBF 2010, s. 87–90. ISBN 978–80–555–0213–7.
- ZÁKON č. 317/2009 Z.z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.
- ZÁKON č. 448/2008 Z.z. o sociálnych službách.
- ZÁKON č. 305/2005 Z. z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

**ANTROPOLOGICKO-ETICKÉ CHÁPANIE BLÍŽNEHO
V KONTEXTE KREŠŤANSKEJ LÁSKY**

Miroslav Župina

Abstrakt

Pravoslávne chápanie antropologickej otázky vzťahu k blížnemu vychádza z biblického učenia, ktoré pri hľadaní pravého človeka poukazuje na Bohočloveka Isusa Christa. Jeho podobenstvo o milosrdnom Samaritánovi dáva presvedčivú odpoveď o správnom kresťanskom vzťahu človeka ku každému človeku bez rozdielu. Vo všetkých aspektoch interpersonálnych vzťahov človeka zohráva ničím nenahradiiteľnú rolu pravá, obetavá a nezištná láska k blížnemu, ktorá je neoddeliteľná od lásky k Bohu. Tzv. zlaté pravidlo konania a správania sa človeka má byť impulzom pre jeho konanie voči blížnemu. Na základe takéhoto vzťahu človek už nerobí rozdiel medzi nepriateľom a priateľom, ale do svojho náručia prijíma všetkých ľudí bez rozdielu. Prostredím takejto lásky a tiež miestom skutočnej dôstojnosti človeka a jeho spásy je Christova Cirkev.

Pravoslávne biblické i etické učenie Cirkvi o človeku má svoj základ v Božom zjavení, ktoré kulminuje v osobe Bohočloveka a Spasiteľa Isusa Christa. Nepodceňuje žiadneho iného človeka, ale svoju pozornosť obracia na pravdivého, skutočného človeka. Na miesto odcudzeného človeka, ktorý je vnútorne rozpoltený a nekompaktný, umiestňuje dokonalého človeka – Christa, ktorý odкрýva ľudské „ego“ ako zdravý antropologický základ i prirodzený étos človeka. Človek, ktorý svoj život stavia na osobe Bohočloveka Isusa Christa, už neexistuje iba ako obyčajná biologická alebo spoločenská jednotka, ale ako osoba učinená podľa Božieho obrazu a podoby.¹

¹ Pozri 1M 1, 26.

Teologické učenie o Božom obraze a podobe otvára perspektívu duchovného zdokonaľovania sa človeka, ktoré sa završuje jeho zbožštením,¹ ale predstavuje tiež východisko pre správne chápanie človeka ako blížneho, čo je základom pre spoločenský a sociálny aspekt jeho života.² Nakoľko platí, že spása človeka sa nachádza v jeho blížnom, a tiež, že bez lásky človek nemôže byť spasený, v nasledujúcich riadkoch sa pozrieme na otázku správneho chápania blížneho v kontexte kresťanskej lásky.

Kresťanské chápanie blížneho

Blížny podľa kresťanského učenia nie je len miestne alebo spoločensky blízky človek, príbuzný, príslušník rovnakej rasy, národnosti alebo vierovyznania. Ako dodáva a dopĺňa J. Husár, „nerozhoduje pritom vek, pohlavie, národnosť, vierovyznanie, spoločenské postavenie, či čokoľvek iné.“³ Na základe takýchto vymedzení bol chápaný blížny u Židov,⁴ kde aj láska bola podriadená potrebe sebazáchovy národa a jeho prežitia v pohanskom svete. Podľa kresťanského učenia blížny nie je vymedzovaný na základe žiadnych vonkajších faktorov, ale stáva sa ním na základe prejavov a skutkov lásky, milosrdenstva a obete.

Charakteristická je v tomto ohľade odpoveď, ktorú dal Christos zákonníkovi, keď sa Ho opýtal: „A kto je môj blížny?“⁵ Christos odpovedal známym podobenstvom o milosrdnom Samaritánovi a nakoniec sa zákonníka spýtal: „Kto z tých troch (teda kňaz, levita a Samaritán), podľa teba, bol blížny tomu, čo padol do rúk zbojníc-

¹ Pozri ŽUPINA, M.: *Od napodobňovania Boha k zbožšteniu*. In: Pravoslávny teologický zborník, zv. XXXVI (21). Prešov 2010, s. 32–47.

² Pozri ZOZULAK, J.: *Boží obraz v človeku ako východisko pre sociálnych pracovníkov*. In: Kvalita vzdelávania pracovníkov v oblasti sociálnej práce (Biblicko-teologické a sociologické východiská). Prešov 2010, s. 5–10.

³ HUSÁR, J.: *Východiská prípravy charitatívneho pracovníka podľa podobenstva o milosrdnom Samaritánovi*. In: Kvalita vzdelávania pracovníkov v oblasti sociálnej práce (Biblicko-teologické a sociologické východiská). Prešov 2010, s. 89.

⁴ Pozri GERKA, M.: *Sociálna služba v Cirkvi. Sol' zeme*. Prešov 2007, s. 27.

⁵ Lk 10, 29.

kov?“¹ Christos teda na otázku zákonníka odpovedá tým, že sám kladie protiotázku. Zatiaľ čo zákonník sa spýtal, kto je jeho blížny, Christos odpovedá pýtajúc sa ho, kto je blížny človeku z podobenstva. Inverzia, teda obrátenie otázky vedie zákonníka prirodzene a nenútene k formulovaniu jeho odpovede: Blížny je každý človek, ktorý preukazuje milosrdenstvo,² prináša obeť a všetko to koná z pravej, skutočnej a nezištnej lásky. Ako veľmi výstižne hovorí M. Gerka, „keď nevidíme v človeku svojho blížneho, ktorého máme milovať, nepoznáme ani pravý zmysel svojho života, lebo nepoznáme skutočnú hodnotu ľudského života.“³

Pravá a nezištná láska k blížnemu

Pravá, skutočná a nezištná láska k blížnemu je veľmi namáhavá, pretože jej prekážkou je vlastný egocentrizmus človeka, ktorý ho „núti“ hľadiť na veci z pohľadu jeho osobných záujmov. Ak však človek dokáže zvíťaziť nad vlastným egoizmom, má všetky predpoklady nájsť pravú a skutočnú lásku. V tomto kontexte zaujímavý postreh uvádza metropolita H. Vlachos, ktorý je vo svojom vyjadrení ešte presnejší a konkrétnejší: „Keď je človek oslobodzovaný od lásky k sebe samému, ktorá spôsobuje lásku k rozkoši, lakomstvo a túžbu po sláve, začína dosahovať lásku k Bohu a ľuďom. Skutočne miluje druhých, v každom človeku vidí Boží obraz a stáva sa tak skutočne spoločensky aktívnym človekom.“⁴ Ak ho napríklad uspokojuje a teší pohodlie a lenivosť, vyhýba sa takýmto stavom, pretože to neprináša žiaden úžitok. Ak ho napríklad znechucuje a je mu nepríjemná námaha, znáša ju, pretože cez námahu sa chce dopracovať k užitočnému výsledku. Z toho vyplýva, že existuje správna, ale aj falošná, nezdravá láska k sebe samému. Analogicky existuje správna, ale aj nezdravá láska k blížnym.⁵

¹ Lk 10, 36.

² Pozri Lk 10, 37.

³ GERKA, M.: *cit. dielo*, s. 31.

⁴ HIEROTHEOS (VLACHOS), metr.: *Pravoslavná spiritualita (stručné uvedení)*. Prešov 2006, s. 93.

⁵ Pozri ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ, Γ.: *Εισαγωγή στην Ηθική. Η Ηθική στην κρίση του παρόντος και την πρόκληση του μέλλοντος*. Θεσσαλονίκη 1995, s. 26–27.

Kto správnym spôsobom miluje sám seba, má všetky predpoklady správne milovať aj svojho blížneho. Povedané inými slovami, ak chce človek správne milovať svojho blížneho, najprv musí vedieť správne milovať sám seba. Pravá a správna láska k sebe samému je teda podmienkou pre správnu lásku k svojmu blížnemu. Kto miluje sám seba nesprávnym a nezdravým spôsobom, je prirodzené, že podobným spôsobom miluje aj svojich blížnych. Sú rodičia, ktorí z nesprávnej lásky k svojim deťom snažia sa o uspokojenie všetkých ich prianí a túžob, čo v konečnom dôsledku deťom vôbec neprospieva a zanecháva negatívne stopy, napríklad už len tým, že sa nedokážu podeliť, uskromniť, či obmedziť.

Neoddeliteľnosť lásky k Bohu od lásky k človeku

Človek je vyzývaný milovať Boha celým svojím srdcom, celou svojou dušou a celou svojou myslou. Takáto láska človeka k Bohu sa prejavuje dodržiavaním Božích prikázaní: „Kto má moje prikázania a zachováva ich, ten ma miluje.“¹

Druhé veľké prikázanie, ktoré je Christom označované ako podobné prvému, je prikázanie lásky k blížnemu. Kresťan je vyzývaný milovať svojho blížneho ako seba samého. V psychologickvej rovine to znamená milovať svojho blížneho, ako miluje sám seba. Avšak dokonalosť kresťanskej lásky sa nenachádza v psychologickvej, ale ontologickej rovine, v ktorej veriaci nerobí rozdiel medzi sebou a blížnym, ale miluje svojho blížneho ako seba samého, pretože v Christu neexistuje rozdiel medzi „ja“ a „ty“.

Láska k Bohu a blížnemu zhrňuje zákon a prorokov Starej zmluvy. Keď sa istý farizej pýtal Christa na najväčšie prikázanie v zákone, Christos odpovedal: „Milovať budeš Pána, svojho Boha, celým srdcom, celou dušou a celou svojou myslou. To je

¹ Jn 14, 21.

prvé a veľké prikázanie. A druhé je mu podobné: Milovať budeš blížneho ako seba samého. Na týchto dvoch prikázaniach sa zakladá celý zákon aj proroci.“¹

Láska k Bohu a láska k blížnemu sú navzájom neoddeliteľné. Podobnosť a vzájomná neoddeliteľnosť týchto dvoch prikázaní sa nachádza v soteriologickej rovine.² Je nereálne, aby človek mohol byť spasený, ak nemiluje svojho blížneho. Avšak v prísne teologickej rovine druhé prikázanie (láska k blížnemu) nemôže byť umiestnené spolu s prvým prikázáním (láska k Bohu), ani, samozrejme, pred ním. Láska k Bohu je predpokladom lásky k blížnemu. Ak absentuje láska k Bohu, láska k človeku je nereálna. Povedané inými slovami, bez Božej lásky človek nedokáže správne milovať svojho blížneho. Ale ak existuje láska človeka k Bohu, ak je pravdivá a živá, potom nasleduje aj láska k blížnemu. V podstate platí, že bez lásky človeka k Bohu neexistuje skutočná láska k blížnemu.

Presvedčivým a jasným dôkazom neoddeliteľnosti lásky k Bohu od lásky k blížnemu sú aj Christove slová: „Lebo som bol hladný a nedali ste mi jesť, bol som smädný a nedali ste mi piť, bol som cudzinec a neprijali ste ma, bol som nahý a nezaodeli ste ma, bol som chorý a vo väzení a nenavštívili ste ma.“³ V osobe blížneho je predstavovaný samotný Christos. Preto každá pomoc, prínos a dávanie blížnemu predstavuje dávanie Christovi, ale aj každé odmietnutie pomoci a obeť blížnemu, je odmietnutím samotného Christa.⁴ „Pre kresťana konať dobro svojim blížnym, najmä však chudobným, je prirodzenou vecou, vnútornou potrebou, až nutnosťou.“⁵

V kontexte vzájomnej závislosti a podmienenosti lásky k Bohu a lásky k blížnemu existuje nespočetné množstvo svätotočvských výrokov a poučení, ktoré presvedčivým spôsobom „dokazujú“ pravdivosť tohto tvrdenia. Napríklad Maxim Vyznávač hovorí: „Ten, kto miluje Boha, nie je možné, aby nemiloval všetkých ľudí.“⁶

¹ Mt 22, 37–40. Porovnaj s Mk 12, 28–31.

² Pozri MANTZAPIΔΗ, Γ.: *Χριστιανική ηθική*. Θεσσαλονίκη 1995, s. 229–230.

³ Mt 25, 42–43.

⁴ Pozri ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ: *Περί φιλοπρωχίας* 40. PG 35, 909B.

⁵ ŠAKOVÁ, E.: *Evanjeliové cnosti v živote pravoslávneho kresťana*. Prešov 2001, s. 28.

⁶ ΜΑΞΙΜΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ: *Κεφάλαια περί αγάπης* 1, 13. PG 90, 964B.

Aj abba Dorotej uvádza konkrétny príklad, na základe ktorého je zrejmá podmienenosť lásky k Bohu láskou k človeku a naopak.¹

Duchovno-etický aspekt lásky k blížnemu

Človek koná správne vo vzťahu k blížnemu v tom prípade, keď koná tak, ako by chcel on sám, aby iní konali voči nemu. Je to potvrdené tzv. zlatým pravidlom, ktoré Christos formuloval pre ľudské konanie: „Všetko, čo chcete, aby ľudia robili vám, robte aj vy im.“² Táto zásada v negatívnej forme existovala v starogréckej civilizácii, ale vo všeobecnosti aj v predkresťanskom a nekresťanskom svete: „Čo sám nenávidíš, keď ti to iný robí, nerob to nikdy druhému.“³ Toto vyjadrenie vymedzuje určitú všeobecnú a všeľudskú rovinu etiky bez akéhokoľvek osobitého kresťanského znaku. Ak sa niekto vyhýba konaniu toho, čo nechce, aby iní činili jemu, pohybuje sa v rovine základného, elementárneho etického konania. Stredobodom takéhoto postoja je on sám. Pre iných neponúka nič zvláštne a osobité. Jednoducho povedané, stráni sa a nekoná len to, čo by nechcel, aby aj iní činili jemu. Za takéhoto predpokladu môžeme síce hovoriť o možnosti spoločenského i sociálneho vzťahu človeka k blížnemu, avšak, čo je dôležité, bez prítomnosti lásky.

Lásku do interpersonálnych vzťahov prináša až tzv. zlaté pravidlo správania sa človeka k blížnemu, ktoré celú otázku dvíha do vyššej etickej roviny, do etiky lásky. Človek už nie je ponechaný pohľadu na svoje „ego“, ale je vyzývaný hľadiť aj mimo svojho „ega“ a približovať sa k blížnemu. Nestačí už to, aby iným nečinil to, čo by nechcel on sám, aby iní činili jemu. Je potrebné, aby jeho konanie nasmerované k blížnemu vychádzalo z lásky, ktorá sa stáva impulzom pre jeho konanie a vzťah k inému človeku.

¹ Pozri ABBA ΔΩΡΟΘΕΟΥ: *Περί του μη κρίνειν τον πλησίον*. In: ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ των Νηπτικῶν και ασκητικῶν, 12. diel, ΕΠΕ. Θεσσαλονίκη 1981, s. 398.

² Mt 7, 12. Porovnaj s Lk 6, 31.

³ Tobiáš 4, 16.

Kresťanská láska sa rodí z Božej bázne, ktorá vedie k dodržiavaniu prikázaní a tie človeka „zjemňujú“ a privádzajú do roviny Božieho života.¹ V tejto rovine kresťan už nerobí rozdiel medzi nepriateľom a priateľom, ale do svojho náručia prijíma všetkých ľudí bez rozdielu. To neznamená, že sa nezaujíma o zlo alebo ho podceňuje, ale to, že ho nestotožňuje so žiadnym človekom. Nenávidí zlo, ale nie človeka, ktorý sa stáva obeťou zla.

Vzťah človeka k inej osobe sa nevyčerpáva vo vyššie uvedených dvoch rovinách. Okrem nich existuje aj tretia, najvyššia rovina. Do nej nepatrí ani ten, kto nečiní iným to, čo nechce, aby iní činili jemu, ale ani ten, kto činí to, čo očakáva, aby iní činili jemu, ale ten, kto sám seba obetuje za iných! Tu sa nachádza kulminácia lásky. Takúto podobu nekonečnej a bezhraničnej lásky zjavil Boh svetu cez svojho milovaného Syna a táto láska existuje, je živá len za predpokladu napodobňovania Božej lásky.

Isus Christos – vzor lásky k blížnemu

Najväčším vzorom lásky k blížnemu je vtelený Boží Syn, Isus Christos, ktorý zároveň priniesol aj najväčšiu obeť za všetkých ľudí bez rozdielu. Jeho láska k človeku dosiahla vrchol na Golgote a pravoslávna teológia vždy v pohľade na Christovo utrpenie a kríž v prvom rade správne poukazuje na nekonečnú Božiu lásku k človeku. Každý kresťan je povolaný snažiť sa o to, aby miloval svojho blízneho takou láskou, ktorá je schopná obete za iného človeka. V takomto prípade sa na zlaté pravidlo konania človeka hľadí v spektre Božej lásky k človeku: „Boh dokazuje svoju lásku k nám tým, že Christos umrel za nás, keď sme boli ešte hriešnici.“² Ak láska človeka dosahuje takúto úroveň, zlaté pravidlo môže byť formulované tak, ako to uvádza G. Mantzaridis: „Čo chcete, aby pre vás činil Boh, to činite aj vy svojim blížnym.“³

¹ Pozri ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ: Λόγος 39, 8. PG 36, 345A.

² Rim 5, 8.

³ ΜΑΝΤΖΑΡΙΔΗ, Γ.: *Εισαγωγή στην Ηθική. Η Ηθική στην κρίση του παρόντος και την πρόκληση του μέλλοντος*, s. 107.

Kresťanská láska nie je abstraktný pojem, ale je spojená s konkrétnymi osobami. Blížny pre kresťana je konkrétny človek a nie abstraktný pojem človeka alebo ľudstva. Aj láska k Bohu má osobný charakter. Jej skúsenosť sa realizuje v rovine spoločenstva osôb: Boha a blížneho. V Bohu sa nachádza plnosť lásky. Láska k Bohu ako láska k vzoru činí skutočnú a pravdivú aj lásku k Jeho obrazu – človeku. Naopak, odlúčenie sa od Boha znemožňuje a ničí aj lásku k blížnemu. Tak sa rozvracia spoločenstvo a vytvára sa samota, ktorá môže existovať aj v nespočetnom dave ľudí.

Cirkev ako prostredie lásky

Cirkev ako teandrické Christovo telo je prostredím lásky a tiež miestom skutočnej dôstojnosti človeka i jeho spásy.¹ Veriaci, ktorý žije ako člen Christovho tela, participuje na radošti i smútku svojho blížneho. Hľadá na záležitosti svojho blížneho ako na svoje vlastné a na úspechy svojho blížneho ako na úspechy celej Cirkvi. To si však vyžaduje rozbitie škrupiny egoistickej samoty a zrušenie konfrontácie voči blížnemu. Veriaci sú spojení v Christovom tele ako Jeho neoddeliteľné údy. Svätosť jednotlivca dosahuje svetové rozmery, pretože v jeho osobe je zhrnutý a zjednotený celý svet. Preto odmietnutie blížneho predstavuje hlbokú ranu, ktorá infikuje jednotné Christovo telo.

Keď sa niekto opýtal abbu Pimena, ako sa človek môže vyhnúť odmietnutiu blížneho, abba odpovedal: „My a naši bratia predstavujeme dva obrazy. Ten, kto pozoruje sám seba a obviňuje sa kvôli vlastným chybám, svojho brata vidí ako dobrého. Ten, kto však seba vidí ako dobrého, svojho brata považuje za zlého.“² Svet sa podobá na nemocnicu, kde sa každý človek lieči z nejakej choroby. Keď sa kresťan stará o vlastnú liečbu, neodmieta iného človeka kvôli jeho chorobe.

Skutočná láska nepozná hraníc. Nevzťahuje sa len k priateľom, ale zahŕňa aj nepriateľov. Práve láska k nepriateľom predstavuje základný znak kresťanskej lásky.

¹ Pozri GERKA, M.: *cit. dielo*, s. 31.

² *Αποφθέγματα αγίων Γερόντων*. PG 65, 357D–360A.

Je skúšobným kameňom, s ktorým sa preveruje všeobecná existencia lásky. Kresťanská láska nie je vymedzovaná účelnosťou a prospechárstvom, ale slobodou a nezištnosťou: „A ak milujete tých, ktorí vás milujú, akáže vám je to odmena? Veď aj hriešnici milujú tých, ktorí ich milujú. Keď však dobre robíte tým, čo vám dobre robia, akáže vám je to odmena? Veď to isté robia aj hriešnici. A ak požičiavate tým, od ktorých očakávate, že vám to vrátia, akáže vám je to odmena? Veď aj hriešnici požičiavajú hriešnikom, aby to zase dostali späť. Ale milujte svojich nepriateľov, robte im dobre, a požičiavajte, pričom nič za to nečakajte! A vaša odplata bude hojná, a budete synmi Najvyššieho, lebo On je dobrotivý aj k nevďačným a zlým.“¹

Takúto lásku človek nedosahuje naraz, ale postupne. Nedá sa dosiahnuť iba ľudskými schopnosťami, pretože má charizmatický charakter a stáva sa reálnou len v Christovej Cirkvi. Keď sa jedného askétu pýtali, aký vzťah má existovať voči nepriateľovi, odpovedal: „Keď niekto prichádza, aby ňu zabil, zákon ňu neodsúdi, ak ho zabiješ pri sebaobrane. Avšak namiesto toho, aby si ho zabil, môžeš sa zachovať ľudomilnejšie, napríklad môžeš ho nejakým spôsobom neutralizovať. Ak však máš náležitú a potrebnú duchovnú silu, urobíš najlepšie, ak ho „odoženieš“ modlitbou.“

Zoznam bibliografických odkazov

GERKA, M.: *Sociálna služba v Cirkvi. Sol' zeme*. Prešov 2007. ISBN 978-80-8068-639-0.

HIEROTHEOS (VLACHOS), metr.: *Pravoslavná spiritualita (stručné uvedení)*. Prešov 2006. ISBN 80-8068-465-0.

HANGONI, T.: Podiel sociálnej práce na eliminácii dôsledkov chudoby na Slovensku. In: *Sociálna a duchovná revue*. Vedecko-odborný recenzovaný zborník, č. 3, roč. I, PBF PU. Prešov 2010, s. 11-19. ISBN 978-80-555-0213-7.

¹ Lk 6, 32-35.

- HANGONI, T.: The role of social work in solving problems related to the global economic crisis. In: *Sociálna a duchovná revue*. Vedecko-odborný recenzovaný zborník, č. 3, roč. I, PBF PU. Prešov 2010, s. 71–81. ISBN 978–80–555–0213–7.
- HUSÁR, J.: *Východiská prípravy charitatívneho pracovníka podľa podobenstva o milosrdnom Samaritánovi*. In: Kvalita vzdelávania pracovníkov v oblasti sociálnej práce (Biblicko–teologické a sociologické východiská). Prešov 2010, s. 80–93. ISBN 978–80–555–0211–3.
- KOCHAN, P.: *Učenie o synergii v pravoslávnej teológii*. In: Pravoslávny teologický zborník, zv. XXXIII (18). Prešov 2008, s. 82–86. ISBN 978–80–8068–831–8.
- KUZMYK, V.: *Význam pokory v živote kresťana podľa svätých Otcov a Učiteľov Cirkvi*. In: Nipsis, roč. III, č. 2. Prešov 2008, s. 23–32. ISSN 1337–0111.
- MANTZAPIΔΗ, Γ.: *Εισαγωγή στην Ηθική. Η Ηθική στην κρίση του παρόντος και την πρόκληση του μέλλοντος*. 3. vyd. Θεσσαλονίκη 1995. ISBN 960–242–125–8.
- MANTZAPIΔΗ, Γ.: *Χριστιανική ηθική*. 4. vyd. Θεσσαλονίκη 1995. ISBN 960–242–122–3.
- ŠAK, Š.: *Cesta života človeka i spoločnosti*. In: *Sociálna a duchovná revue*, roč. 1/2010, č. 1. Prešov 2010, s. 3–14. ISBN 978–80–555–0156–7.
- ŠAKOVÁ, E.: *Evanjeliosé cnosti v živote pravoslávneho kresťana*. Prešov 2001. ISBN 80–8068–042–6.
- ZOZUĽAK, J.: *Ortodoxia a ortopraxia*. Prešov 2007. ISBN 978–80–8068–693–2.
- ZOZUĽAK, J.: *Človek v centre pozornosti sociálneho pracovníka*. In: *Sociálna a duchovná revue*, č. 2, roč. 1/2010. Prešov 2010, s. 3–11. ISBN 978–80–555–0180–2.
- ZOZUĽAK, J.: *Boží obraz v človeku ako východisko pre sociálnych pracovníkov*. In: Kvalita vzdelávania pracovníkov v oblasti sociálnej práce (Biblicko-teologické a sociologické východiská). Prešov 2010, s. 5–10. ISBN 978–80–555–0211–3.
- ZOZUĽAKOVÁ, V.: *Teória výchovy a jej úloha v oblasti sociálnej práce*. In: Kvalita vzdelávania pracovníkov v oblasti sociálnej práce (Biblicko-teologické a sociologické východiská). Prešov 2010, s. 63–70. ISBN 978–80–555–0211–3.

ŽUPINA, M.: *Kresťanská etika v dnešnej a zajtrašej spoločnosti*. Prešov 2005. ISBN 80–8068–237–2.

ŽUPINA, M.: *Duchovný a etický život človeka*. Prešov 2009. ISBN 978–80–8068–987–2.

ŽUPINA, M.: *Od napodobňovania Boha k zbožšteniu*. In: *Pravoslávny teologický zborník*, zv. XXXVI (21). Prešov 2010, s. 32–47. ISBN 978–80–8068–831–8.

SOCIÁLNA PRÁCA – POMOC BLÍŽNEMU
Zborník príspevkov zo IV. študentskej konferencie

Katedra kresťanskej antropológie a sociálnej práce
Pravoslávna bohoslovecká fakulta Prešovskej univerzity

Editor: Mgr. Anastazij Momot

Recenzenti: PhDr. Tomáš Hangoni, PhD.

Mgr. Bohuslav Kuzyšin, PhD.

Technický redaktor: Mgr. Anastazij Momot

Rok vydania: 2011

Počet strán: 94

Vydavateľ: Diecezjalny ośrodek Kultury Prawosławnej

ELPIS v Gorlicach

Dostupné na: <http://www.okp-elpis.pl/book,0,0,Wydawnictwa.html>

ISBN 978-83-931180-8-3